

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
ANAYASA HUKUKU BİLİM DALI

TÜRKİYE’NİN İMZALADIĞI TERÖRLE İLGİLİ ULUSLARARASI
SÖZLEŞMELER ve BU SÖZLEŞMELERİN TEMEL HAKLAR AÇISINDAN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Celal DEMİR

Tez Danışmanı
Prof.Dr. Atilla ÖZER

Ankara
Ocak 2007

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
ANAYASA HUKUKU BİLİM DALI

TÜRKİYE’NİN İMZALADIĞI TERÖRLE İLGİLİ ULUSLARARASI
SÖZLEŞMELER ve BU SÖZLEŞMELERİN TEMEL HAKLAR AÇISINDAN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Celal DEMİR

Tez Danışmanı
Prof.Dr. Atilla ÖZER

Ankara
Ocak 2007

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Celal DEMİR'e ait, "TÜRKİYE'NİN İMZALADIĞI TERÖRLE İLGİLİ ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER ve BU SÖZLEŞMELERİN TEMEL HAKLAR AÇISINDAN İNCELENMESİ" adlı bu tez çalışması, Tez Kurulumuz tarafından Kamu Hukuku Anabilim Dalı Anayasa Hukuk Bölümü'nde YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan :.....
Prof Dr. Atilla ÖZER (Danışman)

Üye :.....
Prof Dr. Hasan TUNÇ

Üye :.....
Prof Dr. Erdal ONAR

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	iii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	6
TERÖR, TERÖRİZM VE ULUSLARARASI TERÖRİZM	6
1. KAVRAM OLARAK TERÖR VE TERÖRİZM	6
1.1. Terör	6
1.2. Terörizm	8
2. TERÖRİZMİN TARİHİ KÖKENLERİ	17
3. ULUSLARARASI TERÖRİZM	19
İKİNCİ BÖLÜM	25
İNSAN HAKLARI VE TERÖRİZM	25
1. İNSAN HAKLARI KAVRAMI	25
2. İNSAN HAKLARININ KAYNAĞI	25
3. İNSAN HAKLARI VE TEMEL HAKLAR KAVRAMI	27
4. İNSAN HAKLARININ SINIFLANDIRILMASI	28
5. TEMEL HAKLARA YÖNELİK TEHDİTLER VE KORUNMASI	30
6. TEMEL HAKLARIN SINIRLANMASI VE KÖTÜYE KULLANILMASI	32
7. TERÖRLE MÜCADELE VE İNSAN HAKLARI	36
6. ÖZGÜRLÜK GÜVENLİK DENGESİ	38
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	52
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN TERÖRİZM VE İNSAN HAKLARI KONULU ÇALIŞMALARI .	52
1. BM'NİN TERÖRİZMLE MÜCADELEDE KONUSUNDAKİ ÇALIŞMALARI	52
2. BM'NİN İNSAN HAKLARI KONUSUNDAKİ ÇALIŞMALARI	58
3. BM'NİN TERÖRİZMLE MÜCADELE ANLAŞMALARI, BU ANLAŞMALARIN TEMEL HAKLAR VE İADEYE İLİŞKİN HÜKÜMLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ	61
3.1. Uçaklarda İşlenen Suçlar ve Diğer Eylemlere İlişkin Sözleşme (14 Eylül 1963, Tokyo)	66
3.2. Uçakların Kanun Dışı Yollarla Ele Geçirilmesinin Önlenmesine Dair Sözleşme (16 Aralık 1970, Lahey)	67
3.3. Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanun Dışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Sözleşme (23 Eylül 1971, Montreal)	68
3.4. Uluslararası Sivil Havacılığa Hizmet veren Havalimanlarında Yasadışı Şiddet Eylemlerinin Önlenmesi Protokolü, Sivil Havacılık Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesi Sözleşmesine Ek Protokol (24 Şubat 1988, Montreal)	69
3.5. Diplomasi Ajanları da Dâhil Olmak Üzere Uluslararası Korunan Kişilere Karşı İşlenen Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi (14 Aralık 1973, New York)	70
3.6. Rehine Alınmasına Karşı Uluslararası Sözleşme (17 Aralık 1979, New York)	71
3.7. Nükleer Maddelerin Fiziksel Korunması Hakkında Sözleşme (3 Mart 1980, Viyana ve New York)	72
3.8. Denizcilik Seferyollarının Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesi Sözleşmesi (10 Mart 1988, Roma)	73
3.9. Kıta Sahaneliğinde Kurulu Sabit Platformların Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesi Hakkında Protokol (10 Mart 1988, Roma)	75
3.10. Plastik Patlayıcıların Teşhisi Amacıyla İşaretlenmesi Sözleşmesi (01 Mart 1991)	75
3.11. Terörist Bombalamaların Önlenmesine Dair Sözleşme	76
(15 Aralık 1997, New York)	76

3.12. Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme (09 Aralık 1999, New York)	79
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	84
TÜRKİYE’NİN TERÖRLE MÜCADELESİ VE TERÖRİZMLE ULUSLARARASI MÜCADELEYİ ANLAMA AÇISINDAN FEHRİYE ERDAL ÖRNEĞİ	84
1. TÜRKİYE’NİN TERÖRLE MÜCADELESİ.....	84
2. TERÖRİZMLE ULUSLARARASI MÜCADELEYİ ANLAMA AÇISINDAN FEHRİYE ERDAL ÖRNEĞİ....	88
2.1. Fehriye Erdal’ın Belçika’daki Yargılanma Süreci	88
2.2. Erdal’ın Kaçmasını Hazırlayan Süreç:	95
2.3. Belçika’nın Fehriye Erdal Konusunda ki Tavrı ve Uluslararası Terörizmle Mücadele	98
2.4. Fehriye Erdal’ın Yargılanmasının AİHS ve AİHM Kararları Açısından İncelenmesi.....	100
SONUÇ	106
KAYNAKÇA.....	110
ÖZET	115
ABSTRACT.....	116

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
age	: Adı geçen eser
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
agm	: Adı geçen makale
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
Bkz.	: Bakınız
C	: Cilt
CICTE	: Amerikanlararası Terörizmle Mücadele Komitesi
CTC	: Counter Terrorism Committee
f	: Fıkra
İKÖ	: İslam Konferansı Örgütü
m.	: Madde
M.Ö.	: Milattan Önce
RG	: Resmi Gazete
s	: Sayfa
S	: Sayı
SİDAS	: Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi
TMK	: Terörle Mücadele Kanunu
TMKİD	: Terörizmle Mücadele Komitesi İcra Direktörlüğü
TÖDAS	: Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi
y.y.	: Yüzyıl
vb	: Ve benzeri
vd	: Ve devamı

GİRİŞ

Terörizm, uluslararası terörizm ve insan hakları kavramları günümüzde yoğun olarak kullandığımız kavramlar haline gelmiştir. Özellikle 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'ye yönelik saldırılardan sonra, dünyanın artık eskisi gibi olmayacağı değerlendirmeleri sıklıkla yapılmış ve ABD yönetimi tarafından 'teröre karşı savaş ilan edildiği' açıklanmıştır. 11 Eylül eylemlerinin asimetrik özelliği devletlerin, güvenlik ve savunma stratejilerini yeniden gözden geçirme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bunun sebebi olarak ise terörizm olgusu ortaya konmuştur.

Diğer taraftan devletlerin güvenlik stratejilerindeki değişim, insan hakları konusunda da farklı yaklaşımların ortaya çıkmasına imkan sağlamış ve bir kısım devletler tarafından güvenlik için insan haklarından vazgeçilebileceği ifade edilmeye başlanmış ve bu yönde yasal düzenlemeler yapılmıştır.

11 Eylül eylemleri sonrasında beklendiği gibi dünyanın değişik yerlerinde sıcak çatışmaların kapısı aralanmış ancak yapılan müdahaleler çözüm olmak yerine, toplumsal yapıyı bozmuş ve müdahale edilen coğrafyalarda, bir terör sarmalının oluşmasına neden olmuştur. Şiddet sarmalının, ortaya çıktığı coğrafyayla sınırlı kalmayacağı gerçeği ise, birçok insanı endişeye sevk eden bir olgu olarak varlığını sürdürmektedir.

Gelinen noktada, terör insanlar olarak hepimizin iç içe yaşadığı, endişeye kapıldığı ve ne yazık ki gelecekte de varlığını devam ettirecek olan acı bir gerçeklik haline gelmiştir.

Halihazırda terörizm, diplomasiden, hukuka, siyasetten, güvenliğe, ekonomiden eğitimi çok geniş alanlarda çalışma yapılması gereken bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Bu nedenle konu sadece akademik çevrelerde değil aynı zamanda uluslararası toplumu temsil eden kuruluşlarda

da farklı yönleriyle irdelenmektedir. Terörizm konusunda kafa yoran bu geniş kitleye ve harcanan ekonomik değerlere baktığımızda, terörizmin insanlığın refah ve huzuru için kullanılabilecek bir çok imkanın boşa gitmesine neden olduğu söylenebilecektir.

Terörizmin 1990'lı yıllardan sonra şekil değiştirdiği ve uluslararası bir boyut kazandığı sıklıkla yapılan değerlendirmelerdendir. 11 Eylül saldırıları ve ardından Madrid, Londra ve İstanbul'da gerçekleştirilen terör saldırıları küresel terör tehdidinin en kanlı örneklerini dünyaya göstermiştir. Artık dünyanın herhangi bir yerinde gerçekleştirilen terör eyleminin mağdurları sadece eylem sonucunda hayatını kaybedenler olmamakta, onların yanısıra, küresel iletişim ağlarıyla o görüntüleri seyreden büyük insan toplulukları da *“terörün pasif mağdurları”* haline gelmektedir.

Teröristler ve terörü destekleyen devlet veya gruplar, terörizmin dünya genelinde meydana getirdiği büyük korku dalgasının etkisinin farkında olarak eylemlerini sürdürmektedirler. Özellikle eylem görüntülerinin kitle iletişim araçları vasıtasıyla büyük bir hızla insanların evlerine taşınması teröristlerce fırsat olarak görülmekte ve teröristleri önceki eylemlerden çok daha büyük, ses getirici ve insanları dehşete düşürecek eylemler yapmaya yöneltmektedir. Böylece, kitle iletişim araçları vasıtasıyla, geniş insan kitleleri teröristlerin istediği psikolojik düzleme çekilmekte ve terörize edilmektedir.

Tüm bu gelişmeler ve önümüzdeki döneme ilişkin karamsar beklentiler, devletlerin terörizmle mücadelede tek başlarına etkili olamayacaklarını ortaya koymaktadır. Özellikle terörist örgütlerin; kendi aralarında ve organize suç gruplarıyla her türlü bilgi, lojistik vb. konularda ileri derecede temas ve paylaşım halinde oldukları bir dönemde, devletlerin ve uluslararası kuruluşların işbirliği içinde olmaması kabul edilebilir de değildir.

Nitekim son dönemde, uluslararası terörizmin yarattığı tehlikenin farkında olan devletler, uluslararası kuruluşların çatısı altında bir araya

gelerek ortak politikalar üretmeye ve çözümler bulmaya çalışmaktadır. Uluslararası kuruluşlar vasıtasıyla yürütülen bu çalışmalardaki yavaşlık ve bazı devletlerin politik amaçları doğrultusundaki engelleyici tavırlarına rağmen, 11 Eylül eylemlerinden sonra çalışmalarda belirli bir ilerleme kaydedilmiştir. Zira başta Birleşmiş Milletler olmak üzere uluslararası kuruluşlar terörizmle mücadelede daha etkin önlemler almaya başlamışlardır. Söz konusu önlemler temelde, terörizmin önlenmesi amacıyla kurumsal yapılar oluşturmak ve uluslararası hukuk çalışmaları ile desteklemek şeklinde olmaktadır.

Terörizmle mücadelede uluslararası hukukun önemi tartışılmaz olmakla birlikte, uluslararası kuruluşların yaşadığı en önemli sorunların başında, terörizmin tanımlanmasında uzlaşma sağlanamamasıdır. Uluslararası toplum, terörizmin tanımında şu ana kadar mutabakat sağlayamamıştır. Öte yandan, terörizm tanımı üzerinde anlaşılammış olmasına rağmen, BM çatısı altında, terörizmle mücadele amaçlı çalışmalar belirli bir seviyeye gelmiştir. Şu ana kadar BM tarafından terörizmle mücadele amacıyla toplam 12 uluslararası sözleşme yapılmış, 13'üncü sözleşme ise imzaya açılmıştır. Bu sözleşmelerin uygulamaya yansıtılmasını takip etmek amacıyla, 11 Eylül 2001 tarihinden sonra, BM'nin 1373 sayılı kararıyla, BM güvenlik Konseyi'ne bağlı Terörizmle Mücadele Komitesi (*Counter Terrorism Committee - CTC*) kurulmuştur.

Terörle mücadele amacıyla oluşturulan bu kurumsal alt yapının, devlet temelli olması ve devletlerin politik amaçlarına göre konulara yaklaşımları, bu alanda ilerleme kaydedilmesini sınırlamaktadır. Bu noktada yaşanan önemli bir diğer sorun ise ülkelerin terör gruplarına bakış açılarında yaşanan farklılıktır. Bu alanda yazılan bir çok eserde ifade edildiği üzere "*birinin teröristi, diğerinin özgürlük savaşçısı*" olmaktadır. Bu yaklaşım, atılması gereken samimi adımların atılmasını engellemektedir. Terör örgütlerinin kurabildiği ortaklık, uluslararası toplumun üyesi devletlerce

oluşturulamamakta, ülkesel menfaatler, insanlık menfaatlerinin önüne geçebilmektedir.

Devletlerin ve uluslararası kuruluşların önemli bir konu başlığı ise insan hakları ve korunmasıdır. İnsan hakları uzun ve zorlu mücadeleler sonucu günümüzdeki konuma gelmiş ve korunması amacıyla BM gibi küresel ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) gibi bölgesel kuruluşlar oluşturulmuştur. Bu çerçevede insan hakları ve terör konusunun ulusların ve uluslararası kuruluşların önde gelen konu başlıkları olduğunu vurgulamak gerekir.

Bu iki konunun diğer önemli bir özelliği ise, insan hakları yaklaşımı, insan yaşamını korumayı amaçlarken, terörizm politik amaçları için insan yaşamının yok edilmesini hedeflemektedir. Görüleceği gibi iki kavram arasında tersine bir bağlantı vardır ve adeta birinin varlığı, diğerinin yokluğudur.

İşte bu nedenle terörizm ve insan hakları kavramları bir arada ele alınıp incelenmeye çalışılmıştır. Terörizm ve insan haklarının kesiştiği alanların başında, terörle mücadelede özgürlük ve güvenlik dengesinin ne şekilde sağlanacağı sorusu gelmektedir. Diğer bir soru ise terörizmle mücadele ederken temel hak ve özgürlüklere nasıl yaklaşacağız sorusudur. Bu nedenle çalışmamızın cevabını aradığı soruların başında insan hakları (*temel haklar*) kavramı ile terörizm kavramlarının birbirleriyle nasıl bir ilişkisi olduğu ve uluslararası toplumun Birleşmiş Milletler sistemi içinde terörizmle mücadele ve insan hakları konusuna nasıl yaklaştığıdır.

Çalışmamızın son bölümünde ise Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu günden bu güne kadar yaşadığı terör sorunu ele alınmış ve yaşanan ve halen yaşanmakta olan bu sürecin Türkiye'ye etkileri üzerinde durulmuştur. Ayrıca terörle ilgili her uluslararası toplantıda dile getirilen “*terörle mücadelede uluslararası işbirliği ve dayanışmanın önemi/gerekliliği*”

konusunda uygulamada neler yaşandığı ve uluslararası normatif düzenlemelerin uygulamaya ne kadar yansıtıldığı sorusuna örnek olay üzerinden cevap aranmaya çalışılmıştır.

Bu bağlamda Sabancı Suikastı faillerinden Fehriye Erdal'ın Belçika'da yargılanma süreci incelenmiş ve uluslararası hukukun uygulamaya aktarılmasında yaşanan sorunlara değinilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TERÖR, TERÖRİZM VE ULUSLARARASI TERÖRİZM

1. Kavram Olarak Terör ve Terörizm

1.1. Terör

Terörün genel kabul gören evrensel bir tanımına ulaşıldığını söylemek mümkün değildir.¹ Aksine hemen herkesin kendine göre başka bir tanımı vardır. Konu çok boyutlu olması nedeniyle, konuyu inceleyen araştırmacıların eğilimine, önem verdiği alana göre farklı tanımlar getirilmiştir. 1930’lu yıllardan günümüze kadar sayısı yüzü çoktan aşmış terör tanımlarının varlığından söz edebiliriz.²

Bunun anlamı, terör herkese, her şarta ya da bölgeye göre değişen bir olgu demek değildir. Burada belirtilmek istenen, terör kavramının sınırlarının çizilmesinin zor olduğu, evrensel ve herkes tarafından kabul edilen bir tanımlamaya henüz ulaşamamış olmasıdır. Teröre maruz kalan ya da terörle mücadele eden grupların yahut devletlerin çalışmalarına meşruiyet kazandırmak için kendilerine göre terör tanımları yapmaları nedeniyle, ortak terör tanımı yapılamamaktadır.³ Bu yaklaşımın temelinde, her toplumun/devletin terörü hukuki açıdan kendi ihtiyaçlarına göre tanımlama isteğinin olduğu⁴ söylenebilecektir.

¹ Sertaç BAŞEREN: “Terörizm: Kavramsal Bir Değerlendirme”, Terörizm İncelemeleri, Teori, Örgütler, Olaylar, Der. Ümit ÖZDAĞ ve O.M. ÖZTÜRK (Ankara: ASAM Yayınları, 2000), 1

² Gürol KORKMAZ: Terör ve Medya İlişkisi (Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi, 1999), 6 “1936-1981 yılları arasında terörizmi anlatmak için 109 ayrı tanım yapılmıştır.”

³ Faruk ÖRGÜN: Küresel Terör (İstanbul: Okumuş Adam Yayıncılık, 2001), 11

⁴ Mehmet Ali BAL: Savaş Stratejilerinde Terör (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2003), 46

Tanım konusunda yaşanan çok çeşitliliğin nedenlerine değindikten sonra terör kelimesini kavramsal olarak inceleyecek olursak; terör kelimesinin zihinlerimizdeki en önemli ve ilk karşılığı "*korku*"dur. Etimolojik kökeni itibariyle Latince "*terrere*" sözcüğünden türeyen kelimenin Türkçe'deki karşılığı, "*tedhiş*" veya "*tedhişçilik*"tir. Tedhiş kelimesi Arapça "*dehşet*"⁵ sözcüğünden türetilmiştir.⁶ Nitekim Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğü'nde⁷ terör, "*yıldırma, cana kıyma ve malı yakıp yıkma, korkutma, tedhiş*" anlamlarında kullanılmıştır.

Terör kelimesine ilk defa Dictionnaire de l'Academie Française'nin 1789 yılında yayınlanan ekinde rastlanmaktadır. "*Korkudan sarsıntı geçirme*" veya "*korkudan dehşete düşmeye sebep olma*" anlamlarına gelmektedir. Nitekim 1789 Fransız ihtilali sonrası 1792-1794 yılları arasındaki dönemde Fransız İhtilali'ne muhalif olanlara karşı uygulanan baskı rejiminin⁸, "*terör rejimi-rejime de la terreur*" olarak anıldığı bilinmektedir.⁹

Öte yandan, terörün iç hukumuzda tanımı, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 1'nci maddesinde¹⁰ "*Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik ve ekonomik düzenini değiştirmek, Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya*

⁵ Doğu ERGİL: Türkiye'de Terör ve Şiddet (Ankara: Turhan Kitapevi, 1980), 1 "Ergil: Terörü, Dehşet olarak tanımlamaktadır."

⁶ Faruk ÖRGÜN: age., 13

⁷ Türk Dil Kurumu: Türkçe Sözlük (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998), 2200

⁸ Andrew MANGO: Türkiye'nin Terörle Savaşı (İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2005) s.11

⁹ Gürol KORKMAZ: age., 7

¹⁰ 12.04.1991 tarih ve 3713 Sayılı "Terörle Mücadele Kanunu" (TMK), 15.07.2003 değişik birinci fıkra

kişiler tarafından girilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir” şeklinde tanımlanmıştır.¹¹

Terörün tanımı çok farklılıklar göstermekle birlikte ortak görüşte buluşan uygulayıcılar ve akademisyenler bu fenomeni şöyle tanımlamamaktadır: *“Terör her hangi bir amaca (bu amaç çoğunlukla siyasaldır) ulaşmak için, sivillerin veya güvenlik görevlilerinin, propagandaya yönelik, ses getirici eylemlerle öldürülmesidir.”¹²*

1.2. Terörizm

Terörizm kavramı Türkçe Sözlük’te; *“siyasi bir amaca ulaşmak için yıldırma hareketlerini düzenli bir şekilde kullanma, tedhişçilik”¹³*, International Encyclopedia of Social Sciences’da; *“önceden belirlenmiş hedefleri elde etmek için şiddet kullanan, şiddete başvuran bir grubun veya partinin kullandığı metot”¹⁴*, Meydan Larousse’da; *“ihtilalci grupların giriştiği şiddet eylemlerinin tümü, tedhişçilik, bir hükümet tarafından uygulanan şiddet rejimi”¹⁵*, Ana Britanica’da; *“siyasal bir hedefe ulaşmak amacıyla devlete, halka ya da bireylere karşı sistemli şiddet eylemlerine başvurma”¹⁶* şeklinde tanımlamaktadır.

Tanımlardan, terörizmin de terör gibi dehşet ve korkuyu ifade ettiği anlaşılmaktadır. Ancak terör ile terörizm ayrı kavramlardır. Terörizm, siyasal amaçlar için örgütlü sistemli ve sürekli terör kullanmayı yöntem olarak benimseyen bir strateji anlayışıdır.¹⁷ Dolayısıyla terörizmde siyasal amaçlar ve

¹¹ Kanunda yer alan tanım, devletin korunmasını esas alan ve ülkenin yaşadığı iç tehdide önlem üretmeye çalışan bir tanım ortaya koymaktadır. Tanım farklılığını uluslararası kuruluşların tanımlarını incelerken daha yakından görme imkânımız olacaktır.

¹² İhsan BAL: Alacakaranlıkta Terörle Mücadele ve Komplö Teorileri (Ankara: USAK Yayınları, 2006), 34

¹³ Türk Dil Kurumu: agm., 2200

¹⁴ International Encyclopedia of Social Sciences: (New York: The Mc Milan Company, 1934) V.14, 76

¹⁵ Meydan Larousse: Meydan Yayınları, 1973, C.12, 83

¹⁶ Ana Britanica: 1990, c.20, 540

¹⁷ Sertaç BAŞEREN: agm., 2

propaganda için masum ya da suçsuz insanların isteyerek ve hesap edilerek hedef seçilmesi¹⁸ sözkonusudur.

Terör üzerine çalışmalarıyla tanınan Doğu Ergil'e göre; *“Terör dehşet demektir. Terörizm, dehşet salmak için girişilen seçilmiş ve planlı eylem ve/veya eylem tehdididir. Saldırılan ve korkutulan sivil masum kurbanlar aracılığıyla hedeflenen daha büyük bir kitleyi yıldırıp korkutarak yasadışı stratejik ve siyasal amaçlarını gerçekleştirmek için bir grubun veya devletin, bilinçli veya planlı bir biçimde şiddet kullanması veya şiddet kullanma tehdidinde bulunmasıdır.”*¹⁹

Terörizmin özündeki şiddetin, ceza hukuku ve kriminoloji konusu olan adi şiddetten farklı yanları vardır. Çoğu zaman terörizm ve şiddet aynı bağlamda kullanılabilmektedir. Bu nedenle, terörizm tanımlamalarının özünü oluşturan şiddet kavramına yakından bakmak ve terörizm ile şiddet arasında ki ayrımı ortaya koymak gerekmektedir. Şiddet, istisnasız her insanın sahip olduğu ve bireysel ve toplumsal eğitim sonucu kontrol altına alınan bir dürtüdür.

Terörde ise temel hedef, bastırılmayan şiddet duygularının açığa çıkması sonucu vahşete neden olmak değil, aksine her insanın içinde var olan şiddet olgusunu yalnızca amaca odaklayıp sınırlı olarak kullanmaktır.²⁰ Terördeki şiddet kontrollü ve amaca odaklıdır. Genel olarak şiddette ise mantık yoktur ve eğitim sonucu olumlu şekle sokulan bir dürtüdür.

Adi şiddetle terörist şiddet arasındaki farkı ortaya koymak için, bir cinayetten hareket edersek; herhangi bir katilin amacı hedefindeki kişiyi öldürmektir. Gerçekleştirdiği eylem bizzat amacıdır. Yani öldürdüğü kişinin hayatına son vermiş olmak onun ulaşmak istediği nihai amacı temsil eder.

¹⁸ Faruk ÖRGÜN: age., 16

¹⁹ Doğu ERGİL: *“Terörizmin Mantığı ve Hedefi”*, AÜSBFD, Prof. Dr. Muammer Aksoy'a Armağan, C. XLVI (Ocak-Haziran 1991.), 171

²⁰ Ercan ÇİTLİÖĞLU: *Gri Tehdit Terörizm* (Ankara: Ümit yayıncılık, 2005), 21

Oysa bir terörist için cinayet amaç değil sesini duyurması için araçtır. Ölen kişinin kimliği özel bir hedef olmadıktan sonra çok önemli değildir. Aynı şekilde ölenlerin sayısının fazla olmasının bir önemi yoktur. Eylemin korku ve dehşet duygusunun doğmasına yol açması önemlidir. Terörist cinayetleriyle amacına erişebileceği bir yol açmak ister.²¹

Bu noktada terörist oluşumlar bireylerden ayrılmakta, ideolojinin, amacın, örgütün varlığı gibi terörist faaliyetin olmazsa olmaz unsurları devreye girmekte ve terör adi şiddetten ayrılmaktadır. Adi öldürmede eylem fiilin gerçekleşmesiyle biterken, terörist eylemde süreç yeni başlamaktadır.

Terörizm kavramının farklı tanımları incelendiğinde, tanımlamalarda ortak iki unsurun yer aldığı gözlenmektedir. Bunlar terörizmin araç unsuru ve amaç unsurudur.

Araç Unsuru: Terörizm tanımlarının hemen hepsinde “*şiddet*”in araç olduğu çok açık bir şekilde vurgulanmaktadır. Terörde şiddet unsuru mutlaka vardır. Terörizmde kullanılan şiddet bizzat kullanılabileceği gibi, tehdit şeklinde de olabilir. Şiddetsiz terör olmaz. Ancak terörsüz şiddetin olması her zaman mümkündür. Terörizmde, canlı ya da cansız varlıklara şiddet yoluyla zarar verilebileceği gibi, şiddet kullanılacağı tehdidinin bulunması da terörizm için yeterlidir. Bu anlamda şiddet tehdidine, “*psikolojik şiddet*” adı da verilmektedir.²²

Terör hareketlerinde şiddet araç olarak kullanılmaktadır. Çeşitli biçimlerde ortaya çıkabilen bu şiddet hareketleri, cinayet, yağma, soygun, adam kaçıрма, patlayıcı maddelerin kullanılması veya tahrip edilmesi, suların zehirlenmesi gibi toplumda korku yaratacak nitelikte olabilmektedir. Son dönemde, kimyasal veya biyolojik silahların kullanılması, tehditleri de toplumlarda ciddi korku yaratan şiddet araçları haline gelmiştir. Bu açıdan

²¹ Gürol KORKMAZ: age., 15

²² Galip İSEN: “Terörizm: İzm Çıkarılınca Geriye Kalanlar Üzerine”, Avrasya Dosyası (Ankara: Alış Basımevi, S.II, 1996), 197

araç ögesi olan hareketler, toplumda genel bir tehlike yaratıcı özelliğe sahiptir.²³ Teknolojik gelişmelerle paralel seyir izleyen terörist tehdidin araçları her geçen gün çeşitlenmekte, etkisinin genişliğiyle korkutuculuğu daha da artmaktadır.

Amaç Unsuru: Literatürde, terörizm hareketlerinin amaç ögesi de ikiye ayrılmaktadır: Birinci amaç; toplumda büyük bir korku, güvensizlik, tedirginlik, yılgınlık ve büyük bir tehlike altında bulunma duygusu yaratmaktır. İkinci amaç ise, toplumda belirli bir hâkimiyet ve üstünlük kurmaktır. Bu üstünlük kurma, korkutulan insanlarda terörün kaynağı olan, istediğinde onu durduracak olan veya harekete geçirecek olan üstün bir güce boyun eğme duygusu yaratma şeklinde olmaktadır.²⁴ Bu aynı zamanda kurulu düzenin yetersizliğini ve acizliğini gösterme amacının da yerine gelmesini sağlamaktadır. Terörizm; ideoloji, din, etnik farklılık veya sosyal bir nedenden kaynaklanabileceği gibi, belirli bir siyasi iktidarı ele geçirmek ya da belirli bir siyasal amaca ulaşmak amacıyla da yapılabilir.

Terörizmin, nihai amacını gerçekleştirebilmek için “*şidde*”i kullandığı ve bu yolda bir takım terör eylemlerine giriştiği kabul edilen bir gerçektir. Ancak terör eylemlerindeki amaç, genel amaca ulaşmaya doğru atılan bir adımdır. Terör grupları, genel amaçlarına ulaşabilmek için şiddeti içeren terör eylemlerine girişirler. Bununla bir yandan toplumda korku, huzursuzluk, güvensizlik ortamı yaratmaya çalışırken, diğer yandan da, örgütün finansmanı ve dayanışması için fidye, haraç, tutuklu arkadaşlarının serbest bırakılması gibi taleplerde bulunurlar. Dolayısıyla terörizmde “*hesaplı*” bir şiddet kullanımı söz konusudur. Terörizmin amacı, olabildiğince çok insan öldürmek değil, olabildiğince çok insanın eylemlerinden etkilenmesini sağlamak,²⁵ böylece arzuladığı siyasi sonucu elde etmektir.

²³Köksal BAYRAKTAR: Siyasal Suç (İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1982), 164

²⁴İdem.

²⁵A. Taner KIŞLALI: Siyasal Çatışma ve Uzlaşma (Ankara: 2. Baskı, 1993), 39

Terörizm her ne kadar siyasi ve felsefi sistemler gibi “-izm” ekiyle anılmakta ise de gerçekte bir sistemi, bir ideolojiyi içermemektedir. Terörizm, ulaşılmak istenen amaç *-ki bu çoğu zaman bir ideolojik felsefi sistemi gerçekleştirmektir.-* açısından bir araç, bir hareket tarzı, bir strateji olmaktan öteye bir nitelik taşımamaktadır. Terörizm, insan gruplarını bir anda dehşete düşürme stratejisinden olan terör eylemlerinin belirli plan bir dâhilinde sistematik olarak uygulanmasını ve dolayısıyla terör eylemlerinin bütününe ifade eden bir kavramdır.²⁶

Uluslararası Ceza Hukuku’nun ünlü ismi M. Cherif Bassiouni terörizmi, 20-24 Ocak 1988 tarihinde Siracusa’daki Suç Bilimleri Uluslararası Yüksek Araştırma Enstitüsü’nde *“Terörizm Dahil, Çeşitli Görünümdeki Suçların Kontrolü ve Önlenmesi İçin Uluslararası İşbirliğine Dair Birleşmiş Milletler Uzmanlar Toplantısı”*nda yapmış olduğu konuşmada şu şekilde tanımlamaktadır.

“Terörizm belirli bir toplum içerisinde, iktidar olmaya yönelik bir sonuç elde etmek yada faillerin kendileri yada bir devlet adına hareket edip etmediklerine bakılmaksızın, belirli bir davanın veya problemin propagandasını yapmak için terör (dehşet, korku) yaratmak üzere tasarlanmış, uluslararası düzeyde yasaklanmış şiddetin, ideolojik olarak motive olmuş stratejisidir.”

Bu tanım, 14-18 Mart 1988 tarihlerinde Viyana’da yapılan Birleşmiş Milletler Bölgeler Arası Uzmanlar Toplantısı tarafından da kabul edilmiştir. Bu tanımlamada şiddet araçlarının hukuk dışılığı, uluslararası yasal kurallar tarafından belirlenirken, ideolojik yada politik hedef ve amaçlar tarafından motive edilmeyen eylemler hariç bırakılmaktadır. Böylece bu tanımlama terörizmin kapsamlı yasal tanımlamasına ulaşmak için oldukça tatmin edici olmaktadır.²⁷

²⁶ Hamide ZAFER: Ceza Hukukunda Terörizm (İstanbul: Beta Yayınları, 1999), 11

²⁷ Ertan BEŞE: Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2002), 25

Uluslararası kuruluşlar²⁸ tarafından hazırlanan metinlerde de terörizm tanımlanmaya çalışılmıştır.

Avrupa Birliği, terörle mücadelede üye devletler arasında birliği sağlamak ve terörle etkin bir mücadele gerçekleştirmek için 22 Haziran 2002 tarihinde bir Çerçeve Karar²⁹ almıştır.

Buna göre: *“Her Üye Devlet, kendi ulusal hukukuna göre tanımlanmış olan doğaları ve bağlamları gereği*

-Halkı ciddi şekilde sindirme, veya;

-Bir devleti veya uluslararası örgütü bir eylemi işlemeye veya işlemekten kaçınmaya gayri meşru olarak zorlama, veya;

-Bir ülkenin veya uluslararası örgütün temel siyasi, anayasal, ekonomik veya sosyal yapılarını ciddi şekilde istikrarsızlaştırma veya yıkma, amacıyla işlenen

Bir ülkeye veya uluslararası örgüte ciddi şekilde zarar verebilecek olan aşağıda (a) dan (i) ye kadar ki fıkralarda belirtilen kasti eylemlerin terörist suçlar olarak sayılmasının sağlanması için gereken önlemleri alacaktır:

(a) Ölüme sebebiyet verebilecek şekilde bir kişinin yaşamına saldırılar;

(b) Bir kişinin fiziksel bütünlüğüne saldırılar;

(c) Adam kaçırmaya ya da rehin alma;

(d) Devlet ya da kamu imkanlarını, taşıma sistemlerini, bilgi sistemi de dahil olmak üzere altyapı imkanlarını, kıta sahanlığı üzerindeki sabit platformları, insan yaşamını tehlikeye atma veya büyük ekonomik kayba yol açma ihtimalinde kamusal mekanı veya özel mülkiyeti geniş çaplı yok etmeye neden olma;

(e) Uçaklar, gemiler ya da başka insan ve mal nakil araçlarını kaçırmaya;

²⁸ Terörizmle mücadele amacıyla BM dışında oluşturulmuş faaliyet gösteren birçok bölgesel kuruluş bulunmaktadır. Bunların başında Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Afrika Birliği, Amerikan Devletler Örgütü ve ona bağlı Amerikanlararası Terörizmle Mücadele Komitesi (CICTE), İslam Konferansı Örgütü (İKÖ), Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT), NATO bölgesel örgütlerin önde gelenleridir.

²⁹ Council Framework Decision 2002/475/JHA of 13 June 2002 on Combating Terrorism (OJL 164, 22 Haziran 2002), 3

(f) *Nükleer, biyolojik ya da kimyasal silahlar ya da silah ve patlayıcıları üretme, bulundurma, edinme, nakil, sağlama ya da kullanma ile biyolojik ve kimyasal silahlara yönelik araştırma ve geliştirme;*

(g) *İnsan hayatını tehlikeye atacak şekilde tehlikeli maddeleri ortama salma ya da yangın, sel baskını veya patlamalara neden olma;*

(h) *İnsan hayatını tehlikeye atacak şekilde su, enerji veya diğer temel doğal kaynakların sunulmasına müdahale etme ya da bunu engelleme;*

(i) *(a)'dan (h)'ye kadar ki fıkralarda sıralanan eylemlerden birini işleme tehdidinde bulunma.”*

Avrupa Konseyi, 11 Eylül'den sonra, genel bir terörizmin tanımını, 13 Haziran 2002'de aldığı terörizmle mücadele çerçeve kararının içine taşımıştır. Bu kararda terörist hareketler için; *“kişinin canına ve fiziksel bütünlüğüne yönelik saldırılar, adam kaçırma ve rehin alma; kamu binalarına, altyapı ya da toplu ulaşım tesislerine insan hayatını tehlikeye atacak ya da büyük çaplı maddi hasara yol açacak saldırılar; uçak, gemi gibi ulaşım araçlarının işgali; silah, patlayıcı madde, nükleer, biyolojik ya da kimyasal silahların üretimi, bulundurulması sağlanması ya da kullanılması; insan hayatını tehlikeye sokacak şekilde yangın, patlama ya da sele sebep tehlikeli maddelerin kullanılması; enerji, su ve diğer temel doğal kaynakların yok edilmesine yönelik ve insan hayatını tehlikeye sokan fiiller; bu sayılan tüm fiilleri işleyeceğine dair tehdit; bir terör grubunu yönetme; bilinçli olarak terörist gruba bilgi, malzeme ya da finans sağlayarak katılma fiilleri”* sayılmıştır. Ancak bu hareketlerin terörist bir eylem olabilmesi için, bir devletin ya da uluslararası bir kuruluşun temel prensiplerini ciddi bir şekilde değiştirme ya da zarar verme ve toplumu yıldırmaya dair özel bir amacın varlığı gereklidir.³⁰

İslam Konferansı Örgütü, *“Terörizm saik ve kastına bakılmaksızın halkı terörize etmek veya ona zarar verme tehdidinde bulunmak veya halkın yaşamları, onurları, özgürlükleri, güvenlikleri veya haklarını tehlikeye atmak*

³⁰ <http://www.usakgundem.com/makale.php?id=8> erişim tarihi: 31.05.2006

veya çevreyi, bir kamu hizmetini veya kamu veya özel mülkü zarara maruz bırakma veya onları işgal etme veya onlara el koyma, veya bir ulusal kaynağı veya uluslararası hizmetleri tehlikeye atma, yada bağımsız devletlerin istikrar, ülke bütünlüğü, siyasal birliği veya egemenliklerini tehdit etme amacıyla bir bireysel veya toplu suç planını gerçekleştirmek için işlenen her türlü şiddet eylemi ile bu tür eylem tehdidinde bulunmak³¹ şeklinde tanımlanmıştır.

Bağımsız Devletler Topluluğu, “Terörizm, kamu güvenliğine zarar veren, otoriteler tarafından karar alınmasını etkilemek yada halkı terörize etmek amacıyla işlenen, ceza hukukuna göre cezalandırılan ve aşağıdaki şekillerde gerçekleşen hukuka aykırı fiillerdir:

- Gerçek yada tüzel kişilere karşı şiddet veya şiddet tehdidi;
- Kişilerin hayatını tehlikeye atacak şekilde mülk ve diğer maddi nesneleri yok etme ve bunları yok etme tehdidinde bulunma;
- Mülkiyete ciddi zarar verme ve topluma zararlı neticelere yol açma;
- Bir devlet adamı veya kamu yetkilisine görevini sona erdirmeye amaçlı veya ondan öç almaya yönelik tehditte bulunma;
- Bir yabancı devlet temsilcisine veya uluslararası örgütün uluslararası korunan personeline ve bunların işyerleri veya araçlarına saldırma;
- Taraf devletlerin ulusal hukuklarında veya terörle mücadeleyle amaç edinmiş evrensel olarak tanınan hukuki enstrümanlarda terör olarak nitelenen diğer eylemler.”³² olarak sıralanmaktadır.

Afrika Birliği Örgütü, 14 Temmuz 1999 tarihinde Algiers’de kabul edilen Terörü Önleme ve Mücadele Sözleşmesi’nde³³ “Halkların meşru self determinasyon ve bağımsızlık hakkı”ndan bahsedilmektedir. Nitekim, Sözleşme 3’üncü maddesiyle “yabancı güçler tarafından gerçekleştirilen sömürgeciliğe, işgale, saldırganlığa karşı silahlı mücadeleyi de içerecek

³¹ Convention of the Organization of the Islamic Conference on Combating International Terrorism (Annexto Resolution No: 59/26-P.) Madde 1(2).

³² Treaty on Cooperation Among the States Members of the Commonwealth of Independent States in Combating Terrorism, 1999, Madde 1’de ayrıca uzun bir teknolojik terörizm (technological terrorism) tanımı da yapmaktadır.

³³ Convention on the Prevention and Combating of Terrorism

şekilde” halkların uluslararası hukuk ilkelerine uygun bağımsızlık veya self determinasyon mücadelelerini terörist eylem saymamakta, ancak hiçbir şekilde terörist eylemin siyasi, felsefi, ideolojik, ırksal, etnik, dinsel veya başka motiflerle meşrulaştırılamayacağını belirtmektedir.

Sözleşmenin halkların meşru self determinasyon ve bağımsızlık haklarının uluslararası hukuka uygun gerçekleştirilmesi gerektiğini belirterek, her türlü terörizmle mücadele edilmesi yönündeki ifadeleri dikkate alındığında, bu hakların kullanılmasında terörün meşru bir araç olamayacağını belirttiği anlaşılabılır. Terörist eylem bu Sözleşme tarafından kast eksenli tanımlanmıştır.

Buna göre (i) bir devleti, kurumu ya da halkı veya bunların bir bölümünü bir şeyi yapma yada yapmama için korkutma veya zorlama veya (ii) kamu hizmetini kesintiye uğratma ya da acil durum oluşturma veya (iii) bir devlette genel ayaklandırma oluşturma kastı ile taraf devletlerin ceza kanunları tarafından suç sayılan ve kişilerin yaşam, vücut bütünlüğü ve özgürlüklerini tehdit eden yada kamu ve özel mülkiyete, doğal kaynaklara ve çevreye, ya da kültürel mirasa zarar veren veya verebilecek olan eylemler "terörist eylem" olarak tanımlanmıştır. Ayrıca bu eylemlere destek, yardım, azmettirme, teşvik ve teşebbüs ile bunları organize ve yönetme de kast unsuru olduğu müddetçe terörist eylem sayılmaktadır.

Birleşmiş Milletler, gerek Genel Kurul gerek Güvenlik Konseyi’nde alınan birçok kararda, “*nerede, kim tarafından ve hangi gerekçeyle gerçekleştirildiğine bakılmaksızın terörün tüm çeşitlerinin kınandığının*” belirtilmesine rağmen henüz tüm üyelerin kabul edeceği ortak bir terörizm tanımı yapamamıştır. BM’nin terör konusundaki çalışmaları ikinci bölümde incelenecektir.

Diğer taraftan, terörizmin tanımı yapılırken, tarih içinde karşılaşılan bütün terör çeşitlerinin kapsanabilmesi mümkün değildir. Köylü

ayaklanmaları, işçi mücadeleleri ve soygunlar sistematik terörden faydalanırlar. Aynı şey işgalci kuvvetlere karşı ayaklanma, milli mücadeleler, ihtilalci mücadeleler, iç savaşlar içinde geçerlidir. Bu hallerden birçoğunda terörizm değişik taktiklerden sadece birisi ve muhtemelen ikincil bir vasıta³⁴dır.

2. Terörizmin Tarihi Kökenleri

Terörizm, terminolojisi yeni olmakla birlikte politik hedeflere ulaşmak için şiddet kullanımı anlamında ele alındığında, tarih kadar eskidir. Ancak terörizmin çok ayrıntılı bir tarihini ortaya koymak oldukça güçtür. Bu güçlük daha çok bilgi yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Nitekim bazı terör örgütleri hakkında bilgi yok denecek kadar azdır.³⁵

Bilinen terörist hareketlerin en eski örneklerinden birisi Scarii hareketidir³⁶. Scariiler Filistin'de (M.Ö.73-66) yüksek düzeyde örgütlenmiş kişilerden kurulu bir dinsel tarikattır. Scariilerin saldırılarında en çok kullandığı silah türü "*sica*" adı verilen ve ceket içinde saklanan küçük bir hançerdir. Örgüt üyeleri alışılmamış taktikler kullanmışlardır. Düşmanlarına gündüz, tatil günlerinde, kalabalık yerlerde, habersizce arkadan saldırmakta ve düşmanlarını öldürdükten sonra kalabalığın içinde kaybolmaktaydılar.

Siyasi teröre örnek bir diğer örgütlenme de, Scarii'lerden yaklaşık bin sene sonra Ortadoğu'da ortaya çıkan "Haşşaşin"lerdir. Hasan Sabbah*'ın kurucusu ve lideri olduğu bu örgüt, 11. y.y.da Selçuklu hakimiyetine karşı savaşmıştır. İsmailiye mezhebine bağlı kimseleri içinde toplayarak büyük bir

³⁴ Walter LAQUEUR: Terrorism (London: Redwood Burn Limited, 1978), 7 vd.

³⁵ Gürol KORKMAZ: age., 20 vd.

³⁶ Emin DEMİREL: Terör (İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1999), 27

* Hasan Sabbah İran'da Şiiliğin kalelerinden sayılan Kum şehrinde dünyaya gelmiştir. 17 yaşındayken İsmailiye Fırkası mensubu bir davetçinin tesirinde kalmış daha sonra Fatimilere biat için 1078'de Mısır'a gitmiştir. Burada üç yıl kalan Sabbah daha sonra Mısır'dan İran'a dönerek tüm İran'ı dolaşmış ve Selçuklularla mücadelesini sürdürebileceği uygun bir mekan aramıştır. Sonunda aradığı mekanı bulmuş ve Elbruz Dağının tam ortasında 1800 metreden daha yüksek bir yerde kurulmuş olan Alamut Kalesi'ne yerleşmiştir. Çeşitli hilelerle burada tutunmaya muvaffak olan Hasan Sabbah 1090'dan ölünceye kadar geçen 35 yıl boyunca buradan hiç çıkmamıştır.

gizlilik içinde hareket eden bu örgütle çağdaş terör örgütleri arasında önemli benzerlikler vardır. Günümüz terör örgütleri gibi, çok güçlü düşmanlarıyla yüz yüze savaşamayacağını anlayan Hasan Sabbah, iyi örgütlenmiş, gizli, disiplinli bir küçük grubun yürüteceği uzun vadeli bir terör hareketiyle amacına ulaşmak istemiştir. Efsanelere geçecek biçimde elemanlarını uyuşturucu maddeler kullanarak kendisine bağlayan Sabbah, düzenli askerî birlikleri savaş meydanına sürmek yerine, müritlerini önde gelen düşmanları öldürecek fedailer olarak göndermiş ve "*kurtarılmış bölgeler*", "*vur-kaç taktiği*" gibi kavramları terörizm literatürüne sokmuştur.³⁷

Modern dünyada ise terörizmin miladını Fransız İhtilali oluşturmaktadır. Fransız ihtilaliyle, terörizm sadece siyasal baskıya bir tepki olarak kalmamış, ayrıca mutlu bir gelecek yaratmak için, amaca hizmet eden bir araca dönüşmüştür. Terörizm ihtilal öncesi ve ihtilal esnasında hem monarşinin hem de halkın elinde bir silah olmuştur. Terör kelimesi, Fransız ihtilalinden sonra bir hükümete ve onun egemenliğindeki yönetime ad olmuştur. 10 Ağustos 1792'den 27 Temmuz 1794'e kadar olan döneme terör dönemi adı verilmiştir.³⁸

Kanaatimizce Fransız İhtilali'nin terörizm açısından en önemli yanı, her ne şekilde olursa olsun mevcut yönetimle uyuşmayan kişi ve gruplara amaçlarına ulaşmak için terörizmi bir araç olarak kullanma anlayışını vermesi ve bu hususta örnek teşkil etmesidir. Fransız İhtilali'nden sonraki dönemde terörizm şekil değiştirerek ve kendini geliştirerek günümüze kadar gelmiş ve bu süreçte ülkelerle sınırlı olan eylemler uluslararası bir boyut kazanmıştır. Günümüzde terörizm ülkelerin tek başına çözebileceği bir sorun olmaktan çıkmıştır. Bu bağlamda uluslararası terörizm kavramına bakmamız gerekmektedir.

³⁷ Walter LAQUEUR: age., 8

³⁸ Hamide ZAFER: age., 14

3. Uluslararası Terörizm

Terör, eylemlerinin gerçekleştirildiği yer, eylemleri gerçekleştirenlerin tabiiyeti ve eylemlerin etkileri gibi kriterler esas alınmak suretiyle iç/dahili ve milletlerarası/uluslararası terörizm şeklinde bir sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır.³⁹

Uluslararası terörizmi anlamamızı kolaylaştırması bakımından iç/dahili terörizm kavramına bakmamızın faydası olacaktır. Bir devletin ülkesi sınırları içinde cereyan eden, dış kaynaklı hiçbir terör örgütü veya örgütleriyle işbirliği yapmadan gerçekleştirilen ve başka bir devletin ya da şahsın menfaatini veya zararını hedef almayan terör eylemleri iç (*yerli-dahili*) terör olarak nitelendirilir. Bu tür terörizm ülkeler tarafından bir iç hukuk sorunu olarak değerlendirilir.

Küreselleşme sürecinde, ülkelerarası etkileşimin ciddi boyutlara ulaştığı çağımızda tamamen saf, yerli nitelikte bir terör eyleminin olması mümkün görünmemektedir. Sınırların açılması, teröristlerin hareketliliğini artırmakta ve uluslararası terörizmin gelişmesine uygun bir zemin hazırlamaktadır. Küreselleşme sürecinde terörizmde küreselleşmiş ve uluslararası bir boyut kazanmıştır.

Uluslararası terörizmi tanımlamaya çalışırsak, uluslararası terörist eylemler, uluslararası diplomasi ya da savaş kurallarının kabul edilen normları dışında kalan şiddet eylemleridir. Bu meyanda; uluslararası terörizmin, uluslararası hukukun temsil ettiği değerlere yönelik bir mücadele⁴⁰ şekli olduğu söylenebilecektir.

³⁹ Terör değişik tasniflere tabi tutulmaktadır; bir görüşe göre terör 6 gruba ayrılabilir; 1. Adi, sosyal ve siyasi terörizm, 2 Doğrudan ve dolaylı terörizm, 3 Devletlerarası terör ve bireysel terör, 4 İdeolojik terör ve ayrılıkçı terör, 5 Dahili terör ve milletlerarası terör, 6 öç alma amaçlı terör Bkz. Hamide ZAFER: age., 57-75, konunun sınırlılığı çerçevesinde diğer ayrımlar incelemeye tabi tutulmamıştır.

⁴⁰ Fatma TAŞDEMİR: Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi (Ankara: USAK Yayınları, 2006), 44

Uluslararası terörizm, birden fazla ülkenin topraklarını veya insanlarını hedef alan, uluslararası alanda organize bir yapılanma ve etkili eylem yapabilme yeteneğine sahip olan, belirgin uluslararası sonuçlar doğuran, ulusal bir sisteme ülke dışından yöneltilen bir şiddet veya şiddet yüklü tehdit eylemidir.⁴¹

Bir başka deyişle, uluslararası terörizm, bir yabancı ülke ve kuruluşun desteğiyle yürütülen ve/veya bir yabancı ülke vatandaşlarına, kuruluşlarına, kurumlarına yada hükümetlerine karşı yöneltilen şiddet hareketidir.⁴²

Görüleceği gibi, uluslararası terörizm konusunda farklı tanımlar yapılabilmektedir. Ancak tanımların ortak noktalarına baktığımızda, terörist eylemi yapan teröristin veya eylemin mağdurunun veya eylemi destekleyenlerin yabancılık veya uluslararası bir özellik taşıması gerekmektedir.

Dolayısıyla, uluslararası terörizmin unsurları;

-Yabancılar veya yabancılar ait hedeflere yöneltilmesi ve/veya;

-Hükümetler veya birden fazla devlet tarafından beslenen unsurlarca yapılması ve/veya;

-Bir yabancı hükümetin veya uluslararası örgütlerin siyasi mekanizmalarını etkilemek için yapılmasıdır.

Bu çerçevede uluslararası terörizmi, *“bir veya birden çok ülke vatandaşlarınca oluşturulmuş, desteğini içeriden ve dışarıdan, bir veya birden çok kaynaktan sağlayan organizasyon, kişi veya gruplarca, her hangi bir toplum, devlet veya devletler üzerinde baskı yaratmak suretiyle bazı kazanımlar sağlamak, etnik ve bölgesel sorunları tahrik ederek ülkelerin*

⁴¹ Ahmet Hamdi TOPAL: “Uluslararası Terörizm ve Uluslararası Ceza Mahkemesi” Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi Uluslararası Ceza Mahkemesi Özel Sayısı (Ankara: USAK Yayınları, 2005), 77 vd.

⁴² Fatma TAŞDEMİR: age., 44

ulusal menfaatlerine zarar vermek amacıyla şiddet eylemlerine başvurulmasıdır.” şeklinde tanımlamak mümkün olabilir.

Uluslararası terörizmin daha iyi anlaşılması bakımından Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğinin hazırlamış olduğu 21 Eylül 1981 tarih ve 1/36/425 sayılı raporda uluslararası terörizmin sebepleri siyasi, ekonomik, sosyal ve kişisel sebepler olmak üzere üç başlık altında incelenmiştir. Raporda yer alan unsurlara Tablo 1’de yer verilmektedir.

TABLO 1: BM RAPORUNA GÖRE ULUSLARARASI TERÖRİZMİN SEBEPLERİ	
Siyasi Sebepler:	Ekonomik sebepler:
1-Sömürgecilik,	1-Sermayeye zorla el koyulması,
2-Diğer bir ülke tarafından işgal,	2-Tarım, endüstri, ticari, yeraltı zenginlikleri veya haberleşme alanlarında bazı kimselerin maddi menfaatlerine zarar verme,
3-İnsanların kendi ülkelerinden kovulmaları,	3- Mevcut milletlerarası ekonomik sistem,
4-Sürgünde olanların ülkelerine dönüşlerine izin verilmemesi,	4-Fakirlik, açlık, üzüntü, hayal kırıklığı ve ekonomik eşitsizliğin yarattığı ruhi bunalım.
5- Irk ayrımcılığı (<i>Apartheid</i>),	
6-Dini baskılar,	Sosyal ve kişisel sebepler:
7-Özgürlüklerin baskı altında tutulması, diktatörlük,	1-Özel bir borcun ifasından veya bir hükmün yerine getirilmesinden kaçma,
8-Self-determinasyon (<i>kendi geleceğini</i>	2-Şan şöhret düşkünlüğü,

<i>belirleme</i>) ve bağımsızlık hakkının inkarı,	
9-Bazı dünya organizasyonlarının, bazı insanlara veya gruplara ilişkin sosyal ve siyasal problemler karşısında takındığı tavrın ve dünya kamuoyunun düşüncelerinin nazarı itibara alınmaması,	3- Milletlerarası hukuku ve cezaları küçük görme,
10-Dünyanın birçok bölgesinde o bölgeyi bölünmenin veya ele geçirmenin ön safhası olarak sivil savaşın başlatılması ve sınıf savaşının ve anlaşmazlıkların provokasyonu,	4- Ruhi bozukluklar,
11-Bazı devletlerin düşmanlarından kurtulmak için milletlerarası terör eylemlerini desteklemesi,	5-Yoksulluk ve zor içinde yaşayan insan veya gruplara yardım sağlama arzusu.
12-Devletlerin diğer devletlerin milletlerarası meselelerine karışması,	
13-Terörizmin birçok şeklini cezalandırmada iç hukukta başarısız olunması.	

Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğinin üç ana başlık altında saydığı nedenlerin uluslararası terörizmin doğru anlaşılmasında önemli bir yere sahip olduğu düşünülmektedir.

Ayrıca siyasi nedenler başlığı altında yer verilen “*bazı devletlerin düşmanlarından kurtulmak için milletlerarası terör eylemlerini desteklemesi,*”

maddesi uluslararası terörizmin anlaşılması ve önlenmesi için önemli görülmektedir.

Bu bağlamda uluslararası terörizmin varlığını devam ettirebilmesi için olmazsa olmazın, uluslararası destek olduğu düşünülmektedir. Özellikle terör örgütlerinin eğitim, teşkilatlanma, finans ve silah temini için dış desteğe ihtiyaçları vardır. Terörist grupların silah ve patlayıcılarını kendilerinin üretmediği gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, silahı tutan ve bununla insanlara dehşet yaşatan terörist grupların arkasındaki destek daha anlaşılır olmaktadır. Bu nedenle uluslararası terörizm için kullanılan “savaş ve diplomasi ile elde edilemeyen sonuçların elde edilmesi için yürütülen eylem veya eylemlerdir”⁴³ ifadesinin, uluslararası terörün anlaşılmasına ışık tutar nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Bu durumda, uluslararası güç odaklarıyla iç içe geçen terörizmin, küreselleşen dünyada, modern teknolojinin bütün imkanlarını kullanarak toplum hayatının birçok alanını birden tehdit ettiği ve dünyanın değişik yerlerinde yaşayan insanların bu tehditten uzak olmadığı açıktır. Nitekim, günümüzde uluslararası terörizm, yönelttiği tehdit ve buna karşı alınması gereken önlemler bakımından ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde önemli bir sorun haline gelmiştir. Özellikle, 11 Eylül eylemlerinin, terörizm tehdidinin belli bir bölgeyle sınırlı olmadığına en iyi göstergesi olduğu düşünülmektedir.

Dolayısıyla, terörizm bugün gerek niteliği gerek boyutları itibarıyla uluslararası işbirliği olmaksızın devletlerin mücadele edebilecekleri ve üstesinden gelebilecekleri bir sorun olmaktan çıkmıştır.⁴⁴ Terörizmle

⁴³ Suat İLHAN: Terör Neden Türkiye (Ankara: NU-DO Yayıncılık, 1998), 5

⁴⁴ Çalışmada terörizmin nedenleri üzerinde detaylı durulmamış, kavramsal ve normatif alandaki düzenlemelere değinilmiştir. Devletlerin ve uluslararası kuruluşların önemli bir gündem maddesini oluşturan terörizmin nedenleri üzerine yapılacak değerlendirmeler mücadelenin şeklini de belirleyecek gibi gözükmektedir. Günümüzde ki baskın yaklaşım terörizm ve teröristi mutlaka kötü olarak ele alıp sorunun nedenlerini detaylı şekilde irdelenmemekte ve bu yaklaşım bir yönüyle bu sorunu beslemektedir. Bu açıdan bakıldığında terörizm kavramı uluslararası ilişkilerde bir enstrüman olarak karşımıza çıkmaktadır.

mücadelede devletler hala baş aktörler olmalarına rağmen, terörün sürekli artan 'küresel' niteliği devletleri uluslararası düzeyde işbirliğine zorlamaktadır. Zira uluslararası toplumun maruz kaldığı tehdit, devletlerin bağımsız varlıklar olarak mücadele kabiliyetlerini aşmaktadır.⁴⁵

Uluslararası terörizme karşı verilen mücadelede, uluslararası hukukun rolü ve öngördüğü hukuki çözümler önem arz etmektedir.⁴⁶ Terörizmle mücadelenin en önemli araçlarından birisi kuşkusuz uluslararası hukuktur. Hukuk suç olan eylemi kontrol etmek, şiddeti bastırmak ve anlaşmazlıkları çözmenin en önemli aracıdır. Bununla birlikte, hükümetlerin problemlerin çözülmesi yönünde siyasal bir arzu ve teşebbüslerinin olmasının gerekliliği de açıktır.⁴⁷

Bu bağlamda terörizm probleminin kalıcı çözümünde ulusal ve uluslararası düzeyde kullanılabilecek önemli kavramlardan olan insan hakları/temel haklar kavramlarına yakından bakmak gerekmektedir. İnsan hakları kavramını, önemini ve yerini ortaya koymadan terörizmle mücadelede başarıya ulaşılamayacağını söylemek mümkündür.

Önümüzdeki dönemde yaşanması muhtemel trajik eylemlerin, uluslararası toplumu bu konunun nedenlerine samimi bir şekilde eğilmeye iteceği ve “ötekinin” sorunlarını gidermeye zorlayacağı düşünülmektedir.

⁴⁵ Ertan BEŞE: age., 32

⁴⁶ Ahmet Hamdi TOPAL: age., 78

⁴⁷ Ertan BEŞE: age., 34

İKİNCİ BÖLÜM

İNSAN HAKLARI VE TERÖRİZM

1. İnsan Hakları Kavramı

İnsan hakları, sözcük anlamıyla, “*kişinin sırf insan olduğu için sahip olduğu haklar*” demektir. İnsan haklarının güvence altına alınması, yaşanan onca acı tecrübeden sonra, verilen büyük mücadeleler sonucu günümüzde geçmişe oranla iyi bir noktaya getirilebilmiştir. Geride bıraktığımız 20. yy.da, insanların siyasal iktidarlara yönelik en güçlü, en yaygın ve en etkili çağrısı, insan haklarının gerçekleştirilmesi talebi olmuştur. Bu çağrının belirli bir ölçüde amacına ulaştığı söylenebilir. Bununla birlikte, günümüzde insan haklarının gerçekleştirilmesi ile ilgili sorunlar dünya ölçeğinde önemini korumaktadır.⁴⁸

2. İnsan Haklarının Kaynağı

İnsan haklarının kaynağı nedir? Hukuki hakların kaynağı “hukuk”tur. Sözleşmesel (*akdi*) hakların kaynağı “sözleşme”dir. Bunlar gibi, yalnızca kavrama bakarak, insan haklarının kaynağını da “insan” olarak gösterebiliriz. Ancak bu saptama bu soruyu tam olarak açıklamaz. Asıl açıklanması gereken nokta, insan olmak nasıl oluyor da bir kimseye hak kazandırıyor?

Konuyu tarihsel bir bakış açısıyla ele almak açıklayıcı olabilir. İnsan hakları en üstün ahlaki talepler olarak nitelendirilerek, devlet dâhil herkesin bu haklara saygı göstermesi gerektiği ileri sürüldüğünde, bu görüşün çok güçlü bir şekilde temellendirilmesi gerekir. Bu güne kadar insan haklarının kaynağı olarak ileri sürülen görüşleri “din”, “doğal hukuk”, “pozitivizm”,

⁴⁸ Oktay UYGUN: “İnsan Hakları Kuramı”, İnsan Hakları, Editör: Korkut TANRIKUTER (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2000), 14 vd.

“Marksizm” ve “sosyolojik yaklaşım” olarak beş başlık altında sınıflanmış, ayrıca bunun dışında da tasniflemeler yapılmıştır. Bu yaklaşımlar içinde doğal hukuk yaklaşımı 2. Dünya Savaşı sonrasında yeniden canlanmıştır. Bunda Nazizme karşı insan onurunun daha güçlü şekilde korunması arayışı önemli rol oynamıştır.

Doğal hukuk yaklaşımına göre; insanlar eşitlik ve özgürlüğün geçerli olduğu doğal yaşama döneminde (*tabiat halinde*) kendi aralarında anlaşarak, bir sözleşmeyle çıkıp toplumu ve devleti kurmuşlardır. İnsanlar toplum haline geçerken, yalnızca toplumun yaşaması için gereken bir takım haklarından vazgeçmişler, diğer en önemli özgürlüklerini devretmeyip kendilerinde saklı tutmuşlardır. Devredilmeyen bu özgürlükler devletin dokunamayacağı bir alan oluşturur. Devlet, kendisinin yaratmadığı ve kendisinden önce var olan bu doğal haklarla bağlıdır.⁴⁹

Bu görüşe göre şekillendirilen doğal hukuk görüşünün dört önemli özelliği vardır:

1- Doğal haklar, doğuştan sahip olunan, devredilmez ve vazgeçilmez nitelikte haklardır. Doğal haklar insanı insan yapan öğelerdir. Onları reddetmek kişinin insan olma niteliğini reddetmektir.

2- Doğal haklar toplumdan ve devletten önce vardır. Toplumsal yapıda siyasal düzenlemelerin eseri değildir. Tam tersine doğal haklar toplumsal-siyasal yapıya meşruluk kazandırır.

3- Doğal haklar mutlaklıdır. Hiçbir düşünceyle geçersiz kılınamaz, uygulamaları engellenemez.

4- Doğal haklar evrenseldir. Zaman ve mekâna bağlı olmaksızın bütün insanlar doğal haklara sahiptir.⁵⁰

Doğal haklar anlayışı, insanlık tarihinde büyük bir çığır açmıştır. Hakların devlet tarafından verilmediği, devlet kurulmadan öncede var olduğu

⁴⁹ Münci KAPANİ: Kamu Hürriyetleri (Ankara: AÜHF Yayını, 1981), 30 vd.

⁵⁰ Mustafa ERDOĞAN: Anayasal Demokrasi (Ankara: Siyasal Kitapevi, 1997), 138 vd.

görüşüyle, mutlakıyetçi, baskıcı rejimlere karşı özgürlüklerin güvence altına alınmasında önemli başarılar kaydedilmiştir.

3. İnsan Hakları ve Temel Haklar Kavramı

İnsan hakları, devlet tarafından güvence altına alınsın yada alınmasın insanların sahip olması gereken tüm hakları ifade eder. Temel hak ve özgürlükler, çağımız insanının ayrılmaz özellikleri olarak kabul edilmekte ve insani tanımlayıcı kavramlar arasında yer almaktadır.⁵¹

Temel hakların önemi, 10.12.1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile ilan edilmesi, yeni devlet Anayasaları kapsamına alınması, diğer yandan da Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun ve bu hakları korumak için kurulmuş olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin içtihatlarının artan orandaki rolü ile belirginleşmektedir.⁵²

“Temel haklar” kavramı insan hakları içinde daha çekirdek bir hak grubunu ifade etmede kullanılır. Fakat hakların değeri yönünden temel, temel olmayan ayrımını yaptığı için dar kapsamlıdır. Bu kavram Türk hukukunda anayasal güvenceye bağlanmış hakları ifade etmektedir.

Temel hakların tek tek sayılması ve yorumları ülkeden ülkeye farklılık gösterse de devletler anayasalarında temel hak ve hürriyetlere yer verilerek pozitif hukuklarına aktarmıştır.

Federal Almanya Anayasası’nda ve Türk Anayasalarında temel haklar tek tek sayılmıştır. Fransa ve İngiltere’de ise daha zayıf bir hukuksal normlandırma mevcuttur.

⁵¹ Cemal CEYLAN: Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla İnsan Hak ve Özgürlükleri (Ankara: Kara Harp Okulu Bilgi Toplama ve Yayın Merkezi Yayınları No: 101, 1995), 17

⁵² Zafer GÖREN: Temel Haklar Genel Teorisi (İzmir: 9 Eylül Üniversitesi Yayını, 2000), 43

4. İnsan Haklarının Sınıflandırılması

İnsan hakları kuramının oluşmaya başladığı 17. y.y.dan günümüze kadar, insan haklarını sayan ve sınıflandıran çok sayıda liste ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri olan BM Genel Kurulu'nca 10 Aralık 1948'de kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi dünya devletleri arasında genel kabul görmüştür.

Bu güne kadar ortaya çıkan hakları, “birinci kuşak (*klasik haklar*)”, “ikinci kuşak (*sosyal haklar*)” ve “üçüncü kuşak (*dayanışma hakları*)” haklar şeklinde, üç büyük kategoriye ayırarak incelemek mümkündür. Böyle bir sınıflandırmanın tercih edilmesinin nedeni:

- 1- Sözkonusu sınıflandırma, insan hakları kuramının ve uygulamasının tarihsel gelişimiyle paralellik göstermekte,
- 2- Hakların oluşum sürecindeki toplumsal dinamiklerin daha iyi anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır.

Bunun dışında temel hakları fonksiyonlarına göre; 1) Negatif statü hakları, 2) Aktif statü hakları, 3) Pozitif statü hakları olarak da ayırabiliriz.⁵³

Negatif statü hakları, koruyucu haklar olarak bilinir ve bireye devlete karşı özgür kalabileceği alanlar yaratır. Pozitif statü hakları için isteme hakkı da denilmektedir. Bireyin özgürlüğüne devlet olmaksızın kavuşamayacağı fikrine dayanmaktadır. Sosyal ve ekonomik haklar bu hakların içeriğini oluşturmaktadır. Aktif statü hakları ise vatandaşlık hakları olarak kabul edilen siyasi hakları içerir.

Bütün bu sınıflamalardan sonra birinci kuşak haklara daha yakından bakacak olursak; birinci kuşak (*klasik*) haklar 17. ve 18. y.y. düşünürlerince dile getirilmiş; Amerikan ve Fransız Devrimleri ile büyük ölçüde uygulamaya geçirilmiştir; klasik hakların arkasında, o dönemde ticaret yoluyla zenginleşen

⁵³ Oktay UYGUN: agm., 21 vd.

yeni bir sınıf olan burjuvazi vardır. İleri sürülen hak talepleri, ancak devrim niteliğinde bir toplumsal ve siyasal düzen değişikliği ile karşılanabilmiştir. Burjuvazinin elini kolunu bağlayan feodal düzen yıkılmış, kapitalizme geçiş sürecinde, eski egemen sınıf olan aristokrasi tasfiye edilmiştir. İlk kez burjuvazinin kendi sınıfsal çıkarlarını savunmak için klasik hakları ileri sürmesi biçiminde ortaya çıkarılmış olsa da, insan hakları kuramı, çok uzun zaman önce bu kökenden ayrılmış ve evrenselleşmiştir.

John Locke, birinci kuşak hakları '*hayat, özgürlük ve mülkiyet*' olarak saymış, Amerikan Bağımsızlık Bildirgesinin yazarlarından Thomas Jefforson (1743-1826) buna '*mutluluğu arama hakkını*' eklemiş, Fransız Devrimi sırasında ilan edilen İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi '*özgürlük, mülkiyet, güvenlik ve baskıya karşı direnme*' şeklinde kısa bir liste sunmuştur. 17 ve 18. yüzyıllarda, çeşitli ülkelerde, bildirge ve anayasalarla kabul edilen haklara baktığımızda, belli başlılarını aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz.

Birinci Kuşak Haklar (Klasik Haklar)⁵⁴:

- Yaşam hakkı ve kişi dokunulmazlığı,
- Kişi özgürlüğü ve kişi güvenliği,
- Düşünce ve düşünceyi açıklama özgürlüğü,
- İnanç ve ibadet özgürlüğü,
- Konut dokunulmazlığı,
- Mülkiyet hakkı,
- Eşitlik hakkı,
- Dernek kurma hakkı,
- Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı,
- Çalışma özgürlüğü,
- Dilekçe hakkı,
- Seçme ve seçilme hakkı,
- Kamu hizmetlerine girme hakkı,
- Tarafsız bir yargıç önünde yargılanma hakkı,

⁵⁴ Oktay UYGUN: agm., 22

Birinci kuşak hakların temel özelliği, kişilere, devletin karışamayacağı özel bir alan yaratmasıdır. Bu özel alan içinde, kişiler diledikleri gibi hareket edebilirler. Klasik haklar, kişileri devlete karşı korur. Devlete kişilerin özel alanına girmeme, karışmama yükümlülüğü getirir. Örneğin düşünce özgürlüğü, devleti düşüncelerden ötürü kişileri kınayıp suçlamama ve düşüncelerin açıklanmasına engel olmama yükümlülüğü altına sokar. Mülkiyet hakkı, herkesin meşru yollardan mal-mülk sahibi olmasını ve gerçek karşılığı ödenmeksizin kamulaştırılamayacağını güvence altına alır. Klasik hakları kullanabilmek bakımından kişinin gereksindiği en önemli şey, özgür olmaktır. Devlete düşen görev ise, çoğu zaman, kişiye karışmamak, pasif bir tutum takınmaktır.

Türk hukukunda temel hak ve özgürlükler anayasalarda açıkça yer verilmiştir. 1982 Anayasanın konuya ilişkin esasları *Temel Hak ve Ödevler* başlıklı ikinci kısımda Genel hükümler (birinci bölüm) şeklinde düzenlenmiştir. Temel Hak ve Özgürlüklerin Niteliği başlıklı 12'nci madde şöyle der: “*herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.*” Temel hak ve hürriyetlerin niteliği ile ilgili 12'nci madde, ilk fıkrasında koruyucu gibi görünen bir hüküm getirdikten sonra, ikinci fıkrada “*Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.*” diyerek bunu dengeleme ihtiyacı duymuştur. Buradaki ödev ve sorumluluklar bütün hak ve özgürlükler için söz konusudur.

5. Temel Haklara Yönelik Tehditler ve Korunması

Günümüzde insan haklarının tanınması, korunması ve geliştirilmesi ulusal hukuk (*iç hukuk*) boyutunu aşarak evrensel nitelik kazanmıştır. Nitekim başta BM Teşkilatı ve Avrupa Konseyi olmak üzere evrensel ve bölgesel örgütlerin kuruluş nedeni ve bu örgütlerce kabul edilen insan haklarına ilişkin bildiri, sözleşme ve diğer belgelerin amacı insan haklarını uluslararası düzeyde koruma altına almak ve bunlara ilişkin evrensel standartlar

belirlemektir. Bununla birlikte insan haklarının asıl ve öncelikli korunması ulusal hukuk düzenlerinin işidir. Ulusalüstü korunma, ulusal korumayı tamamlayıcı, ikincil, yedek niteliktedir.⁵⁵

İnsan haklarının tarihsel gelişim çizgisinde geleneksel, liberal yada yerleşik anlayış, insan hakları bakımından tehlikenin devletten geldiği varsayımına dayanır. Zamanla bireyler yada topluluklar gibi, devlet dışındaki hukuk öznelerinin de temel haklara aykırı davranışlarda bulunabileceği, bu doğrultuda, temel hakların bireyler arası ilişkileri düzenleyen özel hukuk alanında da korunması gerektiği kabul edilmişse de, ulusal hukuk düzenlerinde insan hakları ihlallerinde asıl sorumluluk devlet üzerindedir.

1982 Anayasası'nın 5'inci maddesinde *"kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak"* devletin temel amaç ve görevleri arasında sayılmıştır. Madde bütünüyle bakıldığında, her ne kadar özgürlük otorite ilişkisinde, otoriteye öncelik veren ve özgürlükleri arka planda tutan bir anlayışla kaleme alınmışsa da, insan haklarının tanınması, korunması ve geliştirilmesinde devletin sorumluluğu açıkça vurgulanmıştır.

Kuşkusuz insan haklarını devlete karşı korumada en temel güvence kuvvetler ayrılığına, insan haklarına ve hukukun üstünlüğüne dayalı, çoğulcu-özgürlükçü-demokratik bir iç hukuk sistemidir. 1982 Anayasası önemli eksiklerine rağmen, ilke olarak çoğulcu, özgürlükçü, demokratik sistemin kurumlarını benimsemiştir. Bu doğrultuda, anayasa, başlangıç bölümünde benimsediği kuvvetler ayrılığını tanımlarken, madde metinlerinde, yasama, yürütme organlarını ve bunların karşılıklı ilişkilerini bu ilkeye göre düzenlemiştir. Keza Anayasa 2'nci maddesinde, Cumhuriyetin değişmez

⁵⁵ Necmi YÜZBAŞIOĞLU: "İnsan Haklarının Ulusal Düzeyde Korunması" İnsan Hakları, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2000), 397 vd.

nitelikleri arasında, “*insan haklarına saygılı, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olmayı*” saymıştır. Yine anayasa sınırlama nedenlerini çok geniş tutmuşsa da, bir temel hak ve özgürlükler listesi ile, 13’üncü ve 15’inci maddelerinde temel hak ve özgürlüklerin genel sınırlama rejimini belirlemek suretiyle, temel hak ve özgürlükleri devlet organlarına karşı korumayı amaçlayan güvenceler koymuştur.

Gerek anayasa gerekse uluslararası anlaşmalarda devletin temel haklara müdahalesini engelleyici düzenlemeler getirilmiş ve devletlerin insan haklarını ihlal edici uygulamaları ulusal ve uluslararası kuruluşlar tarafından ciddi bir takibe tabii tutulmuştur. Bu noktada temel hakların devlet eli dışında zarar gördüğü bir alan olan hakkın kötüye kullanılması ve özelinde terörizm konusuna bakmak gerekmektedir.

6. Temel Hakların Sınırlanması ve Kötüye Kullanılması

Temel hak ve özgürlüklerin düzenlenmesinde, “*özgürlük kural sınırlama istisna*” temel ilkedir. Devlete düşen görev, hakları ve özgürlükleri düzenlerken, sınırlamalara istisnai olarak başvurmasıdır. Bir başka ifade ile devlet, bireylerin temel hak ve özgürlüklerden yararlanırken neyin yasak olduğunu istisnai bir şekilde belirler; yasak olmayan her şey serbesttir. İşte temel hak ve özgürlüklerin sınırlanması demek, bireye Anayasa ve sözleşmelerle tanınan hakların, hangi durumda koruma sağlamayacağını gösterilmesi demektir. Kişilere Anayasa ve sözleşmelerle tanınan haklar her zaman mutlak bir koruma sağlamaz. Eğer bir hak kişiye mutlak koruma sağlıyorsa o hak sınırlanamaz demektir.

Mutlak haklara hiçbir sınırlama getirilemezken, bazı haklar, kişiye belli konularda koruma sağlamaz. Bu hakkın hangi durumlarda koruma sağlamayacağı, hakkı düzenleyen Anayasa veya sözleşme maddesinde tek tek gösterilir. Dolayısıyla bu haklara ilişkin getirilecek sınırlamalar bu istisnaların ötesine geçemez. Örneğin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 2’nci maddesinde yaşama hakkının hukuk tarafından korunur olduğu ifade

edildikten sonra, ikinci fıkrada, üç durumda yaşamdan yoksun bırakılmayı yaşama hakkını ihlali görmemiştir. Yaşama hakkına Sözleşme ile getirilen bu üç istisna şunlardır:

- a) Bir kimsenin hukuka aykırı şiddete karşı savun(u)lması;
- b) Hukuka uygun bir gözaltına alma kararını uygulama veya hukuka uygun olarak tutulan bir kimsenin kaçmasını önleme;
- c) Bir ayaklanma veya isyanı hukuka uygun olarak bastırma.

Bir başka ifade ile bu üç durumda gerçekleşen ölümlerde yaşama hakkı ihlal edilmiş sayılmazken, bu istisnalar yasayla çoğaltılamaz. Dolayısıyla yasalar ancak bu üç istisna çerçevesinde yaşama hakkına sınırlama getirebilir.

Anayasa ve sözleşmelerde tanınan bazı haklar vardır ki, bu hakların kullanım alanının belirlenmesinde, devlet makamlarına daha geniş takdir yetkisi tanınır. Bunun nedeni de bu hakların kullanım alanının toplumsal koşullara bağlı olarak farklılaşabileceğidir. Özellikle, inanç ve din özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, özel yaşama saygı hakkı, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü gibi hakların kullanım alanının belirlenmesinde devletlere daha geniş takdir yetkisi verilmektedir. Ancak devletlere bu haklara ilişkin sınırlamalar getirme konusunda verilen takdir yetkisinin de sınırları vardır. Bir başka ifade ile devletin bu haklara ilişkin sınırlama yetkisinin de bir sınırı vardır.

Anayasamızda⁵⁶ ve insan hakları sözleşmelerinde devletin sınırlama yetkisine getirilen sınırlamalar şunlardır:

- Temel hak ve özgürlüklerin mutlaka kanunla sınırlanması;
- Sınırlamanın meşru bir nedeninin olması (*kamu düzeni, kamu yararı, kamu güvenliği gibi*);

⁵⁶ Anayasa Madde 13 – (Değişik: 3.10.2001-4709/2 md.) Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.

- Sınırlamanın hakkın özüne dokunmaması;
- Ölçülü olması ve demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olmamasıdır.

Yasa koyucu bu ilkelere uymak koşuluyla, temel hak ve özgürlükleri sınırlandırabilir. Çünkü toplumsal yaşam zorunlu olarak özgürlüklerin sınırlandırılmasını gerektirmektedir. Aksi halde herkes özgürlüklerini sınırsız bir şekilde kullanmaya kalkarsa hem toplumsal düzen bozulur hem de başkalarının hak ve özgürlükleri tehlikeye girer.

Özgürlüklere yasalarla getirilmiş olağan sınırlamalar, toplumsal düzeni tehdit eden olağanüstü bir durumun varlığı karşısında yetersiz kalabilir. Anayasamızda ve insan hakları belgelerinde devletin olağanüstü durumlarda, durumun gerektirdiği tedbirleri alması kabul edilmiştir. Dolayısıyla devlet toplumsal düzeni tehdit eden bir durum karşısında olağan zamanlardan öngörülen sınırlamaların ötesinde bazı sınırlamalar getirebilir.

Ancak, olağanüstü hallerde bile devlet keyfi davranamaz. Hukuk devleti ilkesi gereği devlet her durumda hukukun içinde kalmak ve hukukça kendisine tanınan yetkileri kullanmak zorundadır. Bu nedenle Anayasamızda ve insan hakları sözleşmelerinde olağanüstü durumlarda da devletin, uluslararası hukuka uygun, ölçülü ve kanunla özgürlükleri sınırlandırabileceği ifade edilmektedir.

Devlet yukarıda anlatılan ilkelere uygun olarak temel hak ve özgürlükleri düzenleyebilir ve zorunlu durumlarda istisnai olarak sınırlamalar getirebilir. Ancak toplumsal düzenin sağlanmasında yasal düzenlemeler her zaman yeterli olmaz. Hukuk toplumsal yaşama ilişkin her şeyi öngöremez. İşte hukukun öngörmediği alanlarda, bireyler kendilerine yasalarla tanınmış haklardan yararlanırken, bu hakları kötüye kullanmamakla yükümlüdür. Hakkın kötüye kullanılması yasağı Anayasanın 14'üncü maddesinde ayrıntılı

bir şekilde düzenlenmiştir⁵⁷. Bu düzenleme Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin aynı nitelikteki 17'nci maddesiyle⁵⁸ paralellik içindedir.⁵⁹

Bir birey kendisine tanınmış bir hakkı, hiçbir meşru menfaati yokken, sırf başkalarına ve toplumsal düzene zarar vermek amacıyla kullanıyorsa, bu hakkın kötüye kullanımı anlamına gelir. Örneğin yasal çerçevede kendisine tanınmış bir toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkından yararlananlar, bu hakkı kullanırken meşru amacın dışına çıkarak başkalarının mallarına ya da kamu malına zarar verdiklerinde, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını kötüye kullanmış olmaktadır.

Tüm bu açıklamalar ışığında ifade etmek gerekirse, bireye Anayasa ve insan hakları sözleşmeleri ile tanınan haklar ve özgürlükler, bireyi ve bireyin içinde yaşadığı toplumsal düzeni korurken; bireye düşen sorumluluk da, bu haklardan yararlanırken başkalarının hak ve özgürlüklerine ve içinde yaşadığı toplumsal barışa saygı göstermesidir. Devlete düşen görev ise, bireyin hak ve özgürlüklerini gereğinden fazla sınırlamadan kaçınmak ve toplumsal düzeni sağlama görevini kötüye kullanmamaktır.

Terörizm ise demokratik toplumlarda hakkın kötüye kullanılmasının en bariz örneklerini oluşturmaktadır. Terörizm bireylerin yaşama ve huzurlu bir ortamda hayatlarını devam ettirme gibi en temel haklarını ortadan kaldıran uygulamaların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır.

Terör örgütleri ve terörist tipoloji en başta yaşama hakkı olmak üzere,

⁵⁷ Anayasa Madde 14 – (Değişik: 3.10.2001-4709/3 md.) Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz. Anayasa hükümlerinden hiçbirisi, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz. Bu hükümlere aykırı faaliyette bulunanlar hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir.

⁵⁸ AİHS Madde 17 – Bu sözleşmenin hiçbir hükmü, bir devlet, grup yada kişiye burada öne sürülmüş olan hak ve özgürlüklerden herhangi birini yok etmeyi yada Sözleşmede hükme bağlanmış olandan daha geniş ölçüde sınırlandırmayı amaçlayan bir etkinlikte yada eylemde bulunma hakkı verir biçimde yorumlanamaz.

⁵⁹ Ergun ÖZBUDUN: Türk Anayasa Hukuku (Ankara: Yetkin Yayınevi, 2002), 111

temel hakları suiistimal eden diğer taraftan ise kendi lehine olan hakları sonuna kadar sömüren bir özellik göstermektedir. Özellikle örgütler kendilerine taban oluşturmak, taraftar kazanmak için demokratik toplum düzeninin kendilerine sağladığı tüm hakları kullanmaktadır. Bu hakları kullanarak gösteri yapmakta, yayın çıkartmaktadırlar. Ancak olumsuz bir tutumla karşılaştıklarında ise temel hak ve özgürlüklerini istemektedirler.

Diğer taraftan içinden yaşadığı toplumun ve bireylerin en temel haklarını görmezden gelmekte ve en değerli varlık olan insanın “*yaşama hakkını*” ortadan kaldırmakta ve bu eylemlerine kendince bir meşruiyet atfetmektedir. Demokratik toplumların terörle mücadele konusunda yaşadığı en büyük açmaz temel hakların özüne dokunmadan terörle mücadele edebilmektir ki günümüzde cevabı aranan soruların başında bu soru gelmektedir.

Bu bağlamda terörle mücadele ve insan hakları konusuna biraz daha yakından bakmak gerekmektedir.

7. Terörle Mücadele ve İnsan Hakları

Terörizm ve insan hakları çelişkisini ortaya koymak bakımından “*Terör insan hak ve özgürlüklerini kullanarak insan haklarına yönelik saldırıdır*” demenin çok iddialı olmadığı kanaatindeyiz.

Devletler kuruluş felsefelerinin temelini oluşturan vatandaşlarının güvenli bir ortamda yaşama ihtiyacını karşılamak zorundadırlar. Bu bağlamda terörle mücadele devlet için bir haktan önce bir ödevdir. Terör en başta demokratik hakların kullanılmasına bir saldırıdır. Devletler bu saldırıyı demokratik sistemin sınırları içinde cevaplamak durumundadır.

Devletin terör faaliyetlerini bastırmak ve önlemek üzere yasal silâhlardan oluşan cephaneliğini sonuna kadar kullanmaya hakkı varsa da Devlet, korumaya çalıştığı temel değerleri yalnızca tehlikeye atabilecek

şekilde gelişigüzel birtakım tedbirler alamaz. Zira bir Devletin bu şekilde tepki vermesi, terörün demokrasiye ve hukukun üstünlüğüne karşı kurduğu tuzağa düşmesi demektir. Özellikle, terörün ortaya çıkardığı türden krizlerde, insan haklarına saygı daha da önem kazanmakta ve daha yoğun bir titizlik gösterilmesi gerekmektedir.

İnsan haklarını koruyarak terörle mücadele etme gayretleri gerek ulusal gerekse uluslararası hukuk normları aracılığıyla düzenlenmeye çalışılmaktadır. Ulusal düzeyde devletler mücadele ettikleri terörist yapıların özelliğine göre bir hukuksal düzenlemeye giderken, uluslararası metinlerde ortak bir terör tanımı yapılamaması nedeniyle, sayma yöntemiyle veya terör örgütleri listeleri oluşturularak terörle mücadele edilmeye çalışılmaktadır.

Uluslararası anlaşmalarda terörle mücadelenin insan haklarına, uluslararası insancıl hukuka uygun olması gerektiği bir koşul olarak yer almaktadır. Gerek BM kararlarında, gerekse bölgesel örgütler düzeyinde alınan kararlar ve yapılan çağrılarda insan hakları ve insancıl hukuk ilkelerine uygun bir mücadelenin önemi vurgulanmaktadır.⁶⁰ Gelişen insan hakları yaklaşımı devletleri yaptıkları mücadeleyi insan haklarına uygun yaptıklarını açıklamaya itmektedir.

İnsan hakları hukuku devletlerin terörle mücadele amacıyla uyguladıkları güvenlik politikaları ile insan hakları arasında bir dengenin kurulması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, bir güvenlik sorunu olan terörün belli bir aşamaya ulaşması halinde devletler kendi anayasaları tarafından tanınan olağanüstü hal rejimini uygulamaya geçebileceklerdir. İnsan hakları açısından bunun anlamı bazı haklara sınırlama getirilebileceği şeklindedir. İnsan haklarına ilişkin uluslararası düzenlemeler gereken koşulların oluşması durumunda buna izin vermektedir.⁶¹ Bununla beraber

⁶⁰ Örnek Genel Kurul kararları: 58/187, 58/174

⁶¹ AİHS madde 15 bu imkânı tanımaktadır.

yaşama hakkı olmak üzere bazı haklarda bu tarz bir sınırlamaya gitmek mümkün değildir.⁶²

6. Özgürlük Güvenlik Dengesi

Terörün toplumun genelinde endişe uyandırması sonucu, terörle daha etkin olarak mücadele edebilmek amacıyla özgürlükler alanının daraltılmasının kaçınılmaz olduğu, güvenlik mi özgürlük mü sorusuyla karşılaşan toplumların güvenliği tercih edecekleri görüşleri ile terörle mücadelede sıkça karşılaşılmaktadır.

Toplumun güvenlik ihtiyacını oksijene benzete biliriz. Oksijen varken oksijenin varlığı sorgulamaz ancak ne zaman ki ondan mahrum kalırız onu elde etmek için her türlü özveriyi gösteririz. Bunun gibi güvenli bir ortamda bireyler sahip oldukları güvenlik ortamını irdelemezler, ne zaman ki güvenlik ortamı kaybolur, o zaman toplum için en önemli şey, kaybettiği güvenlik ortamının yeniden tesisidir.

Burada altı çizilmesi gereken husus ise devletin özgürlük alanını daraltarak, terörün hedefi olan toplumsal korkuyu oluşturmaması ve devletle toplum arasındaki güven ilişkisini zedeleyecek uygulamalara başvurmamasıdır. Aksi uygulamalar devletin terörle mücadele etmeye çalışırken terörizmle mücadelede kaybetmesi anlamına gelecektir. Hatta baskıcı yöntemlerin terörizm için katalizör görevi gördüğü söylenebilecektir.

⁶² Anayasanın 15. maddesi şöyledir: "Savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlâl edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir. Birinci fıkrada belirlenen durumlarda da, savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler dışında, kişinin yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez; suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz.". aynı paralelde AİHS'in 15'inci madde 2'nci fıkrası.

Terör bir şiddet eylemidir. Terörizm ise bir amaç için şiddetin sistematik kullanımıdır. Terörle ve teröristle mücadele nispeten kolaydır. Sanığı yakalar ve işinizi bitirmiş olursunuz. Oysa terörizmle mücadele çok boyutlu ve süreklilik isteyen bir mücadeledir. Bu mücadelede sadece güvenlik güçleri değil devletin tüm birimlerinin görev alması gerekmektedir. En önemlisi ise halkın devletin yanında olması gerekmektedir. İşte *‘terörle mücadele ederken terörizmle mücadeleyi kaybetmek’* bu noktada ortaya çıkmaktadır. Terörizmle mücadelede tüm inisiyatifi güvenlik güçlerine vererek mücadelenin siyasal, sosyal, ekonomik, eğitim gibi önemli alanları ihmal edilmekte, güvenlik kaygılı uygulamalarla özgürlük dengesi bozulmakta ve toplumsal destek kaybedilebilmektedir. Kimi zaman terörle mücadele amacıyla her yolun mubah olduğu gerekçesiyle hukuk dışı yollara da başvurulabileceği gündeme gelmektedir.⁶³

Bu yönü itibariyle terörle mücadelede teröriste benzeme alışkanlığı güvenlik kuvvetlerinin en büyük yanlıgısını oluşturmaktadır. Kendini hiçbir kuralla sınırlı tutmayan teröristler saldırılarını yaparken güvenlik birimlerini de maksimum seviyede tahrik etmek ve onları telaşa sevk etmek ister. Nefretin doruğa ulaştığı, toplumda kamplaşmaların arttırılmak istendiği, duyguların aklın önüne geçtiği manzara teröristlerin tamda istediği ortamdır. Atılacak her yanlış adım, teröristlerin yeni eylemlerinin mazereti ve yeni propagandalarının ana kaynağı olacaktır. Bu mücadelede kendi stratejilerinde daha fazla hata yapan karşı tarafa daha fazla alan kaybederek bedel ödemektedir.⁶⁴

Bu nedenle terörizmle mücadelenin sadece bir güvenlik sorunu olarak ele alınmaması gerektiği ve *“terörizmle mücadelenin güvenlik güçlerine bırakılamayacak kadar önemli”* olduğunu söylemenin fazla iddialı olmayacağı düşüncesindeyiz.

⁶³ İbrahim KAYA: Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk (Ankara: USAK Yayınları, 2005), 195

⁶⁴ İhsan BAL: age., 20

Güvenlik güçlerinin yaptığı çalışmaların dışında terörizmin kalıcı olarak ve hukuk devleti anlayışı içinde çözülmesinde beklide en önemli rolü hukuk ve yasalar üstlenmektedir. Çünkü tüm uygulayıcıları hukuk devleti ilkesi sınırları içinde tutacak ve onları teröristten ayıracak en önemli araç hukuktur.

Hukuk terörle mücadelenin aynı zamanda meşruiyet zeminini oluşturmaktadır ve mücadelenin meşruiyetini kaybetmemesi de o sınırlar içinde kalmaya bağlıdır. Aksi takdirde devlet çatısı altında organize olmuş karşı terör uygulamaları ortaya çıkar ki, buna kısaca devlet terörü demek mümkündür. Günümüzde terörün uluslararası boyut kazanmasında hukuku gözardı eden bu tarz yaklaşımların etkili olduğu, kısa dönemde başarılı gözükken uygulamaların, uzun dönemde zararlı sonuçlarının olduğu söylenebilecektir.

Hukuk, savaş gibi ulusun bütününün ve onun kurumlarının tehlike altında olduğu bir durumda bile birtakım kurallara uyulması gerektiği yönünde düzenlemeler yapmıştır. Silahlı çatışmalar hukuku kurallarının çoğunun teamül niteliğinde olduğu dikkate alınırsa konunun önemi daha iyi anlaşılır.

İnsan hakları kurallarının ortak özelliği olan vazgeçilemezlik ve devredilemezlik, silahlı çatışmalar halinde uygulanabilecek kurallar için de geçerlidir. Silahlı çatışmanın olmadığı, yada olduğunun kabul edilmediği, durumlarda ise insan haklarına ilişkin iç hukuktaki ve uluslararası hukuktaki hükümler bağlayıcıdır.

Özgürlük güvenlik dengesini sağlamada önemli unsurlardan biri, demokratik toplum düzeninde ki *“hesap verebilirliktir”*. Bu devletin tüm görevlilerini yaptıkları eylem ve işlerinde yargı denetimine açık hale getirmekte, ayrıca eylemleri demokratik toplum düzenini gereklerine aykırı hareket etmeme yükümlülüğüyle çevrelemektedir. İç hukuk sisteminde böyle olduğu gibi uluslararası hukukta da insanlığa karşı suçlar bağlamında, bu suçların sorumluları yargılanmaktadır.

Ulusal ve uluslararası düzende ki bu koruyucu yapı, insan haklarının gelinen noktada arzulanan sevide olmasa da, iyi düzeyde bir korumayla donatıldığını ve hukuk sistemi aracılığıyla bir özgürlük güvenlik dengesinin oluşturulmaya başlandığını göstermektedir.

Aksi durumda yani özgürlükler kısıtlandığında toplum, bazen de yargı dâhil devletin yetkili birimleri, denetim görevini yapamamaktadır. Denetimden yoksun kalan kişi ve kurumların faaliyetlerinin ise hangi noktaya ulaşabileceklerini tahmin etmek imkânsızdır. Güvenlik güçlerinin terörle mücadelede hukuk dışına çıkması ve kontrolsüz eylemlerinin önünün açılmasının en büyük zararının, eylemlerle savunulduğu iddia edilen devlete verildiği düşünülmektedir.

Hukuk dışı eylemlerle devletin meşruiyetinin sorgulanır hale geldiği, adalete duyulan güvenin kaybolmasıyla da vatandaşların devlete olan güvenlerinin azaldığı söylenebilecektir. Bu durum tüm devletlerin kuruluş gereklerini oluşturan vatandaş için devlet anlayışını ortadan kaldırmaktadır. Bu durumun uzun vadede devletin varlığını sorgulanır hale getieceği olası görülmektedir.

Devletin kullandığı hukuka uygun güçle meşru olmayan güç arasında ayırım yapan terörizm çalışmalarının önde gelen teorisyenlerinden Wilkinson kimin tarafından kullanıldığına bakılmaksızın gayri meşru gücü, şiddet (*violence*) olarak tanımlamaktadır.⁶⁵

AİHM terörle ilgili bir kararlarında bunu şöyle ifade etmiştir: “*Mahkeme bunun sözleşmecî devletin kendi yetki alanı içindeki kişileri gizli izlemeye tabi tutmasında sınırsız takdir yetkisi olduğu anlamına gelmeyeceğini vurgular. Mahkeme, böyle bir yasanın onu savunma adına demokrasiyi zedeleme hatta ortadan kaldırma tehlikesini içerdiğinin bilincinde olarak, sözleşmecî*

⁶⁵ Paul WILKINSON: Terrorism and the Liberal State, (New York: New York University Press, 1986), 19

devletlerin, casusluk ve terörizmle mücadele adına uygun gördükleri her türlü önlemi alamayacaklarını teyit eder.⁶⁶

Demokratik devletin terörle karşılaştığında yapması gereken; özgürlükleri ortadan kaldırmak değil, durumun gerektirdiği ölçüde özgürlüklerden kısıtlanabilecek olanları gerekirse kısıtlayarak, etkin önlemler alarak ülkede bulunanların özgürlüklerini kullanabilecekleri uygun ortamı oluşturmaktır. Devletin yükümlülüğü sadece hakları ihlal ettiğinde değil, onların kullanılmasına imkân tanınmayacak koşulları ortadan kaldırmadığı halde de söz konusudur.

Bu bağlamda AİHM Kılıç kararında: *“Mahkeme... [AİHS'nin 2'nci maddesinin ilk cümlesinin] sadece devlete kasti ve hukuk dışı öldürmeden kaçınma değil aynı zamanda yetkisi içindeki kişilerin yaşamlarını güvence altına almak için gereken önlemleri alma sorumluluğu yükler. Bu kişinin yaşama hakkını güvenceye almak için kişiye karşı işlenen suçlardan caydırmak amacıyla, önlemek, bastırmak ve bu hükümlerin ihlallerini cezalandırmak ile desteklenmiş bir şekilde, etkin ceza hukuku hükümlerinin uygulamaya konması devletin temel görevini içerir. Bu, ayrıca uygun durumlarda başka bireylerin suç eylemleri nedeniyle yaşamları risk altında olan kişi ve kişileri korumak için önleyici operasyonel tedbirlerin alınması ile ilgili yetkili birimlerin pozitif yükümlülüğünü de kapsar⁶⁷.”* demektedir.

Görüldüğü üzere devletin pozitif bir yükümlülüğü vardır ve bu insan haklarını ihlalden kaçınmayı olduğu gibi insan haklarının ihlalini önleyerek bu hakların kullanılmasının gerçekleştirilmesinin sağlanmasını da içerir.

İnsan hakları ihlalleri konusunda tüm ilişki devlet ve birey arasında algılanmaktadır. Oysa günümüzde insan hakları ihlalleri konusunda devlet

⁶⁶ Klass and Others V. Germany. ECHR, 6 Eylül 1978 (paragraf 49).

⁶⁷ Kılıç v. Turkey, ECHR, 28 Mart 2000 (paragraf 62). İnternette erişim için <http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihmtr/Kilic.doc>

dışında çok önemli aktörlerden söz etmek mümkündür. Bu gruba terör gruplarının yanı sıra mafya gruplarını, menfaat odaklı hareket eden uluslararası ticari oluşumları ilave etmek mümkün gözükmemektedir.

19. y.y.ın devlet egemen uluslararası sisteminin yerini, şimdilerde devlet dışında aktörlerinde yer aldığı yeni bir sisteme bıraktığı gözlenmektedir. Bu bağlamda terör organize suç grupları, sivil toplum örgütleri, çok uluslu şirketler bu sistemdeki yeni aktörlerdir. Bu nedenle bireyler gelecekte sadece devletten gelen insan hakları ihlalleri ile değil aynı zamanda yukarıda saydığımız yeni aktörlerden gelecek olası tehditlerle de mücadele etmek durumunda kalacaktır.⁶⁸ Bu nedenle gelecekte ulusal ve uluslararası sistemin yeni tehditler bağlamında da hukuksal düzenlemelere gitmek durumunda kalacağı düşünülmektedir.

Devlet dışındaki aktörlerin sorumlulukları İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 29'uncu maddesi, bireyin topluma karşı görevlerinden bahsedildiği kısımda ve AİHS'in 10'uncu maddesi Sözleşme'deki hakların başkalarının haklarını yok edecek şekilde kullanılma hakkını hiç kimseye tanımadığı şeklinde ifade edilmektedir.

Özgürlük Güvenlik dengesinin nasıl sağlanacağı konusunda Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 11 Temmuz 2002 tarihli 804. Bakan Vekilleri toplantısında kabul edilen "*İnsan Hakları ve Terörle Mücadele Hakkındaki İlkeler*"⁶⁹ konulu kararı önemli bir belgedir.

⁶⁸ John PERKINS: Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafları (İstanbul: April Yayıncılık, 2005), kitap şirketlerin dünya genelinde yürüttükleri ticari faaliyetlerde sınır tanımayan kazanma hırslarını ve bu amaçla neler yaptıklarını, kendini ekonomik tetikçi olarak tanımlayan bir kişinin ağzından çarpıcı bir şekilde anlatmaktadır. Kitap gelecekte terör ve tehdit olgusunun çeşitleneceği ve güvenlik hizmeti verenlerin, menfaat gruplarından kaynaklı çok daha farklı tehditlerle uğraşmak zorunda kalacağı yönünde bir öngörüyle akla getirmektedir.

⁶⁹ http://www.jp.coe.int/programmes/turkey/GuidelinesHumanRights_Terrorism_TUR.pdf (Erişim tarihi 1 Haziran 2006)

Belgede Bakanlar Komitesi,

-Terörün insan haklarını ciddî bir şekilde tehlikeye attığını, demokrasiyi tehdit ettiğini ve özellikle meşru bir şekilde kurulmuş hükümetleri istikrarsızlığa uğratmayı ve çoğulcu sivil toplumu yıkmayı amaçladığını,

-Bir terör eyleminin hiçbir zaman, insan haklarını ve insan haklarının istismarına karşı hiçbir koruma olmadığı gerekçesini öne sürerek mazur görülemeyeceğini ya da haklı bulunamayacağını,

-Terörle mücadelede insan haklarına, hukukun üstünlüğüne ve gerektiğinde uluslararası insanî hukuka saygının yalnızca mümkün değil, aynı zamanda mutlak surette gerekli olduğunu,

-Devletlerin aslî görevinin halklarını olası terör eylemlerine karşı korumak olduğunu,

-Terörle mücadelenin, toplumlarımızda özellikle kaynaşma ve kültürler arası ve dinler arası diyalogu teşvik etme yoluyla, teröre yol açan sebeplerin ortadan kaldırılmasına yönelik uzun vadeli tedbirler alınması anlamına geldiğini,

-Terörle mücadelede, Devletlerin, insan haklarının korunmasına ilişkin uluslararası enstrümanlara riayet etme yükümlülüğünü, özellikle de üye devletlerin İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına Dair Sözleşme ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadına uyma yükümlülüğü bulunduğunu,

belirterek, aşağıdaki ilkeleri yayınlamıştır.

1. Devletlerin herkesi teröre karşı koruma yükümlülüğü:

Devletler, yetki alanları dâhilinde bulunan herkesin temel haklarını, özellikle de yaşama hakkını terör eylemlerine karşı korumaya yönelik olarak tedbir almakla yükümlüdür. Bu müspet yükümlülük, Devletin bu ilkeler uyarınca terörle mücadelesini tamamen haklı kılar.

2. Keyfi uygulamanın yasaklanması:

Devletlerin terörle mücadele konusunda aldığı tüm tedbirlerin her tür keyfilikten ve ayrımcı ya da ırkçı muameleden uzak, insan haklarını ve hukukun üstünlüğünü gözeten tedbirler olması ve uygun bir denetime tâbi olması gerekir.

3. Terörle mücadele doğrultusundaki tedbirlerin hukuka uygunluğu:

1. Devletlerin terörle mücadele amacıyla aldıkları tüm tedbirlerin hukuka uygun olması gerekir.

2. Alınan herhangi bir tedbirin insan haklarını kısıtlaması halinde, bu kısıtlamaların mümkün olduğunca açık bir şekilde ifade edilmesi, gerekli olması ve güdülen amaçla orantılı olması gerekir.

4. İşkencenin mutlak surette yasaklanması:

Her şart altında, özellikle de, kişiden şüphelenildiği ya da hüküm giymiş olduğu eylemin türünden bağımsız olarak, kişinin yakalanması, sorgulanması ve alıkonulması esnasında işkence, insanlık dışı ya da küçültücü muamele ya da cezalara başvurulması mutlak surette yasaktır.

5. Devletin güvenlik birimleri bünyesinde herhangi bir yetkili merci tarafından kişisel bilgilerin toplanması ve incelenmesi:

Terörle mücadele kapsamında, Devletin güvenlik birimleri bünyesinde herhangi bir yetkili merci tarafından kişisel bilgilerin toplanması ve incelenmesi, bu tür bir bilgi toplama ve inceleme işlemi eğer şu şartlara haiz ise özel hayata saygı ilkesine müdahale edilmesini gerektirebilir:

- (i) ulusal kanunlarda yer alan uygun hükümler uyarınca gerçekleştirilmişse;
- (ii) bilgi toplama ve incelemenin gerekli bulunma amacıyla orantılı ise;
- (iii) bağımsız bir haricî makamın gözetimine tâbi olabiliyorsa.

6. Özel hayata müdahale eden tedbirler:

1. Terörle mücadele amacıyla alınan ve özel hayata müdahale eden tedbirlerin (*özellikle üst arama, ev arama, gizli dinleme, telefon dinleme, muhaberatın takibi ve gizli ajanların kullanılması*) kanunda yeri olması gerekir. Bu tür tedbirlerin hukuka uygun olmadığı iddiasıyla mahkemeye başvurmak imkânı olmalıdır.

2. Terörle mücadele doğrultusunda alınan tedbirlerin, mümkün mertebe azamî ölçüde, öldürmeye yönelik güç kullanımına başvurmayı asgarî düzeye çekecek şekilde yetkili makamlarca planlanması ve kontrol edilmesi gerekir. Bu çerçevede güvenlik güçlerinin silâh kullanması, kişilerin hukuka aykırı şiddetten korunması amacıyla ya da hukuka uygun şekilde şüphelileri yakalama ihtiyacıyla orantılı olmalıdır.

7. Yakalama ve poliste gözaltı:

1. Terör eylemi zanlısı bir kişi yalnızca hakkında makul bir şüphe varsa yakalanabilir. Kişiye yakalanma sebepleri bildirilmelidir.

2. Terör eylemi sebebiyle yakalanan ya da alıkonulan kişi derhal hâkim huzuruna çıkartılmalıdır. Poliste gözaltı yalnızca makul bir süre için mümkündür; gözaltı süresi kanunlarda belirtilmiş olmalıdır.

3. Terör eylemi sebebiyle yakalanan ya da alıkonulan kişi, yakalanması ve poliste gözaltında tutulmasının hukuka aykırı olduğu iddiasıyla mahkemeye başvurabilmelidir.

8. Yargılama öncesi alıkoyma uygulamasının düzenli aralıklarla yargı gözetimine tâbi olması:

Terör eylemine karıştığından şüphelenilen ve yargılama öncesi alıkonulmuş olan bir kişi, alıkonulma halinin hukuka uygunluğunun düzenli aralıklarla yargı gözetimine tâbi olması hakkına sahiptir.

9. Yasal takibat:

1. Terör eylemiyle suçlanan bir kişinin makul bir süre içinde, bağımsız, tarafsız ve kanunlara uygun olarak kurulmuş bir mahkeme tarafından âdil yargılanma hakkı vardır.

2. Terör eylemiyle suçlanan kişi, masumiyet karinesinden faydalanır.

3. Terörle mücadele, yine de özellikle aşağıda belirtilen açılardan savunma hakkına belirli kısıtlamalar getirilmesini gerektirebilir:

(i) avukat bulma ve avukatla görüşmeye ilişkin düzenlemeler;

(ii) dava dosyasına erişimle ilgili düzenlemeler;

(iii) kimliği gizli tanıkların ifadelerine başvurulması.

4. Savunma hakkına getirilen bu tür kısıtlamalar amaçlarıyla kesinlikle orantılı olmalı, takibatın âdil bir şekilde yürütülmesini sağlamak ve usule ilişkin hakların esasını kaybetmemesi için zanlının menfaatlerini korumaya yönelik telâfi edici tedbirler alınmalıdır.

10. Verilen cezalar:

1. Terör eylemiyle suçlanan bir kişiye verilecek cezaların, sözkonusu eylemin gerçekleştirildiği tarihte bu eylemin, herhangi bir fiil ya da ademi riayetin yol açtığı bir cürüm olarak kanunda yeri olması gerekir; bu cürümün işlendiği tarihte geçerli olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

2. Terör eylemi sebebiyle hüküm giymiş bir kişiye hiçbir şart altında, ölüm cezası verilemez; böyle bir cezanın verilmesi halinde, bu ceza infaz edilemez.

11. Alıkoyma:

1. Terör eylemi sebebiyle özgürlüğünden mahrum edilen bir kişi, her koşulda, insan onurunu gözetken muameleye tâbi tutulmalıdır.

2. Terörle mücadele, yine de, terör eylemi sebebiyle özgürlüğünden mahrum edilen bir kişinin, özellikle aşağıda belirtilen hususlar itibarıyla, alınan tedbirin güdülen amaçla orantılı olması şartıyla, diğer mahkûmlara uygulanandan daha fazla kısıtlamaya tâbi tutulmasını gerektirebilir:

(i) avukat ve müvekkili arasındaki görüşme de dahil olmak üzere, haberleşmeyle ilgili düzenlemeler ve muhaberatın takibi;

(ii) terör eylemi sebebiyle özgürlüklerinden mahrum edilen kişileri özel güvenlik sağlanan bölümlere yerleştirmek;

(iii) bu tür kişilerin bir cezaevi içinde ayrı bir bölüme ya da başka bir cezaevine yerleştirilmesi.

12. İltica, iade ve ihraç etme:

1. Her tür iltica talebi, münferit olarak incelenmelidir. Bu konuda verilen kararla ilgili olarak etkili müracaat hakkı bulunması gerekir. Ancak, Devletin iltica talebinde bulunan kişinin terör eylemlerine karıştığına dair şüphelenmek için ciddî gerekçeleri varsa, söz konusu kişiye mülteci statüsü tanınmamalıdır.

2. Kendisinden iltica talebinde bulunulan bir Devletin görevi, başvuru sahibinin, kendi ülkesine ya da bir başka ülkeye iade edilmesi halinde sözkonusu kişinin ölüm cezasına çarptırılmayacağından, işkence ya da insanlık dışı ya da küçültücü muamele ya da cezaya maruz kalmayacağından emin olmaktır. Aynı görev, kişinin ülkeden ihraç edilmesi için de geçerlidir.

3. Yabancıların topluca ülkeden ihracı yasaktır.

4. Her halükârda, ihraç ya da iade kararının söz konusu kişinin fiziksel sağlığı ve onuru gözetilerek ve her tür insanlık dışı ya da küçültücü muameleden kaçınılarak uygulanması gerekir.

13. Suçluların iadesi:

1. Suçluların iadesi uygulaması, terörle mücadelede etkin bir uluslararası işbirliği açısından temel bir usuldür.

2. Kişi, ölüm cezasına çarptırılması riski olan bir ülkeye gönderilemez. Ancak, kendisinden kişinin gönderilmesi talep edilen bir Devlet, aşağıda belirtilen hususlarda yeterli teminat alması halinde kişinin gönderilmesine karar verebilir:

(i) iadesi talep edilen kişinin ölüm cezasına çarptırılmayacağı; ya da

(ii) bu tür bir ceza verilmesi halinde, bu cezanın infaz edilmeyeceği durumlarda.

3. Aşağıda belirtilen hususlara itibar etmek için ciddî gerekçeler bulunduğu hallerde de kişinin bir başka ülkeye gönderilmesi talebi reddedilebilir:

(i) gönderilmesi talep edilen kişinin işkenceye ya da insanlık dışı veya küçültücü muameleye ya da cezaya tâbi olacağı durumlarda;

(ii) kişinin gönderilmesi talebinin kişinin ırkı, dini, tabiiyeti ya da siyasî görüşleri sebebiyle yargılanması ya da cezalandırılması amacı taşıması ya da söz konusu kişinin konumu gereği bu açılardan tehlike altında olması halinde.

4. İadesi talep edilen kişinin, kendisinin gönderilmesini talep eden Devlette alenen hukuk dışı uygulamadan muzdarip olduğunu ya da muzdarip olma riskinin bulunduğunu iddia etmesi halinde, kendisinden kişinin iadesi talep edilen Devletin, kişinin iadesi kararını vermeden önce bu iddianın aslı olup olmadığını değerlendirmesi gerekir.

14. Mülkiyet hakkı:

Terör eylemine karıştığından şüphelenilen kişi veya örgütlere ait mülklerin kullanımı, özellikle ilgili makamlarca mal varlığını dondurma ya da mal varlığına el koyma karar verilmesi yoluyla askıya alınabilir ya da kısıtlanabilir. Söz konusu mülkün sahipleri, bu doğrultudaki bir kararın hukuka aykırı olduğu iddiasıyla mahkemeye başvurma imkânına sahiptir.

15. Olağanüstü hallerde askıya alma ihtimali:

1. Terörle mücadelenin bir ulusun yaşamını tehdit eden bir savaş halinde ya da ulusal bir olağanüstü halde cereyan etmesi durumunda, bir Devlet, tamamen bu durumun gerektirdiği ölçüde ve aynı zamanda uluslararası hukuka göre belirlenen sınırlar ve koşullar dahilinde, insan haklarının korunmasına yönelik uluslararası enstrümanlardan kaynaklanan belirli yükümlülüklerinin geçici olarak askıya alınması doğrultusunda tedbirler

alabilir. Bu durumda Devletin, yetkili mercileri, ilgili uluslararası enstrümanlar uyarınca bu tür tedbirlerin alındığına dair bilgilendirmesi gerekir.

2. Ancak Devletler, hiçbir zaman ve terör eylemine karıştığından şüphelenilen kişinin fiili ne olursa olsun, ya da söz konusu kişi bu tür faaliyetlerden hüküm giymiş bile olsa, uluslararası enstrümanlar tarafından teminat altına alınmış olan kişinin yaşama hakkı, işkencenin ya da insanlık dışı ya da küçültücü muamele ya da cezanın yasaklanması, mahkûmiyet kararları ve alınan tedbirlerin yasalara uygunluğu, ya da ceza kanunun geriye dönük olarak uygulanmasının yasaklanması ilkelerini askıya alamazlar.

3. Bu tür askıya alma kararlarına yol açan koşulların geçerliliklerini koruyup korumadıklarına bakılarak askıya alma kararlarının en kısa sürede kaldırılması amacıyla, askıya alma kararları düzenli aralıklarla yeniden değerlendirilmelidir.

16. Uluslararası hukukun ve uluslararası insanî hukukun değişmez normlarına saygı:

Terörle mücadele faaliyetlerinde Devletler, uluslararası hukukun ya da gerektiğinde uluslararası insanî hukukun değişmez normlarını hiçbir şekilde ihlâl edemez.

17. Terör eylemi mağdurlarının zararlarının tazmin edilmesi:

Özellikle terör eylemi faillerinin, düzenleyicilerinin ya da maddî destekçilerinin mal varlıklarına el konulması yoluyla terör eylemi mağdurlarının bu tür kaynaklardan tazmin edilmesi imkânının tam olarak bulunmadığı hallerde, Devletin kendi topraklarında cereyan eden saldırıların mağdurlarının kişisel olarak ya da fiziksel sağlıkları açısından tazmin edilmesine katkıda bulunması gerekir.

Yukarda görüldüğü gibi Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin kararları terörle mücadele ve insan hakları konusunda uluslararası toplumun yaklaşımını ve somut önlemlerin neleri içermesi gerektiğini anlamak açısından çok önemli kriterler ortaya koymaktadır.

Uygulamada ise özgürlük güvenlik dengesi her ülkenin kendi ihtiyaçlarına göre şekillenmektedir. Bu konuda İngiltere çarpıcı bir örnektir. İngiltere Avrupa’da özgürlükçü uygulamalarıyla dikkat çekerken 2000 yılında yürürlüğe giren Terörle Mücadele Yasası ve devamında yürürlüğe giren yasalarda, AİHS’e bile ters gelen düzenlemelere yer verilmiştir. Buna rağmen İngiliz kamuoyunda insan haklarını ihlal etme riski bulunan bu düzenlemeler savunulmuştur. Burada beklide İngiltere’nin en büyük rahatlığı terör algılamasında, tehdidin dış kaynaklı olması⁷⁰, İngiliz vatandaşlarını hedef alan uygulamalara yer verilmemesidir.

Türkiye ise çok çeşitli iç ve dış tehditlere maruz kalmakta olup terörle mücadele anlayışında ve bunun yasalara yansımaları aşamasında istenen toplumsal mutabakatı sağlamakta zorluklar yaşamaktadır. Bu konu dördüncü bölümde Türkiye’nin terörle mücadelesi başlığı altında incelenecektir.

⁷⁰ Sedat LAÇİNER; “Terörle Mücadelede İngiltere Örneği”, Terör, Der. İhsan BAL, (Ankara, USAK Yayınları, 2006), 164

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN TERÖRİZM VE İNSAN HAKLARI KONULU ÇALIŞMALARI

1. BM'nin Terörizmle Mücadelede Konusundaki Çalışmaları

İki Dünya Savaşı'ndan sonra, insanlığın yaşadığı büyük dramlar, devletleri özgürlük, barış ve insan hakları gibi yüksek idealler altında birleşmeye ve insanlığın sahip olduğu bu değerleri korumaya itmiştir.

Sözkonusu amaçlar, BM Anlaşmasının 1'inci maddesinde: i) Uluslararası barış ve güvenliği sağlamak, ii) Ülkeler arasında dostça ilişkiler geliştirmek, iii) Uluslararası işbirliğini sağlamak, ve iv) Uluslararası sorunların çözüm bulduğu bir merkez olmak⁷¹ şeklinde sıralanmıştır.

Kuruluş amacı uluslararası barış ve güvenliği sağlamak olarak tanımlanan BM, terörizmin uluslararası barış ve güvenliğe karşı ciddi bir tehdit olması nedeniyle, bu konuya çalışmalarında öncelikli yer vermiştir.

Terörizmle mücadelede uluslararası çabalar Milletler Cemiyeti'ne kadar dayanmaktadır. Uluslararası terörizmle mücadele amacıyla Milletler Cemiyeti tarafından 1937 yılında *“Terörizmin Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Anlaşma”*⁷² hazırlanmış olmakla birlikte sözkonusu anlaşma yürürlüğe konamamıştır.⁷³

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Milletler Cemiyeti'nin yerini alan BM⁷⁴, terörizmin uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturduğunu kabul etmiş ve

⁷¹ Hüseyin PAZARCI: Uluslararası Hukuk Dersleri (Ankara: Turhan Kitabevi, 2003), 127

⁷² Convention for the Prevention and Punishment of Terrorism (1937).

⁷³ Bu anlaşmada da üzerinde uzlaşmaya varılan bir terör tanımına ulaşılamamıştır.

⁷⁴ Birleşmiş Milletler İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, galip devletlerin önderliğinde 25 Nisan 1945'te kurulmuş uluslararası bir örgüttür. Birleşmiş Milletler kendini "adalet ve güvenliği,

terörizmle mücadele yönünde çalışmalar yapmıştır. Ancak örgüt Soğuk Savaş döneminde bu alanda arzulanan seviyede bir çaba ortaya koyamamıştır. 11 Eylül eylemlerinden sonra ise BM'nin terörizmle mücadele amaçlı çalışmaları çeşitlenerek artmıştır.

BM'nin terörizmle mücadele amaçlı ilk çabası, 21 Kasım 1947 tarihinde kabul ettiği 177/11 sayılı kararıyla, Milletlerarası Hukuk Komisyonunu "*İnsanlığın Güvenliğine ve Barışa Karşı Suçlar Kanun Taslağını*" hazırlamakla görevlendirmek olmuştur. Komisyonun 1954 yılında tamamladığı Taslağın 2'nci maddesinin 6'ncı paragrafında, bir devletteki terörist faaliyetlerin diğer bir devlet otoritesi tarafından desteklenmesi veya terörist faaliyetlerin diğer bir devlette icra edilmesi veya bir devletin kendi ülkesindeki organize faaliyetleri hoş görmesi veya terörist eylemlerin bir devletten diğer bir devlete taşınması insanlığın güvenliğine ve barışa karşı bir suç olarak tanımlanmıştır.⁷⁵

Sonraki süreçte BM'nin terörizmle ilgili çalışmaları dünyada yaşanan terör eylemlerine paralel bir seyir izlemiştir.

1965 yılından itibaren, terör eylemleri uçak kaçırma eylemleri şeklinde gelişmiştir. BM Genel Kurulu 12 Aralık 1969 tarihli ve 2551 sayılı kararı ile bu eylemleri kınamıştır. Bu tür eylemler 1970'li yıllarda Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Filistin sorununu dünya kamuoyuna anlatabilmek için terörü yol olarak seçmesi ile büyük boyutlara ulaşmıştır.

4 Eylül 1972 tarihinde, 8 Filistinli, İsraillilerin Münih Olimpiyat köyünde ikamet ettikleri yere saldırmışlar ve 9 İsrailliyi esir almışlardır. Bu esirler

ekonomik kalkınma ve sosyal eşitliği uluslararasıda tüm ülkelere sağlamayı amaç edinmiş global bir kuruluş" olarak tanımlanmaktadır. Örgütsel yapısı; Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Yönetim Konseyi, Genel Sekreterlik ve Uluslararası Adalet Divanı'ndan oluşmaktadır. Örgüt kurulduğunda 51 olan üye sayısı şuan itibarıyla 191'e ulaşmıştır. (Türkiye kurucu üyeler arasında yer alır). Örgütün yönetimi New York'ta bulunan genel merkezinden yürütülür ve üye ülkelerle her yıl düzenli olarak genel merkezde toplantılar gerçekleştirilir.

⁷⁵ Hamide ZAFER: age., 28

karşılığında 20 Haziran 1972 tarihinde İsrail tarafından alınan 230 Arap ve 5 Suriyeli ve Lübnanlı subayın serbest bırakılmasını istemişlerdir. 5 Eylül 1972 günü 9 esir ile birlikte helikopterle Münih'ten Fürstenfeldbruck'a askeri uçuş alanına gitmişler ve oradan da Kahire'ye gitmek isterken Alman Güvenlik Güçleri ile çıkan çatışmada 9 İsrailli esir ve bir Alman polis memuru hayatını kaybetmiştir. Bu olay, terörizm sorunu konusunda dünya kamuoyunun bilincini uyandırmıştır.

Sadece 1972 yılında 14 ülkenin 30 havayoluna karşı girişilen terörist eylemler sonucunda 93 kişi yaralanmış, 140 kişi ise bu eylemler esnasında hayatını kaybetmiştir. 1972 yılını takip eden birkaç yıl içinde 11 ülkede 27 diplomat kaçırılmış ve bunlardan üçü öldürülmüştür. 1973 yılının sadece son 6 ayı içinde gerçekleştirilen terör eylemlerinin faturası 268 ölü ve 571 yaralı olmuştur.⁷⁶

1970'li yıllardaki bahsekonu terör eylemleri BM'nin terörizme karşı çalışmalarını doğrudan etkilemiş, uçaklara, diplomatik temsilcilere ve temsilciliklere yönelik eylemler terörizm kapsamında değerlendirilmiş ve uluslararası sözleşmeler vasıtasıyla teröre karşı önlemler alınmaya çalışılmıştır.

1970'li yıllardan sonra, BM'nin terörizmle ilgili çalışmalarında bir ciddi ilerlemede 1990'lı yıllarda kaydedilmiştir. Soğuk savaş döneminin sona erdiği 1990'lı yıllarda, devletlerarası ilişkiler yeniden şekillenme sürecine girmiş, bununla birlikte terörist mantık ve eylemlerde de değişim ve dönüşümler yaşanmaya başlanmıştır.

Kanaatimizce küreselleşme sürecinin tüm etki ve sonuçlarıyla yaygınlaştığı bu dönemde, terörizm de küreselleşme sürecine girmiştir. Bu nedenle 1990'lı yıllardan sonra BM'nin terörizme yönelik çalışmaları, terörün bu değişen yüzünü görmek açısından da önemli bulunmaktadır.

⁷⁶ Hamide ZAFER: age., 28

Terörizm konusunda BM’de yıllar içinde çeşitli kararlar alınmıştır. BM Genel Kurulu, 1994 yılında 49/60 sayılı Genel Kurul kararına ekli Deklarasyon⁷⁷ ile, BM’ye üye devletlere, terörizmin tüm yönlerini içeren kapsamlı bir hukuki çerçeve oluşturmak amacıyla, terörizmin önlenmesi ve ortaya çıkmasının engellenmesine yönelik uluslararası hukuk hükümlerinin acilen gözden geçirilmesi çağrısı yapmıştır.

Genel Kurul, 17 Aralık 1996 tarih ve 51/210 sayılı Kararı’nın 3’üncü paragrafının (f) bendinde, devletleri, *“uygun iç düzenlemelerle, teröristlerin ve gerek doğrudan gerek hayır, kültürel veya sosyal amaçları da olan veya olduğunu iddia eden örgütler aracılığıyla veya aynı zamanda kişilerin terörist faaliyetlerin finansmanı amacıyla kullanılması da dahil olmak üzere, silah kaçakçılığı, uyuşturucu trafiği ve haraç toplama gibi kanunsuz eylemler yoluyla dolaylı olarak karışmış örgütlerin finansmanını önlemek ve engellemek için tedbir almaya davet ettiğini ve özellikle gerektiği takdirde, meşru sermayelerin serbest dolaşımına hiçbir şekilde halel getirmeksizin, terörist amaçlara hizmet edeceğinden şüphelenilen mali kaynakların önlenmesi ve hareketlerin engellenmesi için hukuki düzenlemeler oluşturulması ve bu tür mali kaynakların uluslararası hareketleri konusunda bilgi değişimini yoğunlaştırmaya”* çağırmaktadır.

Öte yandan, BM Genel Kurulu, 1996 yılında kabul ettiği 51/210 sayılı kararla ‘Terörizm Ad Hoc Komitesi’ni kurmuştur. Ad Hoc Komite’nin çalışmaları sonucu ‘Terörist Bombaların Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi’ (1998)⁷⁸ ve ‘Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi’ (1999)⁷⁹ yapılmıştır. Ad Hoc Komite bu alanda çalışmalarını sürdürmekte olup, son olarak, ‘Nükleer Terörizm Faaliyetlerinin Önlenmesine Dair

⁷⁷ 49/60 sayılı karada: *“Birleşmiş Milletlere üye devletlerin, diğerleri yanında, devletler ve halklar arasındaki dostça ilişkileri tehlikeye düşüren ve devletlerin toprak bütünlüğü ve güvenliğini tehdit edenler de dahil olmak üzere, kim tarafından ve nerede işlenirse işlensin, tüm terörist eylem, yöntem ve uygulamaları suç ve mazur görülemez olarak sarıh bir şekilde kınadıklarını ciddi olarak yeniden teyit etmektedir.”* denmiştir.

⁷⁸ International Convention for the Suppression of Terrorist Bombings (1998)

⁷⁹ International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism (1999),

Uluslararası Sözleşme⁸⁰ taslağını hazırlamıştır. Komite'nin, 'Uluslararası Terörizm Kapsamlı Sözleşmesi'⁸¹ yapılmasına yönelik çalışmaları ise halen devam etmektedir. Genel Kurul sözleşmelerin hazırlanmasında itici güç olmaktadır.

BM Genel Kurulu'nun yanında terörizmle mücadelede, BM güvenlik Konseyi de önemli fonksiyonlar üstlenmiştir⁸². BM Güvenlik Konseyi'nin terörizmle ilgili çalışmalarına bakılacak olursa, Güvenlik Konseyi'nin çalışmaları 1998 yılına kadar *ad hoc* (geçici) bazda olmuştur. Uzun dönemli tedbirlere girişilmesi ise ancak 1998 yılından sonra olabilmektedir.

Bu çerçevedeki ilk adımlar, Usame Bin Ladin'i barındırdığı gerekçesiyle Taliban'a yönelik yaptırımlar olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸³ Diğer taraftan, 1998 yılında Tanzanya ve Kenya'daki ABD elçiliklerine karşı girişilen bombalama eylemleri üzerine, Konsey, devletlerin teröristlere yardımda bulunmamaları yönünde bir karar almıştır.⁸⁴

Nairobi ve Darusselam terör bombalamalarını gerçekleştiren teröristlerin Usame Bin Ladin'in örgütü çerçevesinde hareket ettikleri ve bu şahsın Afganistan'da Taliban yönetiminin himayesinde varlığını sürdürdüğü bulgusu üzerine, BM Güvenlik Konseyi bir dizi karar alarak 1267 sayılı kararıyla Taliban El-Kaide Komitesi'ni kurmuştur. Müteakiben, 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleştirilen saldırılardan sonra Terörle Mücadele Komitesi⁸⁵ (CTC) kurulmuştur. 2004 yılında Kitle İmha Silahları Komitesi kurulmuştur.

⁸⁰ *International Convention for the Suppression of Acts of Nuclear Terrorism*, Bu sözleşme 15 Nisan 2005 tarihli genel kurul kararıyla imzaya açılmıştır. (A/Res/59/290)devletlerin imzasını açılmıştır. 31 Aralık 2006 tarihin kadar imzaya açık kalacaktır. 22 devletin Sözleşmeye taraf olmasıyla yürürlüğe girecektir.

⁸¹ Comprehensive Convention on International Terrorism

⁸² Mehmet Akif OKUR: "Küresel Siyaset", Siyaset, Der. Mümtaz'er TÜRKÖNE (Ankara: Lotus Yayınevi, 2005), 689

⁸³ S/RES/1214 (1998)

⁸⁴ S/RES/1189 (1998)

⁸⁵ Contour Terrorism Committee

28 Eylül 2001 tarihinde BM Şartı'nın 7'nci Bölümü uyarınca alınan 1373 sayılı karar ile CTC'nin kurulması, terörle mücadelede önemli bir aşama olmuştur. Bu kararlar, farklı terörle mücadele anlaşmalarındaki hükümler birleştirilerek, bunların taraf olup olunmadığına bakılmaksızın tüm devletlerce uygulanması istenmiştir. Kararda ayrıca, aktif ve pasif olarak terörün desteklenmesinin durdurulması, terörist ve destekçilerine ait mal varlıklarının dondurulması, sınır kontrollerinin sıklaştırılması ile pasaport ve kimlik dokümanlarının taklit edilebilirliğinin engellenmesi yönünde çalışılması istenmektedir. Söz konusu kararlar, uluslararası barış ve güvenliği ilgilendirmesi nedeniyle, devletler tarafından uyulması zorunlu kararlardır.

CTC'nin işleyişine biraz daha yakından bakacak olursak; CTC, Güvenlik Konseyi'nin alt organıdır. Burada karar alabilmek için tüm üyelerin oybirliği gereklidir. Bir başka deyişle tüm üyeler veto yetkisine sahiptir. CTC 1373 sayılı kararın uygulanmasını gözeten bir kuruluş olup, yaptırımlar koymak ya da uluslararası terörist örgütler listesi hazırlamak bu komitenin görevleri arasında değildir.⁸⁶

CTC'nin A, B, C olarak üç alt komitesi vardır. Bu alt komitelerin görevi CTC'ye ülkelerin sunduğu raporlardan kendi sorumlulukları kapsamında olan devletlerin raporlarını incelemek ve hazırladığı raporları onay ve dağıtım için CTC'ye göndermektedir. Devletlerin CTC'ye sunduğu raporlar, yasama, mali değerler kontrolü, gümrükler, göç, suçluların iadesi, polis ve hukukun uygulanması, silah kaçakçılığı, ilgili olabilecek diğer alanlar başlıklarından oluşmaktadır.

CTC terörizme karşı yürütülen çalışmaların disiplinli bir şekilde ortak amaçlara göre yürütülmesi için önemli bir misyon gerçekleştirmektedir. CTC'nin kuruluşundan önceki dönemde devletler teröre karşı uygulamalar konusunda herhangi bir denetim altında değildi. Oysa bugün terörizme karşı mücadele amacıyla BM çatısı altında kurulan ve devletlerin uygulamalarını

⁸⁶ İbrahim KAYA: age., 108

takip eden bir Komite'nin varlığı ülkeleri belirli ilkeleri takip etmeye ve daha sorumlu hareket etmeye zorlamaktadır.

Güvenlik Konseyi 24 Mart 2004'te CTC'nin daha etkin olması amacıyla, 1535 sayılı kararıyla *“Terörizmle Mücadele Komitesi İcra Direktörlüğü”*nü (TMKİD) kurmuştur.⁸⁷

BM'nin terörizmle mücadele amacıyla oluşturduğu kurumsal yapısından sonra, bu yapının terörizmle mücadele amacıyla gerçekleştirdiği çalışmalara bakacak olursak; BM tarafından uluslararası terörizmin önlenmesine yönelik birçok anlaşma hazırlanmış ve yürürlüğe konulmuştur. Söz konusu anlaşmalarda, terörizmin tanımı üzerinde uzlaşa sağlanamaması nedeniyle, spesifik konularda eylemleri ele alan hükümlere yer verilmiştir.

Bu çerçevede BM Güvenlik Konseyi tarafından, günümüze kadar, terörizm bağlamı on tanesi sözleşme, iki tanesi protokol olmak üzere toplam 12 tane anlaşma yürürlüğe konulmuştur. BM tarafından hazırlanan bu sözleşmelerde; hava ulaşımı, deniz ulaşımı, korunmuş kişiler, rehinelere, deniz üzerindeki platformlar, nükleer maddeler, plastik patlayıcılar, terörist bombalamalar ve terörün finansmanı konularında düzenlemeler yer almaktadır.

Söz konusu anlaşmaların incelemesine geçmeden önce BM'nin insan hakları konulu çalışmalarına bakacağız.

2. BM'nin İnsan Hakları Konusundaki Çalışmaları

BM örgütünün ilan edilen amaçları arasında; bir ayırım yapılmaksızın insan hakları ve temel özgürlüklere saygı gösterilmesi geliştirilip desteklenmesi ve bu alanda uluslararası işbirliğinin sağlanması vardır. Bu

⁸⁷ ibid

amaç BM Anlaşmasını'nın (*Charter of the United Nations*) ilk maddesinde⁸⁸ ortaya konulmuştur.

BM'nin kurulmasından sonraki ilk dönem, temel insan hakları konusundaki uluslararası standartların belirlenmesine yönelik çalışmaların ön planda olduğu bir dönemdir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin⁸⁹ kabulü, insan haklarının korunması alanında uluslararası standart belirleme sürecinin ilk adımıdır.⁹⁰

BM'nin hedeflediği nitelikte bir kamu düzeni içinde, bireyin haklarının ulusal araçlara ek olarak, uluslararası mekanizmalarla korunması daha sonraki bir gelişmedir.

BM'de insan haklarının korunmasını çalışmaları iki başlık altında incelenebilir. 1- BM'nin kurucu anlaşması bağlamında oluşturulan, insan haklarını korumaya yönelik usul ve mekanizmalar. 2- BM içinde hazırlanan insan hakları anlaşmalarıyla öngörülen usul ve mekanizmalar.

1. BM'nin Kurucu Anlaşmaları Bağlamında Oluşturulan, İnsan Haklarını Korumaya Dair Usul ve Mekanizmalar:

BM'nin insan haklarını korumaya yönelik usul ve mekanizmalar her şeyden önce örgütün asli organlarının görev ve yetkileri kapsamında yer almaktadır. BM'nin altı asli organı vardır. Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Sekreterlik, Vesayet Konseyi ve Uluslararası Adalet Divanı.

⁸⁸ 1. madde, Birleşmiş Milletler'in amaçları şunlardır: "...3- Ekonomik, sosyal, kültürel ve insancıl nitelikteki uluslararası sorunları çözmeye, ve ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygının geliştirilip güçlendirilmesinde uluslararası işbirliğini sağlamak;"

⁸⁹ 10 Aralık 1948'de BM Genel Kurulu'nda kabul edilmiş, Türkiye bildirgeyi 6 Nisan 1949'da onaylamıştır. (RG. 27.05.1949, No: 7217)

⁹⁰ Turgut TARHANLI: "Birleşmiş Milletler Örgütü ve İnsan Haklarının Korunmasına İlişkin Başlıca Usuller", İnsan Hakları: Editör Korkut Tanrıkuşer, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2000), 408

Genel Kurul örgüte üye tüm devletlerin temsil edildiği bir organ olup, BM Anlaşmasında öngörülen tüm konuları görüşmeye yetkilidir. İnsan haklarıyla ilgili her konu bu bağlamda genel kurulun yetkisi kapsamındadır.

Genel kurula bağlı olarak çalışan Ekonomik Sosyal Konsey insan haklarıyla ilgili yaptığı çalışmaları genel kurulun gündemine getirir. Ayrıca İnsan Hakları Komitesi (*Human Rights Committee*), Irk Ayrımının Önlenmesine Dair Komite (*Committee on the Elimination of Racial Discrimination*), İşkenceye Karşı Komite (*Committee Against Torture*), Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Komite (*Committee on the Elimination of Discrimination Against Women*), Çocuk Haklarına Dair Komite (*Committee on the Rights of the Child*) insan hakları konusunda çalışmalar yapıp genel kurula getirir.

Bu yapılardan Ekonomik Sosyal Konsey doğrudan doğruya insan hakları alanına giren konularda faaliyet gösterir. Konsey bu faaliyetlerini kendisine bağlı Suçun Önlenmesi ve Ceza Adaleti Komisyonu, Kadının Statüsü Komisyonu ve İnsan Hakları Komisyonu aracılığıyla gerçekleştirir. Çalışma tarzı olarak örneğin İnsan Hakları Komisyonu, insan haklarını ihlal ettiği iddia edilen ülkelere yönelik olarak veya sadece belli konulara ilişkin insan hakları ihlallerini ortaya koyan raporlar hazırlar.

Ekonomik Sosyal Konsey ve buna bağlı alt komisyonların ayrıca BM'nin insan haklarına ilişkin uluslararası anlaşmaların hazırlanmasında çok önemli bir yeri olduğunu belirtmek gerekir.

2. BM içinde hazırlanan insan hakları anlaşmalarıyla öngörülen usul ve mekanizmalar:

BM bünyesinde insan haklarının korunmasına ilişkin hazırlanan anlaşmalar ve bu anlaşmaların oluşturulmasını öngördükleri denetim yapıları şu şekildedir.

- a- Medeni ve Siyasi Haklara Dair Uluslararası Misak⁹¹/Medeni ve Siyasi Haklara Dair Uluslararası Misak'ın İsteğe Bağlı Protokolü – İnsan Hakları Komitesi.
- b- Irk Ayrımcılığının Tüm biçimlerinin Ortadan Kaldırılmasına Dair Uluslararası Sözleşme⁹² – Irk Ayrımcılığının Tüm biçimlerinin Ortadan Kaldırılmasına Dair Komite.
- c- İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele ve Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi⁹³ – İşkenceye Karşı Komite.
- d- Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Tüm Biçimlerinin Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme⁹⁴ - Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Tüm Biçimlerinin Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme'nin İsteğe Bağlı Protokolü - Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Komite.
- e- Çocuk Hakları Sözleşmesi⁹⁵ – Çocuk Hakları Komitesi.

BM'nin terörizm ve insan hakları konusunda oluşturduğu yapıya genel olarak baktıktan sonra şimdi terörizm konusunda ki gerçekleştirdiği düzenlemelere yakından bakalım.

3. BM'nin Terörizmle Mücadele Anlaşmaları, Bu Anlaşmaların Temel Haklar ve İfadeye İlişkin Hükümleri Açısından İncelenmesi

Terörle mücadelenin ancak uluslararası çaba ve katılım sonucu başarıya ulaşabileceğinin farkına varılmasının ardından, BM bünyesinde bu alanda çeşitli protokol ve sözleşmeler hazırlanarak ülkelerin imzasına açılmıştır. Söz konusu sözleşmelerin düzenlediği suçların birçoğu, devletlerin iç hukuklarında esasen bu sözleşme ve protokollerin hazırlanmasından öncede suç olarak düzenlenmiş bulunmaktaydılar. Bundan dolayı,

⁹¹ International Covenant on Civil and Political Rights

⁹² International Convention on Elimination of All Forms of Racial Discrimination

⁹³ Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment

⁹⁴ Convention on the Elimination of All Forms of discrimination Against Women

⁹⁵ Convention on the Rights of Child

sözleşmelerin asıl özelliği kapsadıkları suçları uluslararası terör suçu olarak kabul etmeleri ve bu suçlarla ilgili olarak geniş kapsamlı uluslararası işbirliği öngörmeleridir.

BM'nin bünyesinde hazırlanan söz konusu sözleşme ve protokoller şu şekilde sıralanabilir:

- 1- Uçaklarda İşlenen Suçlar ve Diğer Eylemlere İlişkin Sözleşme (14 Eylül 1963, Tokyo)⁹⁶
- 2- Uçakların Kanun Dışı Yollarla Ele Geçirilmesinin Önlenmesine Dair Sözleşme (16 Aralık 1970, Lahey)⁹⁷
- 3- Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanun Dışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Sözleşme (23 Eylül 1971, Montreal)⁹⁸
- 4- Uluslararası Sivil Havacılığa Hizmet Veren Havalimanlarında Yasadışı Şiddet Eylemlerinin Önlenmesi Protokolü ile Sivil Havacılık Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesi Sözleşmesine Ek Protokol (24 Şubat 1988, Montreal)⁹⁹
- 5- Diplomasi Ajanları da Dâhil Olmak Üzere Uluslararası Korunan Kişilere Karşı İşlenen Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi (14 Aralık 1973, New York)¹⁰⁰
- 6- Rehine Alınmasına Karşı Uluslararası Sözleşme (17 Aralık 1979, New York)¹⁰¹
- 7- Nükleer Maddelerin Fiziksel Korunması Hakkında Sözleşme (3 Mart 1980, Viyana&New York)¹⁰²

⁹⁶ Convention on Offences and Certain Other Acts Committed on Board Aircraft (1963), Metin için bkz. RG. 08.12.1975, Sayı 15436

⁹⁷ Convention for the Suppression of Unlawful Seizure of Aircraft (1970), Metin için bkz. RG. 31.03.1973 sayı 14493

⁹⁸ Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Civil Aviation (1971), Metin için bkz. RG. 29.11.1975, Sayı 15427

⁹⁹ Protocol on the Suppression of Unlawful Acts of Violence at Airports Serving International Civil Aviation (1988), Metin için bkz. RG. 17.05.1989

¹⁰⁰ Convention on the Prevention and Punishment of Crimes against Internationally Protected Persons, including Diplomatic Agents (1973), Metin için bkz. RG. 01.05.1981

¹⁰¹ International Convention against the Taking of Hostages (1979), Metin için bkz. RG. 06.06.1989, Sayı 20217

¹⁰² Convention on the Physical Protection of Nuclear Material (1980), Metin için bkz. RG. 07.08.1986

8- Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Sözleşme (10 Mart 1988, Roma)¹⁰³

9- Kıta Sahanelğinde Bulunan Sabit Platformların Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Protokol (10 Mart 1988, Roma)¹⁰⁴

10- Plastik Patlayıcıların Teşhisi Amacıyla İşaretlenmesi Sözleşmesi (1 Mart 1991)¹⁰⁵

11- Terörist Bombalamaların Önlenmesine Dair Sözleşme (15 Aralık 1997, New York)¹⁰⁶

12-Terörizmin Finansmanının Önlenmesine dair Uluslararası Sözleşme (09 Aralık 1999, New York)¹⁰⁷

Anlaşmaların hazırlanış tarihlerine ve konularına baktığımızda düzenlemelerin hazırlandıkları dönemlerin ihtiyaçları çerçevesinde ve spesifik konularda hazırlandığı görülmektedir. Anlaşma konuları bir yönüyle uluslararası terörizmin tarih içinde kat ettiği yolu ve geçirdiği değişimi göstermesi açısından önemli görülmektedir.

Uçaklara yönelik eylemlerin arttığı, terörist grupların uçak kaçırarak dünya kamuoyunu etkilemeye çalıştığı dönemde, hava ulaşımı ve uçakların güvenliği üzerine düzenleme ihtiyacı ortaya çıkmış, aynı şekilde diplomatlara ve diplomatik misyonlara yönelik terörist eylemlerin önlenmesi amacıyla yeni düzenlemelere gidilmiştir.

Nitekim teröristlerin eylem tarzındaki değişim çerçevesinde, BM tarafından hazırlanan anlaşmalar daha genel ve kapsamlı mahiyet

¹⁰³ Convention for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Maritime Navigation, Metin için bkz. RG. 26.01.1998, Sayı 23242

¹⁰⁴ Protocol for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Fixed Platforms Located on the Continental Shelf (1988), Metin için bkz. RG. 26.01.1988

¹⁰⁵ *Convention on the Marking of Plastic Explosives for the Purpose of Detection* (1991), Metin için bkz. RG. 27.09.1994

¹⁰⁶ *International Convention for the Suppression of Terrorist Bombings* (1998), Metin için bkz. RG. 17.04.2002

¹⁰⁷ *International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism* (1999), Metin için bkz. RG. 17.01.2002

kazanmıştır. Böylece, “terörist bombaların önlenmesi” ve “terörizmin finansmanının önlenmesi” gibi çerçeve düzenlemelere gidilmiştir.¹⁰⁸

Terör eylemlerindeki bahse konu dönüşüm günümüzde terörist örgütler tarafından kitle imha silahlarının kullanılma riskini ortaya çıkarmıştır. Adam ya da uçak kaçırma, banka soygunları, bombalama, suikast gibi eylemlerin yerini, daha fazla yıkım yaratacak ve dolayısıyla daha fazla toplumsal reaksiyon doğuracak sofistike faaliyetler almıştır.

Eldeki silahların daha etkin ve kitlesel kıyım yaratacak şekilde kullanımına yönelik girişimin ilk örnekleri de 1990’lı yıllarda gündeme gelmeye başlamış, yalnızca Oklahoma bombalanmasında yaklaşık 2 ton patlayıcı kullanılmıştır. Bunun yanı sıra kimyasal, biyolojik ve nükleer kitle imha silahlarının gündeme girmesiyle uluslararası toplum yeni bir tehlike ile daha tanışmış ve soğuk savaşın bitmesinin yarattığı iyimser ortam, yerini herkesin savunmasızken yakalanabileceği bir terörizm tehlikesine bırakmıştır.

Bunun en açık örneklerinden birisi, Aum Shrinkyo tarikatının, Japonya’da, 20 Mart 1995’te Tokyo Metrosu’nda giriştiği saldırı olmuş, 12 kişinin ölümü ve 4000’den fazla yaralı ile sonuçlanan saldırı sonrası, bu tür silahların terörist örgütlerin ellerinde ne denli tehlikeli hale gelebileceği gözler önüne serilmiştir.¹⁰⁹

Tüm gelişmeler BM’yi terörizmin artan tehdit potansiyelini önlemek amacıyla yeni düzenlemeler yapmaya itmiştir. Bu çerçevede BM tarafından terörizmle mücadele amacıyla tasarı aşamasında olan iki sözleşme hazırlanmış, bu iki anlaşmadan “*Nükleer Terörizm Faaliyetlerinin*

¹⁰⁸ BM’nin taslak çalışmalarından olan “Uluslararası Terörizm Kapsamlı Sözleşmesi” bu yaklaşımımızı teyit eder mahiyettedir.

¹⁰⁹ Deniz Ülke ARİBAĞAN’ın 20 Ekim 2004 tarihinde Harp Akademisinde ki ilk ders metni metni için bkz.

<http://www.harpak.tsk.mil.tr/duyurular/ACILIS/ILK%20DERS%202004%20EKIM%202004.doc>

Erişim tarihi: 1 Haziran 2006

*Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme*¹¹⁰ 15 Nisan 2005 tarihli Genel Kurul kararıyla imzaya açılmıştır.¹¹¹ 31 Aralık 2006 tarihine kadar imzaya açık kalacak¹¹² olan sözleşme, 22 devletin sözleşmeyi onaylamasıyla yürürlüğe girecektir¹¹³. Türkiye sözkonusu sözleşmeyi 14 Eylül 2005 tarihinde New York'ta onaylamıştır. Sözleşmenin 22 devlet tarafından onaylanmasından sonraki aşamada ise iç hukukun parçası haline getirilmesi için TBMM'de yasa haline getirilmesi gerekmektedir.

Üzerinde halen çalışmaların yürütüldüğü diğer sözleşme ise "Kapsamlı Terörizm Sözleşmesi"dir. Bu sözleşmenin hazırlık çalışmalarının nispeten daha yavaş olup, bunun en önemli nedeni terörizm kavramının tanımlanmasında yaşanan güçlölüdür.

BM tarafından hazırlanan anlaşmalarda belirtilen suçların hukuk alanında netice doğurması için, devletlerin iç hukuklarında gerekli düzenlemeyi yapması ve sözleşmelerde belirtilen suçları kendi yasalarında da suç olarak tanımlaması gerekmektedir. Aksi takdirde, sözleşmelerde yer alan hükümlerin doğrudan sonuç doğurması söz konusu değildir. Bu bağlamda, Türkiye sözleşmeleri imzaladıktan sonra TBMM'de yasa haline getirmiş ve Resmi Gazete'de yayımlayarak sözleşmelerin iç hukukun bir parçası haline gelmesini sağlamıştır.

Tüm bu anlaşmalarda belirtilen suçların her ülkenin kendi iç mevzuatında tanımlanması ve devletlerin anlaşma kapsamında yapacağı iç hukuk düzenlemeleriyle sözleşme hükümlerinin uygulanması ülkelerin taahhütleri arasındadır.¹¹⁴

BM tarafından terörizmle mücadele amacıyla çıkartılan sözleşmelere

¹¹⁰ International Convention for the Suppression of Acts of Nuclear Terrorism

¹¹¹ A/Res/59/290

¹¹² Madde 24

¹¹³ Madde 25

¹¹⁴ Terörist Bombalamaların Önlenmesine Dair Sözleşme madde. 5, Terörün Finansmanın Önlenmesi Sözleşmesi madde.4

getirdiği terör tanımı, temel haklar konusuna yaklaşım ve iadeye ilişkin hükümlerine yakından bakacak olursak:

3.1. Uçaklarda İşlenen Suçlar ve Diğer Eylemlere İlişkin Sözleşme (14 Eylül 1963, Tokyo)¹¹⁵

“Sözleşmenin kapsamı” başlıklı 1’inci maddede sözleşme kapsamına giren suçlar şu şekilde nitelendirilmektedir:

“1. Bu Sözleşme,

a) Ceza Kanunlarını ihlal eden suçlara;

b) Bir suç teşkil etsin veya etmesin, uçağın veya içindeki şahısların veya malların güvenliğini tehlikeye düşürebilecek veya düşüren, uçak içindeki düzen ve disiplini bozan fiillere uygulanır.

2. III’üncü bölüm hükümleri saklı kalmak şartıyla, bu sözleşme, Akit Devletlerden birinde tescil edilmiş bir uçaktaki bir şahıs tarafından, uçuş halinde veya açık deniz yüzeyinde veya herhangi bir devletin ülkesi dışındaki bir bölge yüzeyinde işlenen suçlar veya tamamlanan fiillere uygulanır.”

1’nci maddede istisna kapsamında belirtilen III’üncü Bölümde *“Sözleşme, devletin hava sahasında veya açık deniz üzerinde ya da hiç bir devlete ait olmayan bir bölge üzerinde uçan bir uçak içindeki şahıs tarafından işlenen veya tamamlanan veya işlenmek veya tamamlanmak üzere olan suçlar ve fiillere tatbik edilemez¹¹⁶”* denilmektedir. Bunun yanısıra, askeri amaçlarla, gümrük veya polis hizmetlerinde kullanılan uçaklar sözleşme kapsamı dışında tutulmuştur.¹¹⁷

Sözleşmede temel haklar konusunda düzenleme ise sözleşmenin 2’nci

¹¹⁵ Convention on Offences and Certain Other Acts Committed on Board Aircraft (1963), Metin için bkz. RG. 08.12.1975, Sayı 15436

¹¹⁶ madde 5 (1)

¹¹⁷ madde 1 (4)

maddesinde “...uçağın veya içindeki şahısların veya malların güvenliğinin icapları saklı kalmak şartıyla, işbu Sözleşmenin hiçbir hükmü, siyasi mahiyetteki veya ırk veya din ayrımı üzerine müesses ceza kanunlarına aykırı suçlar halinde her hangi bir tedbir alınmasına yetki verir veya işlem yapılmasını gerektirir bir anlamda yorumlanamaz” diyerek, düşünce, ırk ve din ayrımcılığına dayanan yargısal faaliyetlerin bu sözleşme kapsamında olamayacağını açıkça belirtmiştir.

İade konusu Sözleşmenin 16’ncı maddesinde, “Bir akit devlette tescil edilmiş bir uçakta işlenen suçlar, suçluların iadesi bakımından, sadece işlendikleri yerde değil aynı zamanda uçağı tescil eden devletin ülkesinde de işlenmiş gibi muameleye tabi tutulurlar” denilerek, suçluların uçağın aidiyeti kapsamında iade edilebileceği hükmü getirilmiştir. Bununla birlikte, maddenin 2’nci fıkrasında “Önceki paragrafın hükümleri saklı kalmak şartıyla, bu sözleşmenin hiçbir hükmü, suçlunun iadesi yükümlülüğünü doğurduğu şekilde telakki edilemez.” diyerek devletlere bu konuda inisiyatif alanı oluşturulmuştur.

3.2. Uçakların Kanun Dışı Yollarla Ele Geçirilmesinin Önlenmesine Dair Sözleşme (16 Aralık 1970, Lahey) ¹¹⁸

Sözleşmenin 1’inci maddesinde;

“Uçuş halindeki¹¹⁹ bir uçakta bulunan herhangi bir şahıs;

a) Kanun dışı olarak, zorla veya tehditle veya diğer her hangi bir korkutma yolu ile uçağa el koyar veya uçağın kontrolünü ele geçirirse veya böyle bir harekete teşebbüs ederse veya;

b) Böyle bir hareketi yapan veya buna teşebbüs eden bir şahısla suç ortağı olursa suç işlemiş sayılır” denilmektedir.

¹¹⁸ Convention for the Suppression of Unlawful Seizure of Aircraft (1970), Metin için bkz. RG. 31.03.1973 sayı 14493

¹¹⁹ Sözleşmenin 3 (1)’inci maddesinde uçuş hali “uçağın kapılarının kapanmasından, uçuş tamamlandıktan sonra kapıların açılmasına kadar geçen zaman olarak” tanımlanmıştır.

Sözleşmenin 2'nci maddesinde ise, 1'inci maddede belirtilen suçun devletler tarafından şiddetle cezalandırılması gerekliliği vurgulanmaktadır. Öte yandan, askeri hizmet ile gümrük ve polis hizmetlerinde kullanılan uçaklar¹²⁰ bu sözleşmede de istisna kapsamında değerlendirilmiştir.

Sözleşmede temel haklar konusunda ise her hangi bir düzenleme yapılmamıştır.

Suçluların iadesi konusu Sözleşme'nin 7'nci maddesinde; *“Suçlu olduğu iddia edilen şahıs topraklarında bulunan akit devlet, bu şahsı iade etmezse, istisnasız ve suç kendi arazisinde işlensin veya işlenmesin, vakayı takibat maksadıyla yetkili makamlarına havale etmeye mecburdur. Bu makamlar, o devletin kanunlarına göre ciddi mahiyette sayılan adi suçlarda olduğu şekilde karar verecektir”* diyerek, ‘iade et ya da yargıla’ kuralını vurgulamaktadır. 8'inci maddede ise; *“suç akit devletlerarasında iadesi mümkün bir suç olarak sayılacaktır”* demektedir.

3.3. Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanun Dışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Sözleşme (23 Eylül 1971, Montreal) ¹²¹

Sözleşmenin 1'inci maddesinde,

“Bir şahıs kanuna aykırı ve kasıtlı olarak;

a) Uçuş halindeki bir uçakta bulunan bir şahsa karşı uçağın emniyetini tehlikeye düşürmesi muhtemel bir şiddet hareketinde bulunursa veya;

b) Servisteki bir uçağı tahrip eder veya böyle bir uçağı uçamayacak hale getirecek şekilde veya uçuş halinde emniyetini tehlikeye düşürmesi muhtemel bir hasara uğratırsa veya;

c) Servisteki bir uçağa, bu uçağı tahrip etmesi muhtemel olan veya onu uçamayacak hale getirecek veya uçuş halinde emniyetini tehlikeye

¹²⁰ Madde 3 (2)

¹²¹ Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Civil Aviation (1971), Metin için bkz. RG. 29.11.1975, Sayı 15427

düşürmesi muhtemel olacak şekilde hasara uğratabilecek bir cihaz veya maddeyi her hangi bir şekilde koyar veya koydurtursa veya;

d) Hava seyrüsefer kolaylıklarını tahrip eder veya hasara uğratır veya bunların işletilmesine müdahale ederse ve bu fiillerden biri uçuş halindeki uçağın emniyetini tehlikeye düşürebilecek mahiyette ise veya;

e) Yanlış olduğunu bildiği bilgiler vermek suretiyle uçuş halindeki bir uçağın emniyetini tehlikeye düşürürse, suç işlemiş olur” denilmektedir.

Sözleşmede, bahsekonu suçları işlemeye teşebbüs¹²² de aynı kapsamda değerlendirilmektedir. Ayrıca, bu sözleşmede de askeri amaçlarla, gümrük veya polis hizmetlerinde kullanılan uçaklar kapsamı dışında tutulmuştur.¹²³

Sözleşmede iade konusu 7’nci ve 8’inci maddelerinde, 1970 Tarihli Uçakların Kanun Dışı Yollarla Ele Geçirilmesinin Önlenmesine Dair Sözleşme’de yer alan hükümlerin benzeri hükümler bulunmaktadır. Bu sözleşmede de ‘iade et ya da yargıla’ kuralı getirilmiştir.

3.4. Uluslararası Sivil Havacılığa Hizmet veren Havalimanlarında Yasadışı Şiddet Eylemlerinin Önlenmesi Protokolü, Sivil Havacılık Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesi Sözleşmesine Ek Protokol (24 Şubat 1988, Montreal)¹²⁴

Bu protokol ile 1971 tarihli Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanun Dışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Sözleşme, uluslararası uçuşlara açık havaalanlarında işlenen terör suçlarını kapsayacak şekilde genişletilmektedir.¹²⁵

¹²² Madde 1 (2)

¹²³ Madde 4(1)

¹²⁴ Protocol on the Suppression of Unlawful Acts of Violence at Airports Serving International Civil Aviation (1988), Metin için bkz. RG. 17.05.1989

¹²⁵ Madde 2

3.5. Diploması Ajanları da Dâhil Olmak Üzere Uluslararası Korunan Kişilere Karşı İşlenen Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi (14 Aralık 1973, New York)¹²⁶

Sözleşmenin 2'nci maddesinde, sözleşme kapsamında ki suçlar:

- a) *Uluslararası korunmaya sahip kişilerin¹²⁷ şahıslarına veya hürriyetlerine karşı bir cinayet, kaçırma veya diğer bir saldırı;*
- b) *Uluslararası korunmaya sahip bir kişinin şahsını veya hürriyetini tehlikeye düşürebilecek şekilde resmi çalışma mahalline, ikametgahına veya ulaşım araçlarına şiddetli bir saldırı;*
- c) *Böyle bir saldırıda bulunma tehdidi;*
- d) *Böyle bir saldırıda bulunmaya teşebbüs ve*
- e) *Böyle bir saldırıya yardımcı olarak katılma fiili”*

olarak tanımlanmıştır.

İade konusu Sözleşmenin 6'ncı maddesinde; “*Suç isnat edilen şahsın ülkesinde bulunduğu taraf devlet, onun yargılanmak veya iade edilmek üzere hazır bulundurulmasını sağlamak için milli hukukuna uygun tedbirleri alacaktır*” denilmekte, 7'nci maddede; “*Suç isnat edilen şahsın ülkesinde bulunduğu taraf devlet, eğer onu iade etmezse, yargılamayı sağlamak amacıyla olayı, istisnasız olarak ve gereksiz gecikmeye mahal vermeden kanunlarında belirtilen usule göre yetkili makamlarına intikal ettirecektir.*” denilmekte ve ‘iade et ya da yargıla’ kuralını gündeme getirmektedir. 8'inci

¹²⁶ Convention on the Prevention and Punishment of Crimes against Internationally Protected Persons, including Diplomatic Agents (1973), Metin için bkz. RG. 01.05.1981

¹²⁷ Sözleşmenin 1'inci maddesinde korunan kişiler; devlet başkanları, hükümet başkanları, dışişleri bakanları, bir devletin veya uluslararası kuruluşun temsilcisi/görevlisi ve bunların aile bireyleri olarak tanımlanmıştır.

maddede ise; “suç, akit devletler arasında iadesi mümkün bir suç olarak sayılacaktır” şeklinde düzenlenmiştir.

3.6. Rehine Alınmasına Karşı Uluslararası Sözleşme (17 Aralık 1979, New York)¹²⁸

Sözleşmenin giriş kısmında, rehin alma fiillerinin uluslararası terörizmin tezahürleri olarak önlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Sözleşmede rehin alma suçu 1’inci maddede; “1. Bir şahsı bir üçüncü tarafı, yani bir devleti, uluslararası bir kuruluşu, bir hakiki veya hükmi şahsı veya bir kişi grubunu; rehinenin serbest bırakılmasının kesin veya dolaylı şartı olarak, herhangi bir şeyi yapmaya veya yapmamaya zorlamak için cebren tutan veya hapseden ve öldürmek, yaralamak veya hapsedmeye devam etmekle tehdit eden herhangi bir şahıs, bu sözleşmeye göre ‘rehin alma suçu’nu işlemiştir.” diye tanımlanmıştır. Belirtilen suça teşebbüs eden veya suç ortaklığı yapan da aynı kapsamda değerlendirilmiştir.

Sözleşmede temel haklar kapsamında; 6’ncı maddenin 5’inci fıkrasında; “..Kızılhaç Uluslararası Komitesi’ni sanık ile haberleşmeye ve onu ziyarete davet etme hakkına hâlel getirmeyecektir.” diyerek rehin alma olayına karışan sanığın haberleşme hakkını koruma altına almıştır. Sözleşmenin 7’nci maddesinde “Taraf olan devletin rehin alma suçunu işlediği iddia edilen sanık hakkında kovuşturma yapması durumunda ilgili devletlere ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği’ne bildirim yapma” yükümlülüğünü getirmiştir. 8’inci maddede ise; hakkında kovuşturma yapılan sanığın, ilgili ülkenin kanunlarının bahsettiği tüm haklar ve teminatlardan yararlanması ve adilane muamele yapılması hususunu garanti altına almıştır.

¹²⁸ International Convention against the Taking of Hostages (1979), Metin için bkz. RG. 06.06.1989, Sayı 20217

Devletlere sanığın ırk, din, milliyet, etnik menşei veya siyasi görüşü nedeniyle adil yargılanmayacağını düşünmesi durumunda iadede kaçınma hakkı tanınmıştır.

Sözleşmenin 8'inci maddesinde 'iade et ya da yargıla' kuralına yer verilmiş, 1'inci maddede belirtilen suçların iadesi mümkün suçlar kapsamına girdiği hükmüne 10'uncu maddede düzenlenmiştir.

3.7. Nükleer Maddelerin Fiziksel Korunması Hakkında Sözleşme (3 Mart 1980, Viyana ve New York)¹²⁹

Sözleşmenin 1'inci maddesinde nükleer maddeden ne anlaşılması gerektiği, 2'nci maddesinde sözleşmenin nükleer maddelerin taşınması ve korunmasını amaçladığı ve bu kapsamla uygulanacağı vurgulanmıştır. Sözleşmenin 7'nci maddesinde ise nelerin suç olacağı düzenlenmiştir. Buna göre;

“1. Kasti olarak işlenen:

a) Nükleer maddenin, herhangi bir kişinin sağlığının ciddi bir biçimde bozulmasına, ölümüne ya da mala karşı önemli bir zarar vukuuna yol açan veya bunlara yol açabilecek biçimde kanuni bir yetkiye dayanmaksızın elde edilmesini, bulundurulmasını, kullanılmasını, transferini, değiştirilmesini, atılmasını veya saçılmasını oluşturan bir fiil;

b) Nükleer maddenin çalınması veya gaspı;

c) Nükleer maddenin zimmete geçirilmesi veya hile ile elde edilmesi;

d) Tehdit, kuvvet kullanma veya diğer herhangi bir zorlama yoluyla nükleer madde talebini meydana getiren bir fiil;

¹²⁹ *Convention on the Physical Protection of Nuclear Material* (1980), Metin için bkz. RG. 07.08.1986

e) (i) *Herhangi bir kişinin ölümüne veya sağlığının ciddi bir biçimde bozulmasına veya mala karşı önemli bir zarara yol açmak için nükleer maddenin kullanılacağına veya;*

(ii) *Bir gerçek veya tüzel kişiyi Milletlerarası Kuruluşu veya Devleti herhangi bir fiilde bulunmaya yada fiilden kaçınmaya zorlamak için (b) paragrafında belirtilen suçlardan birinin işleneceğine dair tehdit*" ile bu suçlara teşebbüs veya katılma olarak tanımlanmıştır.

Bu sözleşmede terörizm tanımlamalarının özünü oluşturan şiddete başvurma ya da şiddete başvurma tehdidinde bulunma hususu suçun tanımlanmasında önemli bir yer tutmuştur.

Temel haklar bağlamında Sözleşmenin 12'nci maddesinde sanıkların adil yargılanması konusu düzenlenmiştir.

İade konusu Sözleşme'nin 9'uncu, 10'uncu ve 11'inci maddelerinde suçlunun iade edilmesi ya da yargılanması hükmü yer almış ayrıca 7'nci maddede belirtilen suçların iadeye esas suçlar olarak ele alınacağı hükme bağlanmıştır.

3.8. Denizcilik Seferyollarının Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesi Sözleşmesi (10 Mart 1988, Roma)¹³⁰

Sözleşmenin giriş kısmı, devletleri tek taraflı olarak veya diğer devletlerle ve BM'nin organlarıyla işbirliği halinde uluslararası terörizmin gerisinde yatan nedenlerin tedrici olarak ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmaya çağıran BM'nin 9 Aralık 1985 tarihli 40/61 sayılı kararı hatırlatarak başlamaktadır.

¹³⁰ Convention for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Maritime Navigation, Metin için bkz. RG. 26.01.1998, Sayı 23242

Sözleşme kapsamına giren suçlar 3'üncü maddede; *"1. Her hangi bir şahıs kanuna aykırı ve kasıtlı olarak aşağıdaki fiilleri işlerse suç işlemiş olur;*

a) Kuvvet kullanarak veya tehditle veya her hangi bir korkutma şekliyle bir gemiyi veya bunun kontrolünü ele geçirirse veya;

b) Gemide bulunan bir şahsa karşı, geminin seyir güvenliğini tehlikeye sokması muhtemel bir şiddet hareketinde bulunursa veya;

c) Geminin seyir güvenliğini tehlikeye sokabilecek tarzda gemiyi tahrip eder veya gemiye veya bunun navlununa zarar verirse veya;

d) Geminin seyir güvenliğini tehlikeye sokacak veya sokması muhtemel bir şekilde, gemiye ve navlununa zarar verecek veya gemiyi tahrip edebilecek bir cihaz veya maddeyi herhangi bir surette gemiye koyar veya koydurursa; veya;

e) Geminin seyir güvenliğini tehlikeye sokabilecek şekilde, seyrüseferi kolaylaştıran yapıları tahrip eder veya bunlara önemli bir zarar verirse veya bu yapıların işlemesini ciddi bir şekilde aksatırsa veya;

f) Yanlış olduğunu bildiği bilgiyi ileterek geminin seyir güvenliğini tehlikeye düşürürse, suç işlemiş olur"

şeklinde tanımlanmıştır.

Bahsekonu suçları işlemeye teşebbüs¹³¹ de aynı kapsamda değerlendirilmiştir. Askeri amaçlarla, gümrük veya polis hizmetlerinde kullanılan uçaklar ise yine sözleşme kapsamı dışında tutulmuştur.¹³²

Sözleşmede temel haklar konusuna Sözleşmenin giriş kısmında *"Taraflar devletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Uluslararası Kişisel ve Siyasi Haklar Sözleşmesinde belirtildiği üzere herkesin yaşama, özgürlük ve*

¹³¹ Madde 1 (2)

¹³² Madde 4 (1)

güvenlik hakkı bulunduğunu özellikle teslim ederek” şeklinde ifade edilmiştir. Burada belirtilmesi gereken özgürlük ve güvenlik dengesinin sağlanması hususu öne çıkarılan bir konu olmuştur.

Sözleşmesi’nin 10’uncu maddesinde akit devletlere, suçluyu talep eden devlete iade etmesi ya da yargılaması yükümlülüğü getirilmiştir. 11’inci maddede ise Sözleşme kapsamındaki suçların iadeye konu suçlar kapsamına girdiği hükmüne yer verilmiştir.

3.9. Kıta Sahanlığında Kurulu Sabit Platformların Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesi Hakkında Protokol (10 Mart 1988, Roma)¹³³

Söz konusu protokolde, sabit platformlar ve bunlarda çalışan şahıslara yönelik şiddet eylemlerini yasaklayan düzenlemeler yer almaktadır.¹³⁴

3.10. Plastik Patlayıcıların Teşhisi Amacıyla İşaretlenmesi Sözleşmesi (01 Mart 1991)¹³⁵

Sözleşme, 1998’deki Lockerbie olayından sonra gündeme gelmiş olan plastik patlayıcılar konusunu düzenlemektedir. Taraflar, ‘işaretlenmemiş’ plastik patlayıcıların kontrolü hususunda yükümlülük altına girmektedir¹³⁶.

¹³³ Protocol for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Fixed Platforms Located on the Continental Shelf (1988), Metin için bkz. RG. 26.01.1988

¹³⁴ Madde 2

¹³⁵ *Convention on the Marking of Plastic Explosives for the Purpose of Detection* (1991), Metin için bkz. RG. 27.09.1994

¹³⁶ İbrahim KAYA: age. 32

3.11. Terörist Bombalamaların Önlenmesine Dair Sözleşme (15 Aralık 1997, New York)¹³⁷

Sözleşmenin giriş kısmında “terörizm eylemlerinin bütün biçim ve görünüşleriyle dünya genelindeki tırmanışından derin endişe duyulduğu... BM’ye üye devletleri konunun tüm veçhelerini kapsayan kapsamlı bir yasal çerçevenin mevcut olmasını temin etmek amacıyla, terörizmin bütün biçim ve görünüşleriyle önlenmesi, bastırılması ve ortadan kaldırılmasına dair mevcut uluslararası yasal düzenlemelerin kapsamını ivedi olarak gözden geçirmeye teşvik ettiği... Patlayıcı ve diğer ölümcül araç-gereçlerle gerçekleştirilen terörist saldırıların giderek yaygınlaştığı... Mevcut çok taraflı yasal düzenlemelerin bu saldırıları yeteri kadar karşılamadığı... Bu tür terörizm eylemlerinin önlenmesi ve faillerinin kovuşturulması ve cezalandırılması için etkin ve pratik önlemlerin tasarlanması ve kabul edilmesinde devletler arasındaki uluslararası işbirliğinin artırılmasına ivedi gereksinim duyulduğu hususları üzerinde anlaşmışlardır.” denilmektedir.

Sözleşmenin 2’nci maddesinde terörist eylem ve eylemci aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır:

“1. Aşağıdaki amaçlara ulaşmak için hukuka aykırı olarak ve kasten bir kamu kesimine açık alan, bir devlet ya da hükümet tesisi, bir kamu ulaşım sistemi ya da bir alt yapı tesisine, içine yada karşısına bir patlayıcı ya da diğer bir ölümcül araç gereci yönlendiren, yerleştiren, ateşleyen ya da patlatan herhangi bir kişi bu Sözleşmenin anlamı dahilinde suç işlemiş sayılır.

(a) Ölüm yada ciddi bedensel yaralanmaya yol açma,

(b) Bu tür bir alanın, tesisin yada sistemin, önemli ölçüde ekonomik zararla sonuçlanacak yada sonuçlanması muhtemel olacak şekilde, geniş biçimde yıkılmasına yol açma,

¹³⁷ International Convention for the Suppression of Terrorist Bombings (1998), Metin için bkz. RG. 17.04.2002

2. Bu maddenin 1'inci paragrafında belirtilen bir suçu işlemeye teşebbüs eden herhangi bir kişide bu suçu işlemiş sayılır.

3. (a) Bir suç ortağı olarak bu maddenin 1'inci veya 2'nci paragrafında belirtilen suça iştirak eden; ya da

(b) bu maddenin paragraf 1 veya 2 de belirtilen bir suçu işlemek üzere diğerlerini örgütleyen ya da yönlendiren; ya da

(c) Ortak amaçla hareket eden bir grup kişiyle, bu maddenin 1'inci veya 2'nci paragrafında belirtilen bir ya da daha fazla suçun işlenmesine herhangi bir yolla katkıda bulunan herhangi bir kişi suç işlemiş sayılır. Bu tür bir katkı kasıtlı olacak veya grubun ilgili suç ya da suçları işleme kastı bilinerek gerçekleştirilecektir.”

Anlaşmanın 6'ncı maddesinde devletlerin yargı yetkisini tesis etmesinin şartları düzenlenmiştir. Bunlar: “2'nci madde de belirtilen suç/suçlar devletin (a) topraklarında, (b) bayrağını taşıyan gemide ya da kanunları altında kayıtlı bulunan bir uçakta, (c) bir vatandaşı tarafından işlenmesi¹³⁸ halidir.

Ayrıca taraf devlet, (a) suçun bir vatandaşına karşı işlenmesi, (b) büyükelçiliği, diğer diplomatik yada konsolosluk binaları dahil yurtdışındaki tesislerine karşı işlenmesi, (c) topraklarında daimi olarak ikamet eden haymatlos tarafından işlenmesi, (d) suçun devleti belirli bir eylemi gerçekleştirmeye zorlama ya da gerçekleştirmekten caydırmaya yönelik olarak işlenmesi, (e) devletin hükümeti tarafından işletilen bir uçakta işlenmesi durumunda yargı hakkını kullanabilecektir.¹³⁹

¹³⁸ Madde 6 fıkra 1

¹³⁹ Madde 6 fıkra 2

Öte yandan, sözleşmede, “suçlarla ilgili zanlının topraklarında bulunması durumunda taraf devletin yargı yetkisi tesis etme hakkı bulunmaktadır.”¹⁴⁰ şeklinde bir hüküm yer almaktadır.

Sözleşmede temel haklar bağlamında 7’nci maddenin 6’ncı fıkrasında; taraf devlete bir kişiyi sözleşme kapsamında gözaltına aldığı anda BM Genel Sekreterliğine bildirim yükümlülüğü getirilmiş, ayrıca 14’üncü maddede sanığın uluslararası insan hakları hukukuna uygun ve adil yargılanması hükme bağlanmıştır.

İade konusu Sözleşmenin 2’nci maddesinde belirtilen bir suçu işleyen ya da işlediği iddia edilen bir kişinin topraklarında olduğu bilgisini alan taraf devletin, kendi iç hukuku çerçevesinde araştırma yapacağı,¹⁴¹ koşulların izin verdiğine emin olduktan sonra, suçu işleyen yada işlediği iddia edilen kişinin topraklarında bulunduğu taraf devlet, bu kişinin mevcudiyetini cezai kovuşturmada iade etme amacına yönelik olmasını temin etmek üzere uygun görülen önlemleri alacaktır¹⁴² denmektedir.

Zanlı kendi topraklarında bulunan devlet, zanlıyı, mevcut maddenin fıkra 1 veya 2’si gereğince kendi yargı yetkisini tesis etmiş hiçbir taraf devlete iade etmediği takdirde, kendisi yargı yetkisini tesis edecektir¹⁴³.

Bir taraf devlet bu maddeye uygun olarak bir kişiyi gözaltına aldığı anda, BM Genel Sekreterliği aracılığıyla yargı yetkisi tesis etmiş olan devletlere ve yararlı olduğu düşüncesindeyse ilgili taraf devletlere bildirimde bulunacaktır. İlgili taraf devletler yargı yetkilerini kullanıp kullanmak istemediklerini ilgili devlete ivedilikle bildirecektir¹⁴⁴.

¹⁴⁰ Madde 6 fıkra 4

¹⁴¹ Madde 7 fıkra 1

¹⁴² Madde 7 fıkra 2

¹⁴³ Madde 6 fıkra 4

¹⁴⁴ Madde 7 fıkra 6

Suçu işlediği iddia edilen kişinin topraklarında bulunduğu devlet, bu kişiyi iade etmediği durumlarda, suç kendi topraklarında işlensin ya da işlenmesin, istisnasız ve gecikmeksizin durumu, kanunlarına uygun bir yöntemle cezai kovuşturmayaya tabi tutulması amacıyla yetkili makamlara iletecektir¹⁴⁵.

Sözleşmede yer alan suçluların iadesiyle ilgili daha önce yapılan sözleşmelere dayanılarak devletler arasında iade yapılmasına imkân sağlanmıştır.

Sözleşmenin 2'nci maddesinde yer alan suçların hiçbir şekilde siyasi suç kapsamında değerlendirilemeyeceği ve bu gerekçeyle iade ve adli yardımdan kaçınılamayacağı hüküm altına alınmış,¹⁴⁶ ancak istisnası hemen arkasında gelmiştir. İadesi istenen kişinin ırkından, dininden, milliyetinden, etnik kökeninden ya da siyasi görüşünden dolayı kovuşturulması yada cezalandırılması durumu için yeterli sebebin olması halinde, iadesi istenen kişiyi elinde bulunduran devlete iadedden ve adli yardımdan kaçınma imkanı tanınmıştır.¹⁴⁷

3.12.Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme (09 Aralık 1999, New York)¹⁴⁸

Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Anlaşması 09 Aralık 1999 tarihinde Birleşmiş Milletler nezdinde hazırlanmış ve 10 Ocak 2000 tarihinde devletlerin imzasına açılmıştır. 17 Ocak 2002 tarihinde ise Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Sözleşmede terörizmin finansmanı ayrı bir suç olarak düzenlenmiş, 2'nci maddede, ister yasadışı yollardan, ister yasal yollardan elde edilmiş

¹⁴⁵ Madde 8 fıkra 1, Bu madde devletlere iadedden kaçınma imkânı vermektedir.

¹⁴⁶ Madde 11

¹⁴⁷ Madde 12

¹⁴⁸ *International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism* (1999), Metin için bkz. RG. 17.01.2002

olsun, terörün finansmanından neyin anlaşılacağı açıklanmıştır. Buna göre, bir kimsenin sözleşmede belirtilen eylemlerde kullanılmak amacıyla, kısmen veya tamamen bu tür eylemlerde kullanılacağını bilerek fonlar toplaması ve sağlaması terörün finansmanı sayılmıştır.

Sözleşmenin 2'nci maddesinde, “ *Herhangi bir kişi, her ne suretle olursa olsun, tümüyle veya kısmen, aşağıda tadat edilen eylemlerin gerçekleştirilmesinde kullanılması niyetiyle veya kullanılacağını bilerek, doğrudan veya dolaylı olarak, yasa dışı bir şekilde ve kasten, fon sağlamakta veya toplamakta ise, bu Sözleşmeyi ihlâl eder denilmektedir. Bahsekonu eylemler,*

a) *Sözleşme ekinde tadat olunan antlaşmaların¹⁴⁹ herhangi biri kapsamında ve vazettiği tanım çerçevesinde suç teşkil eden eylem,*

b) *Niteliği veya kapsamı itibariyle, bir halkı korkutmak, ya da bir hükümeti veya uluslararası örgütü herhangi bir eylemi gerçekleştirmeye veya gerçekleştirmekten kaçınmaya zorlamak amacını gütmesi halinde, bir sivilin ya da bir silahlı çatışma durumunda muhasemata doğrudan katılmayan herhangi başka bir kişiyi öldürmeye veya ağır şekilde yaralamaya yönelik diğer tüm eylemler.”dir.*

Sözleşmenin 2'nci madde 1'inci fıkrasında belirtilen tanımlama, teröre, bundan önce yapılan sözleşmelerden çok daha kapsamlı bir açıklama getirmiştir. Bunun yanı sıra yukarda liste halinde verilen sözleşmelerde belirtilen suçların da bu sözleşme kapsamında suç olarak sayılacağı hükmüne yer verilerek bir anlamda BM tarafından daha önce yapılan sözleşmelerde yer alan suçlar bu sözleşmede toplanmıştır.

¹⁴⁹ Bu anlaşmalar: Uçakların Yasadışı Ele Geçirilmesinin Önlenmesi Sözleşmesi, Sivil Havacılık Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesi, Diplomatik Ajanlar Dahil Uluslararası Korunan Kişilere Karşı Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi, Rehin Almalara Karşı Uluslararası Sözleşme, Nükleer Maddelerin Fiziki Korunması Sözleşmesi, Uluslararası Sivil Havacılığa Hizmet veren Havalimanlarında Yasadışı Şiddet Eylemlerinin Önlenmesi Protokolü, Sivil Havacılık Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesi Sözleşmesine Ek Protokol, Denizcilik Seferyollarının Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesi Sözleşmesi, Kıta Sahanelerinde Kurulu Sabit Platformların Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesi Hakkında Protokol, Terörist Bombalamaların Önlenmesi Sözleşmesi

Yukarıda yapılan açıklamalardan akıllara şu soru gelebilir: *“Terör örgütüne finans sağlamak mı; yoksa sözleşmelerle terörist eylemler olarak görülen belli somut fiilleri finanse etmek mi suç sayılmıştır?”* Bu sorunun cevabı tam anlamıyla Sözleşmenin uygulanması sırasında verilecek olmakla birlikte gerek Sözleşmenin amacı ve başlığından, gerek Sözleşmenin giriş bölümü ve tüm metninden, terörü finanse etmek suçunun salt somut bir takım aktiviteleri finanse etmek olmadığı, aynı zamanda bu tür yöntemlere başvuran terör örgütlerine yapılan finansal yardımları da kapsadığı sonucuna varılabilir. Zira bu tür eylemlerde bulunan bir örgüte finansal yardımda bulunan bir şahıs, er ya da geç, doğrudan veya dolaylı olarak verdiği paraların terörist aktivitelerde kullanılacağını bilir ve göze alır. Ayrıca Sözleşmede terörün finansmanı suçunun oluşması için, bu paraların gerçekten eylemlerde kullanılması şartının aranmaması da; yukarıdaki görüşü doğrular niteliktedir.¹⁵⁰

Sözleşme, terörün finansmanını suç olarak düzenlemekle kalmamış, aynı zamanda bu suçun önüne geçebilmek için bir takım somut önlemler getirmiştir. Bunların bir kısmı uluslararası yardımlaşmanın sağlanması amaçlıyken, bir kısmı ise terörü finanse eden kaynakları kurutmaya yöneliktir.

Sözleşmede uluslararası yardımlaşmanın sağlanabilmesi için bir yandan taraf devletlerin, terörü finanse etme suçunu, politik, etik, etnik, dinsel veya benzer diğer sebeplerle mazur göremeyecekleri ve mümkün olduğu ölçüde birbirleriyle yardımlaşacakları hükmü getirilmiş, diğer yandan ise, terörün finansal kaynaklarının kurutulabilmesi için, taraf devletlerin, terörün finansmanında kullanılan veya kullanılmak üzere hazırlanan paraların belirlenmesine, tespiti ve ele geçirilmesine yönelik olarak, banka ve mali kurumlara kimlik tespiti yapma, isimsiz hesap açmama, şüpheli işlem bildiriminde bulunma gibi yükümlülükler getirmeleri ve para transfer eden kurumların ve nakit paranın sınırdan geçişinin denetlenmesi için düzenlemeler yapmaları istenmiştir.

¹⁵⁰ <http://www.masak.gov.tr/> erişim tarihi 01.06.2006

Sözleşmenin 8'inci maddesinde taraf Devletlerin olay bazında ele geçirdikleri malvarlıklarının taraflar arasında paylaşılmasını düzenleyen ek sözleşmeler yapabilecekleri ve bu suçlardan zarar gören şahısların tazmini için bir fon oluşturabilecekleri belirtilmiştir. Suç mağdurlarının zararlarının tazminine yönelik bir fon oluşturulması fikri, daha çok Anglosakson hukukunda uygulama alanı bulan “*Onarıcı Ceza Hukuku Kuramı*”nın bir yansımasıdır.

Sözleşme’de iadeyle ilgili olarak, sözleşme kapsamına giren suçlar için “*suçluların iadesi veya adli yardımlaşma amaçları bakımından, siyasi bir suç veya siyasi suçla bağlantılı bir suç veya siyasi saiklerle işlenmiş bir suç olarak değerlendirilemez*” denilmektedir.¹⁵¹

Bununla birlikte, sözleşmenin 15'inci maddesinde “*Talep edilen Taraf Devletin, 2'nci maddede belirtilen suçlar için yapılan iade veya adli yardımlaşma talebinin bir kişiyi ırk, din, uyruk, etnik köken veya siyasi görüşünden dolayı kovuşturmak ya da cezalandırmak amacıyla yapıldığı veya talebin yerine getirilmesinin bu sebeplerden herhangi biri yüzünden kişinin durumuna zarar vereceğine inanmak için makul gerekçelerinin bulunduğu hallerde, bu sözleşmenin hiçbir hükmü, iade veya adli yardımlaşma yükümlülüğü getirdiği şeklinde yorumlanamaz.*” denilerek iadede kaçınmaya imkan sağlanmaktadır.

Sözleşmenin 6'ncı maddesinde “*Her Taraf Devlet, bu Sözleşme kapsamında suç teşkil eden eylemlerin, siyasî, felsefî, ideolojik, ırksal, etnik, dini veya herhangi benzer bir gerekçe ile hiçbir koşulda mazur gösterilememesi için, gerektiğinde yasal düzenlemeler de dahil olmak üzere gerekli olabilecek tedbirleri alır.*” hükmü getirilmiştir. Ancak bu hükmün istisnası 15'inci maddede; “*Talep edilen Taraf Devletin, 2'nci maddede belirtilen suçlar için yapılan iade veya adli yardımlaşma talebinin bir kişiyi ırk, din, uyruk, etnik köken veya siyasi görüşünden dolayı kovuşturmak ya da*

¹⁵¹ Madde 14

cezalandırmak amacıyla yapıldığı veya talebin yerine getirilmesinin bu sebeplerden herhangi biri yüzünden kişinin durumuna zarar vereceğine inanmak için makul gerekçelerinin bulunduğu hallerde, bu sözleşmenin hiçbir hükmü, iade veya adli yardımlaşma yükümlülüğü getirdiği şeklinde yorumlanamaz.” diyerek temel haklara atıfta bulunmuştur.

BM'nin terör ve insan hakları konulu çalışmaları ve yasal düzenlemeleri inceledikten sonra Türkiye'nin terörle mücadele serüvenine bakmak ve teori ve hukukun uygulamaya nasıl yansıdığını incelemek gerektiğini düşünüyoruz.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN TERÖRLE MÜCADELESİ ve TERÖRİZMLE ULUSLARARASI MÜCADELEYİ ANLAMA AÇISINDAN FEHRİYE ERDAL ÖRNEĞİ

1. Türkiye’nin Terörle Mücadelesi

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan bu yana bir kısmı Osmanlı İmparatorluğu’ndan miras kalan, bir kısmı Cumhuriyetin kuruluş ideolojisine yönelen tepkilerden kaynaklanan, bir bölümü de yer aldığı coğrafyanın özellikleri nedeniyle oluşan etnik, radikal dinci, ideolojik ve dış kaynaklı terörizm tehditleriyle karşı karşıya kalmıştır.

Terörizm Türkiye’de on binlerce insanın ölümüne, daha çok sayıda insanın yaralanmasına veya sakat kalmasına, ciddi ekonomik kayıplar ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sadece 1984 yılı sonrasındaki etnik/ayrılıkçı terörizmin faturasının 100 milyar ABD Doları olduğu tahmin edilmektedir. 1984-2004 yılları arasında Türkiye’de meydana gelen terör olaylarının sayısı 51.500 civarındadır. Bu olayların yaklaşık 22.000’i (%43) etnik/ayrılıkçı terörizm kaynaklıdır.¹⁵²

Türkiye’nin karşılaştığı terör tehdidine tarihsel sırayla bakacak olursak; 1970-1980 yılları arasında Ermeni terörizmi “*ASALA Terörü*” ve ideolojik terörizm “*sağ-sol çatışması*”, 1980’lerden sonra etnik/ayrılıkçı terörizm “*PKK Terörü*”, 1990’lı yılların sonundan sonra radikal dini terörizmden (*Selefi görüşe mensup örgütler ve El Kaide kaynaklı uluslararası terörizm*) kaynaklanan eylemleri görebiliriz.

Türkiye’nin muhatap olduğu terörizm tehditlerine baktığımızda, ülkenin iç dinamiklerinin ve uluslararası konjüktürün bunda etkili olduğunu görebiliriz.

¹⁵² Türkiye ve Terörizm; TBB Proje Grubu (Ankara, Şen Matbaası, 2006), 531

Türkiye iç dinamikleri itibariyle yıkılan imparatorluktan ulus devlete geçiş yapmış, bu geçiş esnasında imparatorlukların içinde barındırdığı bir çok sorunu da kendisiyle beraber getirmiştir. Avrupa'da 18. y.y.da tamamlanan uluslaşma süreci Türkiye'de tam gerçekleştirilememiş, dış faktörlerin de etkisiyle ortak toplumsal bilincin ve kimliğin oluşturulmasında istenen sonuca ulaşamamıştır.

Toplumsal entegrasyonda ki zayıflık, hatalı politik kararlar ve güvenlik uygulamaları; etnik nedenli bölücü hareketleri ve ideolojik temelli terör hareketlerini Türkiye'nin karşısına çıkmıştır. Kürt etnik terör hareketlerinin Osmanlı'dan günümüze 38 isyan hareketiyle ortaya çıkması ve Türkiye'nin hala bu çok boyutlu soruna çözüm bulmakta güçlük çekmesi yaşanan terör sürecinin büyüklüğünü anlama açısından önemlidir. Kırk bini aşan can kaybının yanında ekonomik sosyal, kültürel vb. alanlarda yaşanan sorunların her biri etki ve sonuçlarıyla ayrı çalışma konularıdır.

Türkiye'de yaşanan terörün iç dinamikleri itibariyle diğer önemli bir konu ise dini ve ideolojik aşırılıklardan kaynaklanan terör hareketleridir. Özellikle 1980 öncesinin sağ-sol ve o kapsamda yaşanan mezhep çatışmaları Türkiye'nin terörle mücadele de hassas sinir uçlarının oluşmasına ve günümüze kadar bu hassasiyetin devam etmesine neden olmuştur.

Son dönem de ise selefi ve El Kaide görüşlerinin dünyada bir manifesto şeklinde algılanması ve fikirleri benimseyen grupların bağımsız şekilde eylem yapmaları ve Türkiye'nin 15 ve 20 Kasım 2003 tarihlerinde İstanbul'da maruz kaldığı terörist saldırılar bu tehdidin ne kadar önemli olduğunu gözler önüne sermiştir.

Dış dinamikler açısından baktığımızda 1990'lı yıllardan sonra değişen yeni dünya sisteminde Türkiye medeniyetlerin bir taraftan buluştuğu, bir taraftan ise çatıştığı bir coğrafyanın merkezinde yer alan bir ülke konumuna gelmiştir. Türkiye'nin doğulu ve İslam inanışlı tek devlet olması, irticai ve

bölücü terörle mücadele etmek zorunda kalması ve demokratik sisteminin kırılma özelliği¹⁵³ terörle mücadelede diğer devletlerden farklı stratejiler üretmeyi zorunlu kılmaktadır.

Türkiye'nin içinde bulunduğu bu stratejik durum riskleri ve fırsatları aynı anda sunmaktadır. Terörizm bu noktada uluslararası menfaatlerini elde edilmesinde bir araç olarak devletlerce kullanılabilir. Yukarıda iç dinamikler bağlamında saydığımız tüm terör odakları yabancı ülkelerin nüfuz ve yönlendirmesine açık yapılar haline gelmektedir. Türkiye açısından bunun en çarpıcı örneğinin, başta PKK olmak üzere terör örgütlerinin yönetim kadrolarının ağırlıklı olarak ülke dışında bulunması ve bulundukları ülkeleri terör faaliyetlerinin yönetim ve finans merkezi haline getirmeleri olduğu düşünülmektedir.

Devletlerin güvenlik ve savunma girişimlerinin tümünün, ekonomik ve siyasal amaçlara ulaşmada ki yöntemleri ifade ettiği, dünya pastasında en büyük parçayı koparabilenin, kendi toplumunun refahını yükseltmekte¹⁵⁴ olduğu uluslararası güç ilişkilerinde, devletlerin birbirlerinin zayıf noktalarını istismar ettiği bilinen bir gerçektir. Devletlerin amaçları için “örtülü faaliyet/operasyon” (cover action/operation)’lara başvurmaktadır. Burada sözkonusu olan üçüncü bir devletin veya devlet içindeki bir grubun istenen yönde hareket etmesini yada istenmeyen yönden hareket etmesinin önlenmesini gizli amaçlar kullanarak sağlamaktır. Örtülü operasyonlar bir ülkenin siyasi kararlarını, liderlerini, kurumlarını veya otoritesini değiştirmek için yapılan, yapanların kimliklerinin saklı kaldığı veya inkar edildiği operasyonlardır.¹⁵⁵

Bu bağlamda terör uzmanlarınca “*Terör örgütlerinin kuruluşlarında veya daha sonra mutlaka yabancı ülkelerle temas aradıkları ve kurdukları, bu*

¹⁵³ Margaret THATCHER: Margaret Thatcher Statecraft Strategies for a changing World, (London: Harper Collins Publisher, 2002), 223 vd.

¹⁵⁴ Beril DEDEOĞLU: Uluslararası Güvenlik ve Strateji (İstanbul, Derin Yayınları, 2003), 34

¹⁵⁵ Sait YILMAZ: 21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat (İstanbul: Alfa Yayınları, 2006), 156

temasın kendi paralelindeki örgütler veya o ülkenin gizli servisleri ile olabileceği, genelde yabancı ülkelerin büyük bir kısmının, konu ülkedeki faaliyetleri dolayısıyla terör örgütünü yakın takibe aldıkları, eğer örgüt önemli bazı başarılar elde edip, o ülkenin bir sorunu haline gelme potansiyeli gösteriyorsa, hasım ülkelerin örgüte karşı ilgilerini mutlaka yükseltecekleri, bu ilginin, maddi ve manevi her türlü desteği vermeye kadar çıkabileceği,

Bu devletler açısından, hasım ülkeyi zora sokan bir terör örgütüne yılda birkaç milyon dolar vermek, silah temin etmek, elemanlarının kontrollü bir şekilde ülkesinde bulunmasına göz yummak, cephe örgütlenmesine düşünce özgürlüğü bahanesiyle destek vermek, siyasi grupların örgüte destek vermesini yasal faaliyet kapsamında saymak ve hatta örgütle pazarlık yapmak gibi hususların, çok pahalı olmayan ama getirisi yüksek yatırımlar olduğu,

Bazılarının, 11 Eylül saldırılarının tüm anlayışı değiştirdiği iddiasında bulunduğu, ancak, günümüzde terörizm olgusunu değerlendirirken sadece El Kaide'ye odaklanıp kalma yanlışına düşülmemesi, daha geniş bakış açısıyla mevcut eğilimlerin tespit edilmesinin gerektiği”

ifade edilen hususlardandır.¹⁵⁶

Türkiye'nin yaşadığı tüm terör deneyimi, uluslararası hukuka ve işbirliğine inan, ancak kendi yağıyla kavrulmak zorunda kalan bir ülke görüntüsü vermektedir. Terörizmle mücadelede uluslararası işbirliğinde yaşanan sorunların Türkiye kamuoyunda, 'terörizmle uluslararası mücadele' ve 'insan haklarının korunması' gibi kavramların ülkeden ülkeye ve menfaatler çerçevesinde değişen kavramlar olduğu düşüncesine neden olduğu gözlenmektedir.

¹⁵⁶ Daniele. GANSER: NATO'nun Gizli Orduları Gladio Operasyonları, Terörizm ve Avrupa Güvenlik İlkeleri (İstanbul: Güncel Yayıncılık, 2005) kitapta örtülü operasyonlar konusunda farklı ülkelerden örneklere yer verilmektedir.

Türkiye kamuoyunda terörle mücadelede uluslararası dayanışma konusunda yaşadığı hayal kırıklığının nedenlerinin daha iyi anlaşılması bakımından, örnek olay incelemesinin faydalı ve akılda kalıcı olacağını düşünmekteyiz.

Çalışmamız boyunca terörizm, uluslararası terörizm kavramı, terörizmin uluslararası toplumda nasıl algılandığı, insan hakları terörizm ilişkisi ve bu konuda BM'nin ne gibi düzenlemeler getirdiği hususları irdelenmeye çalışmıştır.

Bu bölümde ise çalışma boyunca incelenen ve tartışılan kavramların uygulamaya ne oranda yansıtıldığı araştırılacaktır. Bu bağlamda Sabancı suikastı zanlısı Fehriye Erdal'ın Türkiye'de ve Belçika'da işlediği suçlardan dolayı Belçika'da ki yargılama süreci üzerinde durmaya çalışacağız.

2. Terörizmle Uluslararası Mücadeleyi Anlama Açısından Fehriye Erdal Örneği

2.1.Fehriye Erdal'ın Belçika'daki Yargılanma Süreci

Fehriye Erdal'ın durumunun hukuksal açıdan değerlendirmesine geçmeden önce olayların tarihçesine değinmekte yarar görülmektedir.

9 Ocak 1996 tarihinde Sabancı Holding Otomotiv Grubu Başkanı Özdemir Sabancı, Toyoto-SA Genel Müdürü Haluk Görgün ve Sekreter Nilgün Hasefe, Sabancı Holding binasında terörist bir saldırı sonucu öldürülmüştür. Olayın ardından saldırıyı düzenleyen teröristlerin, Mustafa Duyar, İsmail Akkol ve Fehriye Erdal olduğu belirlenmiştir.¹⁵⁷

Fehriye Erdal, olaydan 6 ay önce, Haziran 1995 ayında, Sabancı'nın ikiz kulelerindeki temizlik şirketinde işe başlamıştır. F.Erdal eylemden önce 8 Mart 1995 günü, 8 Mart Dünya Kadınlar günü kapsamında İstanbul

¹⁵⁷ 10 Ocak 1996 tarihli Hürriyet Gazetesi

Üniversitesi'nde afiş asarken gözaltına alınmış, karakolda parmak izinin alınmasını müteakip serbest bırakılmıştır. Mustafa Duyar'ın İstanbul DGM'deki ifadelerinden, Erdal'ın Sabancı Center'da işe başladıktan, cinayetin işlendiği zamana kadar olan sürede eylem için gerekli alt yapıyı hazırladığı anlaşılmaktadır. Özel güvenlik kartlarıyla girilen yönetim katına başka türlü girilemediği göz önünde bulundurulduğunda, F.Erdal'ın cinayetin işlenmesinde ne kadar önemli bir yere sahip olduğu daha iyi anlaşılabacaktır.¹⁵⁸

Mustafa Duyar ve İsmail Akkol, binaya yan giriş kapısından kimliklerini bırakarak, temizlik şirketine ziyaret maksadıyla girmişlerdi. Daha sonra ise F.Erdal tarafından 25'inci kata çıkarılmışlardı. M.Duyar, 25'inci katta toplantı halinde bulunan Özdemir Sabancı ve Haluk Görgün'ü öldürmüş, İ.Akkol ise sağdaki büroda bulunan sekreter Gülgün Hasefi'yi öldürmüştür. Eylemde kullanılan Walter PPK marka 7.65 tabancalarda susturucu kullanılmıştır. Cinayetin işlenmesinden sonra ise Duyar ve Akkol ön kapıdan çıkmış ve kayıplara karışmıştır. Erdal'ın bu konuda suçlanmasına getirilen deliller kamera görüntüleri, eylemcilerden Mustafa Duyar'ın ifadeleri, kriminal bulgular ve çeşitli fotoğraf kareleridir¹⁵⁹.

Eylemin faillerinden Mustafa Duyar 22 Aralık 1996'da Suriye/Şam'daki Türk Büyükelçiliğine teslim olmuştur. Yargılanması sırasında eylemin planlaması, Erdal'ın rolü hakkında ayrıntılı bilgiler vermiştir.¹⁶⁰ Duyar yargılaması devam ederken 15 Şubat 1999 tarihinde Afyon Cezaevi'nde 'Karagümrük Çetesi' mensubu şahıslarca öldürülmüştür.

¹⁵⁸ Seyfullah ÇAKMAK: "Fehriye Erdal Dosyası Konunun Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uluslararası Sözleşmeler Açısından İncelenmesi" (Adalet Dergisi 23. Sayı) internetten erişim için http://www.yayin.adalet.gov.tr/adaletder/23_sayi.htm Erişim tarihi 7 Ağustos 2006

¹⁵⁹ F.Erdal'ın üyesi olduğu DHKP/C örgütü, 14 Eylül 2000 tarihinde DHKC Belçika imzasıyla yayınladığı bildiride; "Erdal'ın suçsuz ve eylemle bağlantısı olmadığı söylemekte, halk çocuğu olduğu için örgütün Erdal'a sahip çıktığını" açıklamaktaydı. Bu açıklamaya F.Erdal'ın Belçika'da yakalanması ve kimliğinin açığa çıkmasının neden olduğu düşünülmektedir. F.Erdal'da yaptığı açıklamalarda, eylemden sonra kaçmasını televizyonlardan eylemin suçlusu olarak gösterilmesi nedeniyle korktuğunu ve adil yargılanmayacağını düşündüğü için kaçtığını açıklamıştır.

¹⁶⁰ 28 Şubat 1997 tarihli Anadolu Ajansı.

Türkiye'yi derinden sarsan, örgüt için ise önemli bir propaganda aracı olan eylemin faillerinden F.Erdal'ın izine 26 Eylül 1999 tarihinde Belçika'nın Knokke şehrinde rastlanmıştır. Neşe Yıldırım adına düzenlenmiş sahte bir pasaport ile yakalanan Erdal'ın kaldığı evde yangın çıkmış, beraberindeki örgüt mensuplarıyla olay yerinden kaçarken bulundukları arabada yapılan aramada silah, sahte evrak ve çok sayıda örgütsel dokümanla birlikte yakalanmışlardır.

Geçici tutukluluk hali, 23 Kasım 1999'da uzatılan Erdal'ın kimliği 4 Kasım 1999 tarihinde İnterpol'ün müdahalesi ile belirlenmiştir. Türkiye, kimlik tespitini müteakip, Brugges Kraliyet Savcılığına iade talebinde bulunmuştur. Erdal'ın aşırı solcu, terörist ve Anayasaya aykırı DHKP/C örgütü hareketinin mensubu olduğu hususları da vurgulanmak suretiyle, Sabancı cinayetine karışmak suçlaması ile iadesi istenmiştir. Bu talep, Belçika'nın bu isteğe yanıt vereceği zamana kadar Erdal'ın tutukluluk halinin devamına olanak sağlamıştır.

Erdal, 16 Aralık 1999'da sahte ismini kullanarak, 20 Ocak 2000'de ise gerçek kimliği ile Belçika'dan siyasi sığınma talebinde bulunmuştur. 9 Şubat 2000'de siyasi sığınma talebinin reddedilmesi üzerine BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne başvurmuştur. 31 Mayıs 2000 tarihinde Adalet Bakanı Marc Verwilghen Erdal'ın serbest bırakılmasına karar vermiştir. Ancak sığınma taleplerinden sorumlu İçişleri Bakanı Antoine Duquesne, Avrupa Futbol Şampiyonası öncesi Erdal'ın serbest bırakılmasının tehlikeli olacağı ve asayiş bozabileceği gerekçesiyle tutukluluk halinin devamına karar vermiştir. 10 Temmuz 2000 tarihinde de sığınma isteği reddedilen ve üçüncü bir ülkeye gitmek üzere ülkeden ayrılmasına karar verilen Erdal, 14 Temmuz 2000'de açlık grevine başlamış ve karara karşı Belçika Danıştay'ına başvurmuştur. Danıştay, 25 Temmuz 2000 tarihinde kararın gerekçesini yeterli bulmayarak, Erdal'ın üçüncü bir ülkede güvenliğinin sağlanamayacağı değerlendirmesini yaparak, İçişleri Bakanlığı'nın kararını askıya almış ve yürütmenin durdurulması kararı vermiştir.

Erdal, 17 Ağustos 2000 tarihinde hapisten çıkmış ve bir evde gözaltında tutulması kararlaştırılmıştır. Erdal'ın Belçika Hükümetiyle anlaşma imzaladığı ve bu kapsamda ev hapsinde tutulduğu gündeme gelmiştir.¹⁶¹

11 Mayıs 2000 tarihinde Gent Savcısı Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi (TÖDAS) kapsamında “*iade talebinin siyasi gerekçelere dayandırılması, ölüm cezasının Türkiye yasalarında varlığını devam ettirmesi*” nedenleriyle, Türkiye'nin iade talebini reddetmiş ve bu karar Türkiye'ye 29 Ağustos 2000 tarihinde iletilmiştir. Türkiye Ağustos 2002'de idam cezasının kaldırılmasından sonra yeniden iade talebinde bulunmuştur.

9 Kasım 2000 tarihinde Demir Sabancı, babasının öldürülmesi konusunda Brüksel'de Erdal aleyhine dava açmıştır, Bunun üzerine savunma temyize gitmiş ve Brüksel Temyiz mahkesi, Erdal'ın Brüksel ikametgahının şüpheli olduğu gerekçesiyle dosyayı Bruges Mahkemesi'ne göndermeye karar vermiştir.

Sabancı ailesi, Avukatı Fernand Schmitz aracılığıyla, Erdal'ın cinayet işlemek, cinayet ortağı olmak suçlarından yargılanmasını talep etmiştir. Yargılanma isteğine dayanak olarak da Belçika'nın 1985'ten itibaren taraf olduğu ve bu ülkede yürürlükte olan 1977 tarihli Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi'ni esas alınmıştır. Türkiye taleplerini sözleşmenin ‘iade et ya da yargıla’ hükmüne dayandırmıştır.

Belçika, Aralık 2003'de yasalarında değişikliğe giderek, Belçika dışında terörizm suçu işleyen başka ülke vatandaşlarının da Belçika'da yargılanabileceğini hükme bağlamıştır. Ancak Erdal'ın avukatlarının itirazı üzerine, yasaların Belçika Anayasası'na uygunluğunu inceleyen Hakemlik Mahkemesi, söz konusu maddenin, kabul edilme tarihinden önceki suçlara

¹⁶¹ Hürriyet Gazetesi 04.04.2004

da uygulanmasına olanak sağlayan düzenlemeyi geçersiz bulmuştur¹⁶², Davaya bakan Bruges Mahkemesi de TÖDAS'ın 12'nci maddesinin geriye yürütülemeyeceğine karar vermiştir.¹⁶³

Neticede Brugges Mahkemesi 22 Haziran 2005 tarihinde F.Erdal'ın Türkiye'deki suçlarından dolayı Belçika'da yargılanamayacağına karar vermiştir.¹⁶⁴ Karar gerekçesinde ise cinayette kullanılan silahın TÖDAS kapsamında tanımlanan otomatik silah kapsamında olmamasını göstermiştir. Bunun üzerine Türkiye TÖDAS'ın 9'uncu maddesi çerçevesinde Avrupa Konseyi Suç Sorunları Komitesi'ne başvurmuştur.¹⁶⁵

TÖDAS'ın 1'inci maddesinde suçun, terör suçu sayılabilmesi için otomatik silahla işlenmiş olması gerekmektedir. Oysa Sabancı suikastında kullanılan silah Çek malı yarı otomatik Walter PPK marka 7.65 çapında tabancadır.

Bu gerekçelerle Belçika adaletinin yetkisizlik kararı üzerine, müdahil avukat Schmitz, Gent Temyiz Mahkemesine başvurmuştur.

Fehriye Erdal ve arkadaşları hakkında o dönem İstanbul DGM'de TCK'nın 146'ncı maddesine göre anayasal düzeni cebren değiştirmeye kalkışmak suçundan açılmış bir dava bulunması, faillerin toplumda ses getirmeye yönelik olarak planlı bir şekilde cinayetleri işlemeleri karşısında, işlemiş oldukları fiilin suçun işleniş biçimi ve sonuçları itibariyle toplum tarafından infiale sebep olduğu açıktır. Bununla birlikte iddianamenin TCK'nın 146'ncı maddesine dayandırılmasının Belçika Adaletinin olayı siyasi suç kapsamında görme eğilimini arttırdığı da söylenebilir.¹⁶⁶

¹⁶² Radikal Gazetesi 21.04.2005

¹⁶³ Radikal Gazetesi 12.11.2005

¹⁶⁴ Radikal Gazetesi 01.11.2005

¹⁶⁵ www.ntv.com.tr/news/353836.asp.html Erişim tarihi: 19.06.2006

¹⁶⁶ Türkiye'nin Belçika Büyükelçisi Erkan Gezer 01.11.2005 tarihinde Zaman Gazetesi'ndeki mülakatında, "Erdal doğru şekilde talep edilseydi 5-6 sene önce geri alınabileceğini" ifade ederek, "terör değil de, adi suçlardan iadesi istenseydi Erdal'ın şu an Türkiye'de yargılanır olabileceğini" belirtmiştir. Suçluların iade edilmesini engelleyen siyasi suç kavramında,

Belçika'nın Fehriye Erdal'ı iade etmemesi, TÖDAS'ın eksiklerin sonucudur. Neyin terör olduğu neyin siyasi suç olduğu uluslararası alanda açıklığa kavuşmamıştır.

Sabancı suikastı ve sonrasındaki olaylar sebebiyle gündeme yerleşen TÖDAS, açıklanan 'sayma yöntemi'ni benimseyerek bazı suçların siyasi suç ya da ona bağlantılı suç olarak kabul edilmeyeceğini belirtmiştir.

TÖDAS'ın 1'inci maddesinde;

'a) Uçakların yasadışı yollarla ele geçirilmesinin önlenmesine ilişkin 1970 Lahey Sözleşmesi'nin kapsamındaki suçlar,

b) 1971'de Montreal'de imzalanan sivil havacılığın güvenliğine karşı yasadışı eylemlerin önlenmesine ilişkin uluslararası sözleşmenin kapsamında yer alan suçlar,

c) Diplomatik ajanlar da dahil, uluslararası bir himayeye tabi olan şahısların hayat, fizik bütünlüğü veya hürriyetlerine yönelik saldırıyı kapsayan vahim suçlar,

d) Adam kaldırma, rehin alma veya hürriyeti gayrikanuni sınırlayan suçlar,

e) Şahısların hayatı için tehlike teşkil ettiği ölçüde bomba, el bombası, roket, otomatik ateşli silah, bombalı mektup veya koli kullanmak suretiyle işlenen suçlar,

f) Yukarıdaki fiilleri işleyenler, işlemeye teşebbüs edenler ve onlara suç ortaklığı edenlerin fiilleri siyasi suç sayılmaz.' denilmektedir.

Sözleşmenin 2'nci maddesinde ise; *'bir şahsın hayatı, fizik bütünlüğü*

devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlar tam siyasi suç sayılmıştır. Erdal'ın iade talebinin TCK'nın 146'ncı maddesine dayandırılması Belçika'nın konuya siyasi suç kapsamında yaklaşmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

veya hürriyeti aleyhine işlenen ancak 1'inci maddede belirtilen şekilde işlenmemesine rağmen vahamet taşıyan suçları siyasi sayıp saymamak, iadeye karar verecek devletin takdirine bırakılmıştır.' denilmektedir.

1960-70'li yıllarda artış gösteren uçak kaçırma, diplomatik görevlilerin terör eylemlerine kurban gitmesi, adam kaçırma gibi terör saikiyle işlenen fiillere tepki niteliği taşıdığı aşikar olan TÖDAS'ın amacı, Avrupa devletleri arasındaki iadeye ilişkin iki taraflı anlaşmaların hükümlerini tamamlamak ve bu surette terör eylemi faillerinin siyasi suçlu sayılması sebebiyle bunların iadesinde çıkabilecek engelleri bertaraf etmektir. Sözleşmenin, caydırıcılığı artırmak amacıyla 6'ncı maddede, *"1'inci maddede belirtilen suçlardan dolayı iade talebini reddeden devletin, olayı geciktirmeden kendi yetkili mercilerine götürmek için gerekli tedbirleri almak zorunda olduğu"* belirtilmiştir. Bu hüküm iade hukukundaki bir prensibin yani "iade et ya da yargıla" kuralının bir görünümüdür.

Belçika'nın *"iade et ya da yargıla"* prensibini, uluslararası sözleşmeyi kendine göre yorumlayıp bahane bulmak suretiyle gözardı etmesi ve iç mevzuat engeli olarak sunması kabul edilebilir bir tutum değildir. Bu durum, AİHS'de yer alan devletlerin *"yaşam hakkını etkin bir şekilde koruyan yasal bir rejim oluşturmak"* yükümlülüğünü yerine getirilmemesi sonucunu doğurmaktadır.

Erdal, yakalandığı 26 Eylül 1999 tarihinden itibaren, çıkmaza giren bir hukuki süreç içerisinde adam öldürme suçu ve bu suça iştirakten yargılanmamıştır. Bu nedenle Belçika, üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmeyerek *"soruşturmanın tam ve etkin yapılması"* ile *"sürat ve çabukluk"* gibi ilkeleri çiğneyerek AİHS'in 2'nci maddesini pozitif yükümlülükler bakımından ihlal etmiştir.¹⁶⁷

¹⁶⁷ Seyfullah ÇAKMAK: agm.,

2.2. Erdal'ın Kaçmasını Hazırlayan Süreç:

F.Erdal'ın Türkiye'de işlediği suçlardan dolayı yargılanması talebiyle ilgili olarak Belçika Adalet Bakanlığı tarafından sürdürülen işlemlerin yanı sıra anılanın Belçika'daki işlediği suçlardan dolayı yargılaması da Belçika'da devam etmiştir. Erdal'ın Belçika'da işlediği suçlardan dolayı yargılanmasına Kasım 2005'de Bruges Mahkemesi'nde başlanmıştır. Erdal hakkındaki kararın 28 Şubat 2006 tarihinde açıklanacağı belirtilmiştir. Erdal'ın kaçma ihtimaline karşı Belçika güvenlik güçleri önlemler almasına rağmen, Erdal 27 Şubat 2006 tarihinde Belçika güvenlik güçlerinin kontrolündeyken izini kaybettirmiştir. Ertesi gün Bruges Mahkemesi Erdal'ı 4 yıl hapse mahkûm etmiştir.

Erdal'ın terör örgütü üyesi olduğunu açıklayan hükümet yetkilileri, Erdal'ın güvenlik güçlerinin gözünün önünde kaçmasını ise açıklayamamışlardır. Erdal'ın kaçması Belçika'da tartışmalara neden olmuş, Adalet ve İçişleri Bakanının istifa etmesi talepleri gündeme getirilmiştir. Neticede Erdal 1999 yılından 2006 yılına kadar bulunduğu ve yaklaşık bir yıl cezaevinde kaldığı Belçika'dan kaçmış ve bundan sonraki süreçte Türkiye için de Belçika için de firari sanık konumuna düşmüştür.

Erdal'ın 4 yıl hapis cezası aldığı davaya müdahil olarak katılan Türkiye'nin terör örgütünden zarar gördüğü iddialarını, mahkeme reddederek istediği 1 Avroluk sembolik manevi tazminat talebini geri çevirmiştir. Türkiye'nin Belçikalı avukatı Dries Vincken, karara karşı temyiz başvurusunda bulunmuştur.¹⁶⁸

Erdal'ın kaçmasından sonra, Türkiye'de işlediği suçlardan dolayı yargılanma talebinin reddine ilişkin mahkeme kararının Temyiz sonucu, Erdal'ın kaçmasından tam 4 ay sonra 27 Haziran 2006 tarihinde açıklanmıştır. Belçika Yargıtay'ının kararında; Sabancı suikastinin 'terör suçu'

¹⁶⁸ Zaman Gazetesi 09.03.2006

olduğu, cinayetin işlendiği silahın otomatik veya yarı otomatik olmasının önemli olmadığı belirtilerek, Erdal dosyasına farklı hakimlerden oluşacak bir hakimler heyetinin bakmasına karar verilmiştir.¹⁶⁹

Erdal'ın Belçika'daki işlediği suçlardan dolayı yargılandığı davanın karar duruşması, 07 Kasım 2006 tarihinde Belçika Gent Temyiz Mahkemesi'nde gerçekleştirilmiştir. Mahkeme DHKP/C ve üyelerine ilişkin gerekçeli kararını 250 sayfalık bir belge çerçevesinde açıklamıştır. Karar sonucu Erdal 4 yıl ağır hapis ve 2.478'er Avro para cezasına çarptırılmıştır.¹⁷⁰

Mahkeme kararında; Erdal'ın üyesi olduğu DHKP/C örgütünü "terör örgütü, suç örgütü ve çete" olarak nitelendirmiş ve 26/09/1999 tarihinde Knokke kentinde düzenlenen operasyonun sonuçları hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

Gent Temyiz Mahkemesinin kararı Erdal'ın Belçika'da ki suçlardan dolayı yargılanmasının nihai aşamasını oluşturmuştur.

Erdal davası, Erdal'ın Belçika'da yakalandığı andan itibaren, uluslararası terörizmle mücadelede Belçika hükümetinin bir samimiyet sınavına dönmüştür. Belçika'nın terörü koruyan ülke konumundan terörle mücadele eden ülke konumuna gelmesinde eylemden bu yana dünyada terörizm konusundaki yaklaşımlardaki değişimin büyük etkisi olduğu düşünülmektedir. Ayrıca Erdal'ın kaçmasından sonra Belçika kamuoyunda oluşan infial ve bunun bir hükümet krizine sebep olması da kararın bu şekilde çıkmasının iç dinamikleri olarak değerlendirilmektedir.

Erdal'ın şu anda üçüncü bir ülkede yakalanması durumunda hem Türkiye'ye hem de Belçika'ya iadesi gündeme gelecektir.

Yakalanıp Türkiye'ye iade edilmesi durumunda Erdal, hakkında ayrılan

¹⁶⁹ Hürriyet Gazetesi 29.06.2006

¹⁷⁰ Hürriyet Gazetesi 8.11.2006

"Sabancı Suikastı" dava dosyasına ilişkin ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası istemiyle yargılanacaktır.¹⁷¹

Yeni TCK'nın yürürlüğe girmesinin ardından hakkındaki gıyabi tutuklama kararı yakalama emrine dönüştürülen Erdal, Türkiye'ye getirildiği takdirde, kaldırılan DGM'lerin bakmakla yükümlü olduğu suçlarla ilgili yargılamayı yapan İstanbul Adliyesi'ne bağlı Ağır Ceza Mahkemesi'ne çıkartılacaktır. Erdal hakkındaki yakalama emri, dosyasının bulunduğu İstanbul 9. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından tutuklamaya dönüştürülecektir.¹⁷²

Erdal'ın kaçması konusunda Belçika'ya yöneltilen en önemli eleştiri, Erdal'ın Belçika tutuklu bulunması durumunda, Türkiye'nin yeni iade taleplerine yanıt verilmesi gerekeceğinden ve hukuksal alt yapısını AB standartlarına uydurmuş Türkiye'ye iade etmeme konusunda daha fazla direnemeyeceğinden, Belçika'nın Erdal'ın kaçmasına göz yumduğu şeklinde olmaktadır.

Ayrıca Belçika'da işlediği çeşitli suçlardan dolayı 4 yıl hapis cezasına çarptırılan Özdemir Sabancı suikastı zanlısı Fehriye Erdal'ın, kendisini 24 saat takip etmekle görevli toplam 32 kişilik gizli istihbarat ekibine karşın izini kaybettirmesi sonrası İçişleri Bakanı Patrick Dewael ve Adalet Bakanı Laurette Onkelinx, Erdal'ın 28 Şubat'ta Bruges Mahkemesi tarafından alınan karara kadar 'özgür' ve 'masum' biri olduğunu, ancak bu karardan sonra 'terörist' olarak tanımlandığını ve anılanın artık terörist olduğunu söylemesi,¹⁷³ Türkiye kamuoyu tarafından şaşkınlıkla karşılanmıştır.

¹⁷¹ Seyfullah ÇAKMAK: agm.,

¹⁷² Zaman Gazetesi 15.12.2005

¹⁷³ Radikal Gazetesi 03.03.2006

2.3.Belçika'nın Fehriye Erdal Konusunda ki Tavrı ve Uluslararası Terörizmle Mücadele

Fehriye Erdal olayının Türkiye ve uluslararası sistemin işlerliği açısından değerlendirilmesinin fayda olacağı kanaatindeyiz.

Türkiye açısından değerlendirecek olursak; Türkiye terörle mücadele, terör ve terörizmin tanımlanması konusunda önemli mesafe almış bir ülkedir. Ancak Türkiye'nin en önemli sorunu, bu kavramın farklı ülkeler tarafından sürekli değişime uğratılması ve söz konusu ülkelerin Türkiye'nin anlayışına yakın bir bakış açısını yakalayamıyor olmasıdır.

Erdal davası Türkiye ve diğer ülkeler arasındaki farklı bakış açısını ve yorgun terör sürecini anlamakta önemli bir yere sahiptir. Zira Fehriye Erdal örneği birçok sorunun yanıtını içinde barındırmaktadır.

F.Erdal'ın üyesi olduğu DHKP/C tarafından gerçekleştirilen eylemlerin niteliği göz önünde bulundurulduğunda, gerek Türk ulusal mevzuatı, gerek uluslararası konvansiyonlar bakımından terör tanımına uygunluk sorunu yaşanmamaktadır.

Eylemi gerçekleştiren örgüt Avrupa Birliği'nin yayımladığı terör örgütleri listelerinde terör örgütü olarak yer almaktadır. Dolayısıyla gerek Fehriye Erdal'ın üyesi bulunduğu örgütün terör örgüt olduğu ve gerekse de 9 Ocak 1996 yılında diğer iki örgüt militanı ile gerçekleştirdiği eylemin terör eylemi olduğu konusunda herhangi bir kuşku ya yer yoktur.

Türkiye, Erdal'ın yakalandığı 26 Eylül 1999 tarihinden itibaren, terör amaçlı bir eylemin cezasız kalmaması için yoğun bir çaba içine girmiştir. Türkiye Erdal örneği benzeri birçok örnek olayla uğraşmakta ve kendini ilişkili olduğu devletlere ve uluslararası kamuoyuna anlatmaya çalışmaktadır.¹⁷⁴

¹⁷⁴ İhsan BAL: "Belçika'nın Trajikomik Terörle Mücadele Politikası: Fehriye Erdal Davası" <http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?type=1&id=252> Erişim tarihi 5 Haziran 2006

Fehriye Erdal örneğinden hareketle terörizmle uluslararası düzeyde mücadeleye bakacak olursak;

Günümüzde terör ve terörizmin yerel bir çatışma olmadığı açıktır. Bu nedenle terör karşısında sergilenmesi gereken duruşunda evrensel olması gerekliliği ortadadır. Hiçbir ülkenin terörü insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi kavramların arkasına sığınarak meşrulaştırmaması gerektiği kabul edilmelidir. Terörizm, devletlerin aralarındaki anlaşmazlıklardan yararlanmak suretiyle bugünkü küresel tehdit boyutuna ulaşmıştır. Terörün ve teröristin karşısında yer almak derin bir bilgi birikimi ve ciddiyet gerektirmektedir.

Fehriye Erdal örneği terörle mücadelenin algılanışı bakımından önemli dersler vermektedir. Bir terör davasında eylemi yapanlar yargılanması gerekliliği açıktır. Terörün ve terörizmin evrensel değerleri; hiçbir din, hukuk, ahlak, etik ve yasa tanımaması, masumların bilinçli bir şekilde sonuca ulaşmak için hedef seçilmesidir. Bu açıdan terörist, eylemini korku verecek şekilde, bilerek ve masumları öldürmek suretiyle yapar. Teröristin temel ilkesi varılmak istenen sonucun kullanılan araçları meşru kılacağına olan inancıdır. Terörist, terörizm doktrindeki değerler sistemine bağlı ve bu doğrultuda değerlerinden taviz vermeden eylemlerini gerçekleştiren, davasına bağlı kişidir. Kendi dünyasında, kendi patolojik doğruları içerisinde kozaya bürünmüş bir şekilde yamaktadır. Şiddet sadece bir sonuç almak için araçları değil, aynı zamanda var olma nedenidir.¹⁷⁵ Dolayısıyla terör karşısında olduğunu iddia edenlerin de kendi değerlerini iyi tanımlamaları ve bu değerlerine saygı duyarak ve sahip çıkarak karşı mücadeleyi yapmaları gerekmektedir.

Ülkelerin terörle mücadele politikalarında farklılıklar mevcuttur. Tüm ülkelerin ve toplumların terör olgusuna ve terörizme aynı pencereden bakamamalarının da anlaşılabilir nedenleri olabilir. Ancak bu farklılıkların,

¹⁷⁵ Sait YILMAZ: age., 507

teröristlerin savunulması, mazur gösterilmesi, yüceltilmesi aşamasında olmaması gerektiği düşünülmektedir. Fehriye Erdal davasında olduğu gibi, bir kişinin hiçbir tereddüde yer vermeyecek şekilde, eylemlerinden ve üyesi olduğu örgütten hareketle terörist olduğunun anlaşılmasına rağmen, Belçika tarafından uzun süre bu suçlardan yargılanmasının ihmal edilmesi veya savsaklanmasının, terörle mücadelede, ortak mücadele platformunun zafiyete uğrattığı söylenebilecektir.

Erdal'ın, öldürülmesinde kilit rolü üstlendiği, Özdemir Sabancı, Gülgün Hasefe ve Haluk Görgün, bir terörist örgütün yüceltilmesinde figüran olarak kullanılmışlardır. Belçika adaleti ve devletinin tutumu, teröristin cezalandırılmasından ziyade teröre mazeret bulma şeklinde oluşmuş ve mağdurların hukuku gözetilmemiştir.¹⁷⁶

Ancak uluslararası baskı ve Belçika'nın teröre yataklık yapan ülke görüntüsünden duyduğu kaygıların, Erdal davasının Belçika'da işlenen kısmı itibarıyla cezaların kesinleşmesiyle sonuçlanmıştır. Ancak Erdal'ın firari konumu nedeniyle bu sürecin nasıl tamamlanacağı merak konudur.

2.4. Fehriye Erdal'ın Yargılanmasının AİHS ve AİHM Kararları Açısından İncelenmesi

AİHS'nin 1'inci maddesi “Sözleşmeye taraf olan her devlet kendi yetki alanında bulunan herkese sözleşmede tanımlanan hak ve özgürlükleri sağlamakla yükümlüdür.” demek suretiyle karşılıklılık esasına dayanmayan nesnel ve pozitif bir yükümlülüğü sözleşmeye taraf devletlere yüklemiştir.¹⁷⁷

Hakların korunmasında birincil ve temel sorumluluk AİHS'e taraf olan devletlere aittir. Ayrıca sözleşmenin giriş kısmında sözleşmede yer alan hak ve özgürlüklerin “Ortak Güvenceye” alınmasından söz edilmiş olup, bu

¹⁷⁶ İhsan BAL: agm., <http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?type=1&id=252>

¹⁷⁷ Seyfullah ÇAKMAK: agm.,

koruma sözleşen devlet ile Sözleşmenin 19'uncu maddesince kurulan AİHM'in birlikte sağlayacağı ortak korumadır.

Bu itibarla, sözleşen devletlerin tümünde AİHS, uluslararası hukuk çerçevesinde yasal yükümlülükler doğurur. Ulusal mevzuatla bir bütünleşme ve bu şekilde iç hukukun parçası haline gelme söz konusudur. Kısacası, sözleşen devletler yönünden AİHS iç hukuk sisteminin bir parçası olmuştur. Bunun doğal sonucu olarak da ulusal mahkemeler ile tüm yetkili kamu makamları AİHS hükümlerini uygulamak zorundadır, bağlayıcıdır. Mahkemeler de dahil olmak üzere tüm ulusal makamlar, iç hukukun AİHS hükümleriyle çelişmesi halinde AİHS'ye öncelik tanımakla yükümlüdürler.¹⁷⁸

AİHS sadece bir sözleşme metni olmanın ötesinde, sözleşmenin kapsamını genişleten ek protokoller ve AİHS organlarınca çözüme kavuşturulan yüzlerce davanın sonucunda oluşan AİHM'in içtihatları ile birlikte geniş ve kapsamlı sonuçlar doğuran bir akittir.

AİHM'in kararları-içtihatları, sözleşme metnini yorumlar, açıklığa kavuşturur. Bu kararlar bağlayıcı emsal kararlardır. Hukuki statüleri emredici hukuki norm kategorisine girer. AİHS organlarınca gerçekleştirilen içtihatlar, sözleşmenin can damarını teşkil eder ve alınan her karar AİHS'e taraf tüm devletlere eşit olarak uygulanacak standart hükümler içerir. Bu itibarla yerel mahkeme kararlarında AİHM kararlarının göz önünde tutulup tartışılması, hükme derinlik, evrensellik kazandırılması gerekir.

AİHS'in "Etkili Başvuru Hakkı" başlıklı 13'üncü maddesi devletlere, sözleşmede tanınan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkese, bu ihlal iddialarının ulusal hukuk çerçevesinde soruşturulup ihlalin sonuçlarını izale etmeyi sağlayacak etkin bir başvuru mekanizması kurma ve mekanizmayı etkin bir şekilde hareket ettirme yükümlülüğü getirmiştir.

¹⁷⁸ Seyfullah ÇAKMAK: agm.,

Taraf devletler, AİHS’de güvenceye alınan insan haklarını korumak zorundadırlar. 13’üncü madde ulusal makamlar önünde AİHS’de öngörülen hak ve özgürlüklerin etkin bir şekilde savunulmasını ve ihlal halinde etkin bir şekilde harekete geçmelerini genel bir görev olarak taraf devletlere yüklemektedir.

Bilindiği üzere Belçika’da sözleşmenin taraf ülkelerinden birisidir. Yukarıda söylenen tüm hususlar Belçika içinde geçerlidir. Temyiz Mahkemesinin vereceği karar sonrasında da artık iç hukuk yolları tüketilmiştir.

Bundan böyle kanımızca, AİHS’in yaşama hakkını düzenleyen 2’nci maddesi ile birlikte 13’üncü maddesinin ihlali ve insanlık dışı muamele yasağının ihlali nedeniyle 3’üncü madde yönünden AİHM’ye kişisel başvuru yolu açılacaktır. Nitekim, basın yayın organlarında Sabancı ailesinin avukatı Schmitz de bu hususu vurgulamıştır.

Devlet başvurusu yolu da açıktır. Her sözleşen devlet diğer taraf devletlerin sözleşmeye saygılı olup olmadığını denetlemekle yükümlüdür. Bu Avrupa kamu düzeninin oluşturulmaya çalışılmasının doğal bir sonucudur. Devlet başvuruları genel ve somut uygulamalar ve belli mevzuat konusunda olabileceği gibi kişileri koruma amacıyla da olabilir.

AİHS’in 1’inci maddesi taraf devletlerin sözleşmeye riayet yükümlülüklerini ihlalin kendi ülkesi sayılan bir yerde gerçekleşmesi koşuluna bağlamamış, bunun yerine “yargı yetkisine tabi olma” terimini kullanmıştır. Devletin yabancı bir ülkede egemenlik yetkisini kullanan organları da AİHS’in 1’inci maddesi anlamında “yargı alanı” kavramı içerisinde ele alınmalıdır. Egemenlik alanı içerisinde gerçekleştirilmiş, ancak etkisini egemenlik dışında gösteren işlemler bakımından da taraf devletlerin sorumluluğu devam etmektedir.

Öte yandan AİHS'in giriş kısmında İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde savunulan hakların her yerde etkin olarak tanınması, ortak bir anlayış olarak kararlaştırılarak denilmek suretiyle AİHS'de öngörülen haklar teminat altına alınmıştır.

Bu aynı zamanda sözleşmecî devletin, sözleşmede öngörülen hakları korumak için yasal düzenleme yapma yükümlülüğünü de içermektedir.

Bu itibarla, Belçika'nın "*iade et ya da yargıla*" prensibini, uluslararası sözleşmeyi kendine göre yorumlayıp bahane bulmak suretiyle göz ardı etmesi ve iç mevzuat engeli olarak sunması kabul edilebilir bir tutum değildir. Bu durum, "*yaşam hakkını etkin bir şekilde koruyan yasal bir rejim oluşturmak*" yükümlülüğünü yerine getirmeyerek pozitif açıdan AİHS'in 2'nci maddesinin ihlali niteliğindedir.

İkinci madde açısından pozitif yükümlülükler şunlardır:

1. *Yaşama hakkını etkin bir şekilde koruyan yasal bir rejim oluşturmak.*
2. *Yaşamı tehlike altında olan kişiler için koruyucu tedbirler almak.*
3. *Soruşturmayı tam ve etkin yapmak.*

Bu korumanın soruşturma ve yargılama yönünü içerir. Bir kişinin devlet yetkililerinin elinde ölmesi ya da onlar tarafından öldürülmesi ya da devletin kişinin şüpheli ölümünden haberdar olması durumlarında pozitif yükümlülüğün ikinci kapsamı doğmaktadır. Devlet, kendi sorumlu organlarının karışmış olduğu olaylarda vukuu bulan ölümler de dahil olmak üzere, yaşamı sona erdiren tüm olaylarda etkin bir şekilde suç faillerini tespit için kendiliğinden veya ihbar veyahut başvuru üzerine derhal harekete geçecek, tüm imkanlarını kullanarak gerekli müeyyidenin uygulanmasını temine çalışacaktır.¹⁷⁹ Mutlaka resmi bir şikâyetin yapılması gerekmez.

¹⁷⁹ Sözleşme organlarınca incelenen davalarda, Güneydoğu Anadolu bölgesinde, terör döneminde hem Sözleşmenin 2'nci maddesi gereğince usulü yükümlülükler kapsamında, hem de Sözleşmenin 13'üncü maddesi tarafından getirilen etkili müeyyidelerin uygulanması

Yetkililerin olaydan haberdar olmaları etkili bir soruşturma yapılması yükümlülüğünü de beraberinde getirir. Bu bir prosedürel yükümlülüktür.

Eğer soruşturmada, ölümün yasa dışı olarak güç kullanımından kaynaklandığı sonucuna ulaşırsa, soruşturma raporu savcılık makamları tarafından değerlendirilmeli ve dava açılmalı ya da olayın kurbanının yakınlarına dava açılmamasının nedenleri bildirilmelidir.

Fehriye Erdal, yakalandığı 26 Eylül 1999 tarihinden itibaren bugüne kadar yaklaşık 7 yıl boyunca süren ve çıkmaza giren bir hukuki süreç içerisinde adam öldürme suçu ve bu suça iştirakten yargılanmamıştır. Belçika, üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmeyerek “*soruşturmanın tam ve etkin yapılması*” ile “*sütrat ve çabukluk*” gibi ilkeleri çiğneyerek AİHS’in 2’nci maddesini pozitif yükümlülükler bakımından ihlal etmiştir.

Üstelik Belçika’nın da taraf olduğu ve benimsediği 24 Mayıs 1989 tarihli “*Birleşmiş Milletler Hukukdışı ve Keyfi ve Kısa Yoldan İnfazların Etkin Biçimde Önlenmesine ve Soruşturulmasına İlişkin Prensipler*”in 18’inci maddesine göre; “*Hükümetler egemenlikleri altındaki herhangi bir bölgede hukuk dışı, keyfi veya kısa yoldan infazlara katıldıkları soruşturmaya tespit edilen kimselerin adalet huzuruna çıkarılmalarını sağlar. Hükümetler bu kimseleri ya adalet huzuruna çıkarır veya bu kimseleri yargı yetkisini kullanmak isteyen diğer ülkelere iade eder. Faillerin ve mağdurların kim olduklarına ve nerede olduklarına, bunların milliyetlerine ve suçun nerede işlendiğine bakılmaksızın bu ilke uygulanır.*” amir hükmüne rağmen Belçika bu uluslararası prensibin hiç birini yerine getirmemiştir.

Keza, aynı prensiplerin 8’inci maddesine göre; “*Hükümetler diplomatik görüşmeler yapma, şikayetçilerin uluslararası ve yargısal organlara ulaşmalarını sağlama, kamuya açıklama yapma gibi tedbirler almak suretiyle*

bağlamında güvenlik güçlerinin neden olduğu kusurları araştırmada bazı eksiklikler bulunduğu saptanmıştır. (Bk. Kılıç / Türkiye Davası, paragraf. 73).

hukuk dışı, keyfi ve kısa yoldan infazların önlenmesi için her türlü çabayı gösterirler. Bu tür infaz haberlerini soruşturma ve bu tür uygulamalara karşı etkili tedbir almak için uluslararası mekanizmalar kullanılır. Kendi ülkesi üzerinde hukuk dışı, keyfi ve kısa yoldan infazların meydana geldiğine dair makul kuşku bulunan hükümetleri de dahil bütün hükümetler, konu üzerinde bir uluslararası soruşturma yürütölmesi için tam bir işbirliği yaparlar.”

Bu hüküm de son derece açık ve özdür. Belçika, Türk Hükümetinin yukarıda izah edilen Türk Cumhuriyet savcılarının istinabe yoluyla Fehriye Erdal'ı sorgulaması talebini dahi kabul etmemiştir.

Tüm bunlar, AİHS'in 2'nci maddesinin pozitif yükümlölük yönünden ihlali niteliğindedir. 2'nci madde ile birlikte sözleşmenin 13'üncü maddesi de ihlal edilmiştir.

SONUÇ

İnsanoğlunun var olduğu andan itibaren, güvenlik sağlama kaygısı insan yaşamının belirleyici unsurlarından birisi olagelmıştır. Thomas Hobbes'un deyimi ile "herkesin herkese karşı savaştığı" bir dünyada (*bellum omnium contra omnes*) ölüm korkusu ve güvende olabilme arayışı pek çok tercihimizin, davranışımızın ve sosyal gelişimimizin ana motivasyonu olmuştur.

Güvenli bir ortamda bulunma isteği yaşama ve hayatta kalma dürtümüzün somut bir göstergesi olup bu amacı gerçekleştirmek için insanoğlu aile, kabile, devlet, devletler topluluğu ve devlet üstü yapılara giden yolda hep bir arada olmaya ve dışardan gelen saldırılara birlikte cevap vermeye çalışmıştır.

Güvenlik bağlamında bu birlikte duruşun yanında her birey aynı zamanda yaşadığı dünyada özgür olmanın da mücadelesini vermiştir. Özgürlüğü için savaşmış, ölümü göze almıştır. İnsanoğlu Tıpkı güvenlik gibi özgürlüğünde kendisi için vazgeçilmez olduğunu ortaya koymuştur. Değişen yaşam şekillerine rağmen, özgürlük ve güvenlik ihtiyacı, değişmeyen insani ihtiyaçlar ve arzular olarak karşımıza çıkmaktadır.

Diğer taraftan insandaki şiddet ve yok etme dürtüsü de binlerce yıllık insanlık yolculuğunda varlığını hep korumuş. Bu dürtü insanlık tarihinin kanlı sayfalarının yazılmasına neden olmuş ve büyük dramların yaşanmasına kaynaklık etmiştir. Güvenlik ve özgürlük bağlamı tartışmaların merkezinde insanda ki bu dürtüler etkindir.

Terör/terörizm ise; insanın içinde barındırdığı bu yıkıcı dürtüyü sistematik olarak, bir plan dahilinde kullanmasıdır. Konuya kavramsal çerçevenin ötesinde baktığımızda, cevabını kolaylıkla veremeyeceğimiz olgularla karşılaşmaktayız. Tıpkı savaşı çıkaran ilk merminin atılmasından

sonra savaşı kimin başlattığının bir öneminin kalmaması gibi, günümüzde ilk kurşunu kimin attığının pekte önemli olmadığı bir terör/kan sarmalının yaşandığı söylenebilecektir.

Bireydeki savunma mekanizmalarından olan haklı olduğunu düşünme, buna inanma ve yaptığının doğru olduğuna kendini inandırma çabasının bir benzerini terörizmi uygulayan unsurlarda da görmek mümkündür. Gerek devlet kaynaklı kurumsal şiddette, gerekse terör örgütleri tarafından gerçekleştirilen şiddette, şiddete başvuran her oluşum kendi meşruiyet felsefesini de oluşturmaktadır. Bir taraf bunu 'yüksek menfaatler' için yaptığını söylerken diğeri bunu 'adaletsizliğe, sömürüye, zulme karşı bir direniş' olarak sunmaktadır.

Ancak çeşitlendirilmesi mümkün tüm bu izahlarda, izah edilemeyen tek ve acı gerçek; insanın yaşama hakkına, bir hukuksal dayanağı olmadan, kimin, nasıl ve bunu hangi hakka dayanarak son verdiğidir.

Özellikle savaşın bile bir hukukunun olduğu çağımızda, kendince oluşturulan gerekçelerle bir insanı öldürmenin, hiç bir örgütsel ve eylemsel ideolojiyle açıklanmayacağı söylenebilecektir. İnsanın hem cinsini öldürürken aslında kendini öldürmekte olduğu ve insanlığından biraz daha uzaklaştığı ilk çağlardan buyana söylene gelen bir gerçektir.

Felsefi yaklaşımın ilerisinde günümüze baktığımızda; terörizm, insan hakları ve uluslararası mücadele kavramı bir çok yönden iç içe geçmiş süreçleri ifade etmektedir. Özellikle küreselleşme sürecinde, 'bireyin dünyalaştığı' ve aynı zamanda 'yalnızlaştığı' süreçte, insan hakları talepleri çok güçlü bir şekilde kendine taraftar bulmaktadır. Diğer taraftan ise bir terör borsasından bahsedilmektedir.

Şiddet yaşadığı toplumda ve dünyada kendine bir kimlik bulamayanların yeni adresi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kimlik bazen

inanç temelli, bazen ideolojik, bazen etnik talepli olmaktadır. Terör bir otobüs, metro, cadde veya uçakta insanları ansızın yakalamakta ve akan kanla birlikte, özellikle kitle iletişim vasıtaları aracılığıyla dünyaya sesini duyurmaya çalışmaktadır.

Terör eylemleri için güçsüzün silahı, yada asimetrik savaşın aracı gibi yaklaşımlar sözkonusudur. Hava kuvvetleri olmayanların terörist olduğu tarzında farklı bakış açıları ifade edilmektedir. Bu farklı yaklaşımlara rağmen, masum insanların politik amaçlar için öldürülmesi gerçeğini, hava kuvvetleri olanların yada olmayanların yapmasının gerçeği değiştirmedini, insan hayatının yanında bu ayırım çabalarının çokta önemli olmadığını görmekteyiz.

Çözüm ne sorusuna gelince; var olma ve kendi yaşamımızı güvende sürdürme çabasında, insan yaşamını tehdit eden terörizm konusunda kavram kargaşasında kurtulup, ortak mücadele etme noktasına gelinmesi gerektiği açıktır. Özellikle 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'ye yönelik saldırılardan sonra uluslararası toplumun ve devletlerin birlikte mücadele etme konusunda önemli dersler aldığını düşünmekteyiz. Anılan tarihten sonra bu konuda atılan adımlarda ilerlemeler sağlandığı görülmüştür¹⁸⁰.

Bununla birlikte uluslararası toplumun yapmaya çalıştığı tüm hukuksal düzenlemelerin, uygulamaya yansıtılmasının devletlere düştüğü, sorunun da düzenlemelerin uygulamaya yansıtılmasında yaşandığı görülmektedir.

Hukukun yerini bir noktadan sonra siyasetin aldığı, devletlerin değişik nedenle uygulamak istemedikleri hukuksal düzenlemelere kılıf bulmada uzmanlaştıkları görülmektedir. Uluslararası hukukun ise özellikle son dönemde gerçekleştirdiği düzenlemelerle terör eylemleriyle, siyasi suç kavramının karıştırılmaması için gayret sarf ettiği gözlenmektedir.

¹⁸⁰ İdris BAL: "Terörizm Liberal Devlet ve Uluslararası İşbirliği", 21 y.y.da Türk Dış Politikası, Der. İdris BAL (Ankara: AGAM Yayınları, 2006), 901

Hukukun uygulanmasında yaşanan sıkıntının temelinde devletlerin olaya samimi yaklaşmamaları, terörizmi hala bir pazarlık konusu haline getirmeye çalışmalarının etkili olduğu kanaatindeyiz. Terörizmle mücadelenin belki de en önemli yanı suçluların mahkeme önüne çıkarılmasıdır¹⁸¹.

Farklı bir açıdan ise terörün uluslararası politikanın bir aracı olduğu ve hemen bütün büyük veya küçük devletler tarafından örtülü savaş konsepti çerçevesinde kullanıldığı yönündeki işaretler, çözüm için atılan adımların göstermelik adımlar olduğu kaygısı artmaktadır.

Yaşadığımız dünyada meydana gelen olayların (özellikle şiddet olaylarının), nerede meydana gelirse gelsin hafife alınamayacağı, yaşanan şiddet eylemlerinin dünyanın başka bir yerinde “Kelebek Etkisi”¹⁸² meydana getirebileceği açıktır. Bu nedenle insanları teröre yönelten tüm nedenlerin üzerinde hassasiyetle durulması ve terörün sebeplerini ortadan kaldıracak adımların bir an önce atılması düşünülmektedir. Aksine bir tutumun sonuçlarının çok daha ağır ve maliyetli olacağını dünya genelinde yaşanan eylemler göstermektedir.

Son söz olarak, terörizmin insan kaynaklı olduğu ve çözümünde insanda saklı olduğunu söyleyebiliriz.

¹⁸¹ İdris BAL: age. 916

¹⁸² http://tr.wikipedia.org/wiki/Kelebek_etkisi:

Kelebek Etkisi, bir sistemin başlangıç verilerindeki ufak değişikliklerin, büyük ve öngörülemez sonuçlar doğurabilmesine verilen isimdir. İsmi, Edward N. Lorenz'in hava durumuyla verdiği örnekten geliyor: Amazon Ormanları'nda bir kelebeğin kanat çırpması, Avrupa'da fırtına kopmasına sebep olabilir. Kelebek Etkisi'ni 1963 yılında Edward N. Lorenz bilgisayarıyla hava durumuyla ilgili hesaplar yaparken buldu. İlk hesaplamasında 0,506127 sayısını başlangıç verisi olarak kullandı. İkinci hesaplamada ise 0,506 sayısını verdi. İki sayı arasında sadece yaklaşık 1/1000 (binde bir), yani bir kelebeğin kanat çırpmasının yarattığı rüzgarla eşdeğerde fark olmasına rağmen, süreç içinde ikinci hesap birinci hesaba karşın çok farklı neticeler verdi.

KAYNAKÇA

- AKGÜN, Birol. Küreselleşme Çağında Terör ve Karşı Terör. Stratejik Analiz Dergisi, Ekim 2001, Cilt: 2, Sayı:18.
- AKYOL, Taha. Politikada Şiddet. İstanbul, 2005.
- ALKAN, Necati. Gençlik ve Terörizm. Ankara, 2002.
- ALKAN, Necati. Psikolojik Harekât, Terörizm ve Polis. Ankara, 2000.
- Ana Britanica, 1990, c.20
- ARİBOĞAN, Deniz Ülke. Tarihın Sonundan Barışın Sonuna (Terörizmi Anlamak ve Anlamlandırmak). İstanbul, 2003.
- BAL, İdris. “Terörizm Liberal Devlet ve Uluslararası İşbirliği”, 21 y.y.da Türk Dış Politikası. Der. İdris BAL, Ankara, 2006.
- BAL, İhsan. Alacakaranlıkta Terörle Mücadele ve Komplo Teorileri. Ankara, 2006.
- BAL, İhsan. “Belçika’nın Trajikomik Terörle Mücadele Politikası: Fehriye Erdal Davası” USAK Gündem, internet erişim için <http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?type=1&id=252> Erişim tarihi 5 Haziran 2006
- BAL, Mehmet Ali. Savaş stratejilerinde Terör. İstanbul, 2003.
- BAŞEREN, Sertaç. “Terörizm: Kavramsal Bir Değerlendirme”, Terörizm İncelemeleri; Teori, Örgütler, Olaylar. Der. Ümit ÖZDAĞ ve Osman Metin ÖZTÜRK, Ankara, 2000.
- BAŞEREN, Sertaç. “Uluslararası Hukuk açısından Terörizm”, Dünyada ve Türkiye’de Terör Konferansı. Der. T.C.Merkez Bankası İnsan Kaynakları Genel Müdürlüğü, Ankara, 2002.
- BAYRAKTAR, Köksal. Siyasal Suç. İstanbul, 1982.
- BEŞE, Ertan. Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları. Ankara, 2002.

- BOZKURT, Enver. Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı (Körfez Krizi Örneği ve Irak'ın Durumu, ABD'ye 11 Eylül 2001 Terörist Saldırı). Ankara, 2003.
- CEYLAN, Cemal. Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla İnsan Hak ve Özgürlükleri. Ankara, 1995.
- ÇAKMAK, Seyfullah. "Fehriye Erdal Dosyası Konunun Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uluslararası Sözleşmeler Açısından İncelenmesi", Adalet Dergisi 23. Sayı, Ankara, 2006.
- ÇİTLİOĞLU, Ercan. Gri Tehdit Terörizm. Ankara, 2005.
- DEDEOĞLU, Beril. Uluslararası Güvenlik ve Strateji. İstanbul, 2003.
- DEMİREL, Emin. Terör. İstanbul, 1999.
- DİNÇYÜREK, Ahmet. "Uluslararası Terör, Türkiye ve Dünya Siyaseti: 11 Eylül ve İstanbul'a İkiz Terör Saldırıları", Terörün Görüntüleri Görüntülerin Terörü. Der. Orhan GÖKÇE ve Uğur DEMİRAY, Konya, 2004.
- ERDEM, Çiğdem. Terör ve Terörizm Kavramları Üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2001.
- ERDOĞAN, Mustafa. Anayasal Demokrasi. Ankara, 1997.
- ERGİL, Doğu. "Terörizmin Mantiği ve Hedefi", AÜSBFD, Prof. Dr. Muammer Aksoy'a Armağan, C. XLVI, Ocak-Haziran 1991.
- ERGİL, Doğu. Türkiye'de Terör ve Şiddet. Ankara, 1980.
- FENDİOĞLU, H.Tahsin. Uluslararası Belgelerde Terörizm, 1. Milletlerarası Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Güvenlik ve Huzur Sempozyumu Bildirileri, 2000.
- GANSER, Daniele. NATO'nun Gizli Orduları Gladio Operasyonları, Terörizm ve Avrupa Güvenlik İlkeleri. İstanbul, 2005
- GÖKÇE, Orhan ve U.DEMİRAY. Terörün görüntüleri Görüntülerin Terörü. Konya, 2004.

- GÖREN, Zafer. Temel Haklar Genel Teorisi. İzmir, 2000.
- GÜNDÜZ, Aslan. Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Belgeler. İstanbul, 1994.
- GÜNDÜZ, Mustafa. Basın ve Terör,. İzmir, 1996.
- Hürriyet Gazetesi'nin 04.04.2004 tarihli nüshası
- İLHAN, Suat. Terör Neden Türkiye. Ankara, 1998.
- İSEN, Galip. "Terörizm: İzm Çıkarılınca Geriye Kalanlar Üzerine". Avrasya Dosyası, Ankara, 1996.
- KAPANİ, Münci. Kamu Hürriyetleri. Ankara, 1981.
- KAYA, İbrahim. Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk. Ankara, 2005.
- KINZER, Stephen. Şah'ın Bütün Adamları Bir Amerikan Darbesi ve Ortadoğu'da Terörün Kökenleri. İstanbul, 2004.
- KIŞLALI, A. Taner. Siyasal Çatışma ve Uzlaşma. Ankara, 1993.
- KORKMAZ, Gürol. Terör ve Medya İlişkisi. Ankara, 1999.
- LAÇİNER, Sedat. "Terörle Mücadelede İngiltere Örneği", Terör. Der: İhsan BAL, Ankara, 2006.
- LAQUEUR, Walter. Terrorism. London, 1978.
- MANGO, Andrew. Türkiye'nin Terörle Savaşı. İstanbul, 2005.
- Meydan Larousse. C.12, İstanbul, 1973.
- OKUR, Mehmet Akif. "Küresel Siyaset", Siyaset. Der. Mümtaz'er TÜRKÖNE, Ankara, 2005.
- ÖRGÜN Faruk: Küresel Terör. İstanbul, 2001.
- ÖZBUDUN, Ergun. Türk Anayasa Hukuku. Ankara, 2002.
- PAZARCI, Hüseyin. Uluslararası Hukuk Dersleri. Ankara, 2003.
- PERKINS, John. Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafı. İstanbul, 2005.

- Radikal Gazetesi'nin 01.11.2005, 02.11.2005, 03.03.2006, 12.11.2005, 17.05.2006 ve 21.04.2005 tarihli nüshaları
- Sabah Gazetesi'nin 28.06.2006 günlü nüshası
- STERLING, Claire. Terör Ağı. İstanbul, 1989.
- TACAR, Pulat. Terör ve Demokrasi. İstanbul, 1999.
- TAŞDEMİR, Fatma. Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi. Ankara, 2006.
- TARHANLI, Turgut. "BM Örgütü ve İnsan Haklarının Korunmasına İlişkin Başlıca Usuller" İnsan Hakları. İstanbul, 2000.
- TBB Proje Grubu. Türkiye ve Terörizm. Ankara 2006.
- Terörle Mücadele Kanunu (TMK)
- THATCHER, Margaret. Margaret Thatcher Statecraft Strategies for a Changing World. 2002, London.
- TOPAL, A.Hamdi, "Uluslararası Terörizm ve Uluslararası Ceza Mahkemesi" Uluslararası Hukuk ve Politika. Uluslararası Ceza Mahkemesi Özel Sayısı, Ankara, 2005.
- Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük. Ankara, 1998.
- TÜZEN, Hasan: "Mahkûm Edilen Bir Dünya; Anarşizm". Düşünen Siyaset Dergisi, Sayı:11. Ankara, 2002.
- UYGUN, Oktay. "İnsan Hakları Kuramı" İnsan Hakları. İstanbul, 2000.
- ÜNVER, Yener. "Uluslararası Normlar Bağlamında Suçluların Geri Verilmesi ve Türkiye" Anayasa Yargısı Dergisi, Sayı:17. Ankara, 2002.
- WILKINSON, Paul. Terrorism and the Liberal State, London, 1977.
- WILKINSON, Paul ve A.M. STEWART. Contemporary Research on Terrorism. Great Britain, 1989.
- YILMAZ, Sait. 21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat. İstanbul, 2006.

- YÜZBAŞIOĞLU, Nemci. “İnsan Haklarının Ulusal Düzeyde Korunması”, İnsan Hakları. İstanbul, 2000.
- ZAFER, Hamide. Milletlerarası Metinler ve 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu Işığında Ceza Hukukunda Terörizm. İstanbul, 1999.
- Zaman Gazetesi'nin 09.03.2006 ve 15.12.2005 tarihli nüshaları

İNTERNET

- <http://www.harpak.tsk.mil.tr/duyurular/ACILIS/ILK%20DERS%2004%20EKIM%202004.doc> Erişim tarihi: 1 Haziran 2006
- http://www.jp.coe.int/programmes/turkey/GuidelinesHumanRights_Terrorism_TUR.pdf Erişim tarihi: 1 Haziran 2006
- <http://www.masak.gov.tr/> Erişim tarihi 01.06.2006
- <http://www.ntv.com.tr/news/353836.asp.html> Erişim tarihi: 19.06.2006
- <http://www.un.org/sc/ctc/> Erişim tarihi 01.06.2006
- <http://www.usakgundem.com/makale.php?id=8> Erişim tarihi: 31.05.2006
- <http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?type=1&id=252> Erişim tarihi 5 Haziran 2006
- http://www.yayin.adalet.gov.tr/adaletder/23_sayi.htm Erişim tarihi 7 Ağustos 2006

ÖZET

Terörizm insan yaşamını tehdit eden ve yüksek maliyetleri olan bir kavram olup çalışmamızda insan hakları ve BM çalışmaları açısından ele alınıp irdelenmeye çalışılmıştır. Terörizm konusunun çok boyutluluğunun ve genişliğinin farkında olunarak hazırlanan çalışmada, terör konusunda kavramsal çerçevenin dışına çıkılmamış ve bu konudaki tartışmalara girilmemiştir. Okuyucunun aklında terörizmin temel karakterini yansıtacak tanımlama üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde insan hakları kavramı incelenmiştir. Terörizmle İnsan hakları arasındaki bağlantı ortaya konmaya çalışılmıştır. Özellikle terörle mücadelede özgürlük-güvenlik dengesinin nasıl sağlanacağı konusuna cevaplar aranmıştır.

Kavramsal irdemenin akabinde ise çalışmanın odağında yer alan uluslararası terörizm ve insan hakları konusuna BM'nin yaklaşımı anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede BM'nin terörizm konusunda yaptığı çalışmalar ele alınmıştır. Yürürlükte olan 12 sözleşme incelenmiş ve imzada olan 13'üncü anlaşmaya değinilmiştir. Çalışmada birincil kaynaklara ulaşılmış ve sözleşme metinleri üzerinde irdelemeler yapılmıştır.

Son bölümde önceki bölümlerde ele alınan teorik yapının uygulamada Türkiye açısından ne durumda olduğu konusu incelenmiştir. Bu bölümde Türkiye'nin yaşadığı terörle mücadele serüveni incelenmiştir. Ayrıca uluslararası hukukun uygulanmasında yaşanan sorunların anlaşılması açısından Sabancı Suikasti faillerinden Fehriye Erdal'ın Belçika'da yargılanması ve sonuçları üzerinde durulmuştur.

Sonuçta ise uluslararası hukukun uluslararası terörizmle mücadelede katettiği yol ve mevcut durumu hakkında değerlendirmelere ulaşılmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

In this study terrorism, threatening human life is analyzed from perspectives of human rights and UN agreements. Taking into account the fact that terrorism is a multi-dimensional and comprehensive issue, study does not go beyond the conceptual framework and do not interfere into the beyond the scope discussions. Rather, fundamental characteristics of the terrorism are evaluated.

In the second section, human rights concept is analyzed. Here it is intended to explain the relationship between terrorism and human rights. Especially, providing freedom-security balance in combating with terrorism is assessed.

In the third section, UN's approach to international terrorism and human rights is studied. In this respect, UN's agreements on terrorism are discussed based on primary resources and the texts of agreements.

In the last section, the application of the theories analyzed in the previous sections is assessed from the perspective of Turkey's experiences in combating with terrorism. As a case study, the judiciary process for Fehriye Erdal as one of the perpetrators of Sabancı assassination is discussed.

In the conclusion section, there is an overall evaluation on the role of international law in providing solutions to international terrorism.

